

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 4–2019

Et siste farvel fra Hammersborg

Akterutsegla
nynorskforakt

Bli med NBF til Frankrike

– Jeg er opptatt av at du
må ta valg

QURIA®

– UTVIKLET FOR ET MODERNE BIBLIOTEK

Quria® er den første skybaserte digitale plattformen for bibliotek tjenester, utviklet for å ta folkebiblioteket inn i fremtiden. Quria® er enkel i bruk, gjør de daglige arbeidsrutinene mer effektive og reduserer antall systemer de ansatte må ha tilgang til. Med Quria® har man full oversikt over hva som skjer på biblioteket, noe som gir et bedre servicetilbud til de besøkende.

Vi skaper
fremtidens
bibliotek-
system

● ● ● Les mer på www.axiell.no

axiell

INNHold

HOVEDSAKEN

Etter 86 år er det slutt. Deichmans hovedbibliotek flytter snart fra Hammersborg til Bjørvika. Bok og Bibliotek har vært på fotosafari i det gamle biblioteket 18-25

BOK

Inspirerende på Eidsvoll 1814	6
Forfatterskap: Per Petterson	11
Døden - eit sjølvforsvar	26
Forfatterportrettet: Hans Petter Blad	54
Kan Robinson Crusoe redde?	62
Fra Kjøllefjord til Paris: Kathrine Nedrejord	69

BIBLIOTEK

Kunskapsorganisasjonsdagene 2019	8
HumSam, UiO, opp 140 prosent	16
Deichman på flyttefot: Bjørvikas digitale nervestystem	39
Ytringsfrihetens dilemmaer	40
Akterutsegla nynorskforakt	44
Debatten går!	46
Vegard frå Rotlaus inspirerte	47
Biblioteket som sosialkontor	48
Helsekompetanse, angår det folkebibliotekene?	52
Aalto-biblioteket i Rovaniemi	59
Utebibliotek øker leselyst hos barn	66

MENINGER

Form følger funksjon	28
----------------------------	----

MEDLEMSSIDER FRA NORSK BIBLIOTEKFORENING

– et bilag til Bok og Bibliotek	31
---------------------------------------	----

KONKURRANSE

Kryssord	73
----------------	----

La festivalene blomstre

Lillehammer bibliotek, Gjøvik bibliotek og litteraturhus og Oppland fylkesbibliotek har tett samarbeid med Norsk Litteraturfestival på Lillehammer hvert år. Nordens største litteraturfestival arrangeres i mai, og til neste år er spanskpråklig litteratur i fokus.

«Kva for folkebibliotek var i 2018 anten initiativtakarar eller deltakarar i lokale eller regionale litteraturfestivalar?» spurte Anders Ericson på Biblioteknorge i sommer. Hensikten med forespørselen var å samle stoff til en festivalspalte på bloggen «Biblioteket tar saka». Det tikket inn svar fra biblioteker i hele landet, per 20. august kunne jeg telle hele 18 eposter med opplysninger om lokale og regionale litteraturfestivaler. Tatt i betraktning at forespørselen kom midt i ferien og mange hadde satt ferieresvar på PCen og reist bort, tipper jeg at tilbakemeldingen på lista langt fra er fullstendig.

Midt i den positive responsen, med blikket vendt mot den motsatte ende av litteraturformidligsskalaen, kan jeg ikke dy meg for å spørre: Hvorfor har bibliotekene begynt å låne ut fiskestenger, sykler, rullebrett, ski og telt? Er det en naturlig utvidelse av tilbudet? Handler det om å skape orden i informasjonskaoset, formidle litteratur- og kulturarven, eller sette viktige tema under debatt? Eller er det først og fremst en strategi for å puste nytt liv i utlåns- og bruksstatistikken, slik at politikerne fortsatt skal se poenget ved å bevilge penger til gamle bibber'n? Er det

slik at biblioteksjefene omkring egentlig ser at folkebiblioteket er på vei inn i en bakevje, og nå gjør alt for å sparke fra og finne en ny kurs?

Biblioteket er en levende organisme, mente den indiske bibliotekteoretikeren Ranganathan. Hvis det er sant, er det også sant at ingen organismer har evig liv. Men så tror jeg heller ikke at organismetanken treffer innertieren. Det offentlige biblioteket er noe samfunnet vil ha, det er et politisk prosjekt. Den dagen brukeren ikke får noe mer ut av å gå inn i et bibliotek enn i en bokhandel, kiosk, fritidsklubb eller sportsbutikk, kan politikerne stryke det av budsjettet med et tastetrykk.

Å synliggjøre bibliotekenes litteraturfestivalaktiviteter er et bra initiativ fra Anders Ericson, og det er flott å lese at så mange ildsjeler slår et slag for litteratur og lesing utover i landet. I dag, hvor mange bibliotek utvider sine tilbud så langt strikken fra det utvidete kulturbegrepet holder, er det bra at litteraturformidlingen både dyrkes og synliggjøres.

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

LES OG LYTT PÅ BOKMAGI

Hold kamera på telefonen
over QR-koden og kom
direkte til tilbudet

OVER
40
SPRÅK

Bøkene i Polylingo er utvalgte kvalitetsbarnebøker. Valgt for å vekke leseglede hos barn og barnehagepersonale. Alle bøker i appen er innlest på norsk og mange av bøkene i appen finnes innlest på over 40 andre språk! Ved å dele bøker og leseopplevelser på de språk som finnes i barnegruppa styrker man det enkelte barns identitet og skaper nysgjerrighet og interesse for hverandres språkkulturer. Vårt mål er at alle barn fra tidlig alder skal få oppleve bøkernes magi, på sitt språk.

Test en GRATIS, uforpliktende 30 dagers demo!

Polylingo

Inspirerende bokutstilling på

At bøker påvirker oss følelsesmessig og intellektuelt, vet vi. Men bøker er også en del av samfunnets intellektuelle infrastruktur, og kan bidra til samfunnsmessige omveltninger. Det er utgangspunktet for bokutstillingen «Bøkene som forandret verden» på museet Eidsvoll 1814 (Eidsvollsbygningen).

AV ODD LETNES
REDAKTØR

Museene har god erfaring med å stille ut og puste liv i historiske gjenstander. En bok skiller seg imidlertid fra gjenstander som kjerrehjul og møbler ved at den både er

en gjenstand i seg selv og en gjenstand som, med sitt meningsinnhold, står i et interaktivt forhold til samfunnet.

– Å lage en utstilling av bøker byr på en rekke utfordringer. Bøker som ligger på et bord har et todimensjonalt preg, det er derfor viktig med en utstillingsdesign som ikke gir et flatt bilde av bøker som i en monter, sier museets direktør,

Bård Frydenlund. – For det andre er bøker gjerne så fulle av informasjon, kunnskap og perspektiver at det kan være vanskelig å yte dem rettferdighet gjennom noen få linjers informasjon.

– Det er alltid en avveining hvor mye informasjon man skal gi i tillegg til selve objektet i en utstilling, legger prosjekt-kordinator André Larsen Avelin til,

Fornøyde. Vi har forsøkt å sette bøkene inn i sin historiske sammenheng, og på den måten laget en utstilling både av bøker og av ideer, mener André Larsen Avelin (t.v) og Bård Frydenlund.

Variasjon. Montrene utnyttes kreativt for å skape variasjon i utstillingen.

spesielt påkostet. Bøkene er ordnet i idémessige kategorier: Klassisk dannelse, De lærdes republikk, Sensurlover og ytringsfrihet, Hva er opplysning? De store opplysningstenkerne, Makt må stanse makt, Fra ideer til revolusjoner, Amerikansk frihetstrang, og Fra revolusjon til statsbygging. I enden av utstillingen finner vi en faksimile av Grunnloven, som direkte og indirekte er et resultat av de bøkene som finnes i utstillingen.

Skape rom

Når man stiller ut bøker, er det ofte fristende å bare legge dem på rekke og rad med omslaget eller tittelbladet opp. Det gir ofte et monotont uttrykk.

– Vi har derfor forsøkt å utnytte alle dimensjonene i montrene, ved å la noen bøker ligge på et annet plan enn andre, ved å brette ut kart, og supplere med bilder av noen av forfatterne. På den måten kan vi skape romfølelse og variasjon, sier Avelin.

I enden av utstillingen finner vi også en «bibliotekreol» med enkelte moderne bruksversjoner av opplysningstidens bøker, som man kan låne med seg mens man nyter en kopp kaffe.

Utstillingen er en del av Bokåret 2019 og vil vare ut året. Dersom du er i nærheten av Eidsvoll, sving gjerne innom Eidsvoll 1814. Å lage en spennende bokutstilling, trenger ikke å være et uoverkommelig prosjekt. Det er utstillingen «Bøkene som forandret verden» et inspirerende eksempel på. ■

Eidsvoll 1814

som har jobbet konkret med utforming av utstillingen. – Gir man for mye, risikerer man at publikum ikke orker å lese og faller av underveis, gir man for lite, kan man komme i fare for at det blir for knapt og intetsigende.

Ideene bak Grunnloven

Bortsett fra tre montre i den gamle Eidsvollsbygningen, befinner hoveddelen av utstillingen seg i Wergelands hus ved siden av. I et nokså mørkt rom er langveggene dekket av portretter av Eidsvollsmennene, mennene som skapte

det moderne Norge med en grunnlov som sikret folkesuverenitet og maktfordeling. Nå henger de der og titter ned på bøkene i utstillingen.

– Den historien vi ønsker å fortelle med bøkene, er at hendelsene i 1814 ikke skjedde i et vakuum. Den norske grunnloven som ble skapt på Eidsvoll var et produkt av de politiske ideene som preget samtiden i verden for øvrig, sier Avelin.

Utstillingsmontrene i Wergelands hus er spesialbygd for utstillingen. Montrene er i tre og glass, og ikke

Kunnskapsorganisasjonsdagene

2019

Årets høydepunkt for alle som jobber med kunnskapsorganisering løp av stapelen på Oslomet den 23. og 24. mai. I år var sannhetens time for alvor kommet til Korg-dagene da sannheten var det overordnede tema for årets konferanse.

AV ERIK GULDAGER NIELSEN
HOVEDBIBLIOTEKAR VED
NASJONALBIBLIOTEKET

Lars Fr. H. Svendsen, forfatter og professor i filosofi ved Universitetet i Bergen fortalte om «Sannhet, post-sannhet, løgn og bullshit». Han trakk linjene tilbake til de gamle grekere (som filosofer ofte gjør). Ved første øyekast er grensen mellom sannhet og løgn enkel, men det finnes ikke bare én sannhet. Det finnes flere sannheter og det som er sannhet nå kan bli usant når vi blir klokere. F.eks. var det en gang en sannhet at jorden var flat, men nå vet vi bedre. Svendsen snakket også om ekkokamre. Meninger som finnes i et ekkokammer kan godt være sanne, men ekkokammerets medlemmer nekter å høre på andre sannheter i motsetning til den offentlige debatt hvor flere meninger kommer til orde.

Iflg. Svendsen var offisielle løgner ikke en ny oppfinnelse; allerede de gamle grekere opererte med edle løgner for statens sikkerhets skyld. Trump har aldri sagt en sannhet som går imot hans interesser, men heller ikke alt han sier er løgn og tidligere presidenter har heller ikke alltid holdt seg til sannheten. Og 1800-tallets amerikanske presidentvalgkamper var vesentlig mer skitne enn den seneste valgkampen.

Olof Sundin, professor i biblioteks- og informationsvetenskap ved Lunds Universitet fortalte om «Kildekritikk, selvkritikk og kildetillit». Kildekritikk brukt om internettkilder er et skandinavisk fenomen. Tyskerne bruker begrepet bredere og på engelsk brukes det stort sett bare om bibelsk kildekritikk. Det er vel og bra at vi lærer å være kritiske og ikke tro på alt vi finner på nettet, men det har kanskje gått for langt når elevene har lært at man ikke kan stole på noen,

for sannhet er også et spørsmål om tro og tillit. F.eks. når vi leser en kilde som bruker statistikk har de færreste mulighet for å kontrollere de tekniske metoder som er anvendt; vi må stole på at statistikken er korrekt. Og når elevene ikke tror på noe som helst ligger veien åpen for all verdens konspirasjonsteorier!

Eva Akerbæk, faktasjekker i Faktisk.no, fortalte om «Kildearbeid i Faktisk.no: Billedsøk som faktasjekking». Faktisk.no eies av store medier i Norge, men arbeider uavhengig av eierne. Hun viste med et praktisk eksempel hvordan man kan avsløre en falsk nyhet ved billedsøk. På ukensnytt.com var det en sak med et bilde av Roald som hadde henvendt seg til NAV og som hjelp hadde fått en pantelapp Rimi på to kr. Bing billedsøk er bedre enn Google fordi man kan croppe bildene. Ved å croppe pantelappen kunne man se at den stammer fra Wikipedias artikkel om panting. (Og Rimi er nedlagt for lenge siden). Men hverken Bing eller Google er god på persongjenfinning pga. EUs personverndirektiv. Russiske Yandex er derimot IKKE underlagt EUs direktiver, så her finner man lynhurtig ut at norske Roald i virkeligheten er amerikanske Eric! Yandex har også en engelskspråklig side, så man behøver ikke være ekspert i det kyrilliske alfabet for å kunne søke.

Matt Oxman, forsker fra Oslomet, fortalte om «*Bak overskriftene: Kritisk tenkning om helseinformasjon*». Det er et tverrfaglig forsknings- og undervisningsprosjekt ved Oslomet som skal hjelpe studenter og folk flest å lære hvordan man tenker kritisk om helseinformasjon.

Studenter skal vurdere påstander i media om hva som er sant eller ikke, og publisere vurderingene som egne nyhetssaker. Prosjektet henter inspirasjon fra britiske *Behind the Headlines* og amerikanske *Health News Review*. Det er uendelig med informasjon om effektene av helsetiltak, spesielt i media. Mye av denne informasjonen er upålitelig, om ikke mesteparten, og mange nordmenn klarer ikke å vurdere den. Dette kan føre til at de tar uinformerte valg, og til slutt lider unødig eller kaster bort penger. Oxman brukte som eksempel om informasjon om at kaffe gir kreft stillet opp mot andre forskningsresultater om at kaffe beskytter mot kreft. Dessverre fikk vi ikke sannheten om kaffe, så kaffen i pausen måtte inntas i uvisshet om vi var i ferd med å forkorte eller forlenge livet!

Sigrid Østbye, spesialbibliotekar ved Oslomet, fortalte om en undersøkelse hun hadde gjort av studenters bruk av ORIA. Undersøkelsen viste at studentene har (nesten for) stor tiltro til at svarene de får i ORIA er riktige. Men hvis man ikke hadde klart definert hva man søkte etter, ble resultatene fra ORIA dårlige.

Efter den sunde eller skadelige kaffen var **M. Connor Sullivan**, Widener Library, Harvard University med via link. Det fungerte bedre enn jeg hadde fryktet og bedre enn når vi har Skype-møter på Nasjonalbiblioteket. Han hadde endret tittelen på sitt opplegg fra «*Why librarians can't fight fake news*» til «*Can librarians fight fake news?*». Det tyder på at han er blitt litt mer optimistisk på bibliotekarenes muligheter for å

påvirke, men vi er oppe mot sterke motkrefter. Han påviste bl.a. at selv om en falsk nyhet ble dementert, så husket de fleste bedre den spennende falske nyhet enn det kjedelige dementi. Sullivans opplegg ble etterfulgt av innledninger og samtaler om «Falsk informasjon og bibliotekenes rolle» ved biblioteksjef Knut Skansen, Deichman, bibliotekdirektør Hanne Graver Møvig, Universitetsbiblioteket UiO og skolebibliotekar Siv Marit Ersdal, Drammen videregående skole.

Fredagen begynte med **Nate Hill**, Executive Director, Metropolitan New York Library Council, som imotsetning til Sullivan selv var tilstede i Oslo og det virket bedre enn via link. Han fortalte om «The New York City Digital Safety Programs». Metropolitan New York Library Council er et samarbeidsorgan som dekker de tre folkebibliotekenheter i New York City (Bklyn (=Brooklyn) Public Library, New York City Public Library og Queens Public Library) som til sammen har over to hundre bibliotekfilialer, og universitets- og fagbiblioteker i New York City og New York State. Bare det

at de tre folkebibliotekene har forskjellig organisasjonsstruktur kunne gjøre det vanskelig å finne ut hvilken person man skulle samarbeide med om de ulike prosjekter. MNYLC fungerer litt som Nasjonalbibliotekets Bibliotekutvikling, som gir prosjektmidler og prøver å skape samarbeide på tvers av sektorene. I de senere år har de fokusert mye på digitalsikkerhetsprosjekter, å la «Detox your phone»

Efter (den helsebringende?) kaffe talte **Herbjørn Andresen**, førsteamanuensis ved Oslomet om «Algoritmer og

personvern i arkiv og bibliotek». På tross av tittelen handlet det utelukkende om behandling av personopplysninger i arkiver, men problemstillingene har også relevans for bibliotekene.

Jannicke Røgler og **Joep Aarts** fra Buskerud fylkesbibliotek fortalte om «Data Detox på ditt bibliotek». Jannicke Røgler har oversatt Data Detox Kit til

gjorde rede for hvor langt RDA var kommet i Norge og den videre utvikling.

Liv Berg fra Bokbasen fortalte om de praktiske erfaringer, både positive og negative, med å katalogisere etter RDA som Bokbasen hadde gjort. Det var stort de samme erfaringer som vi på Nasjonalbiblioteket har gjort. Men avskaffelsen av reglen om tre (dvs. ... [et al.] ved flere enn tre forfattere (eller redaktører osv.)) har ikke vært så epokegjørende for Bokbasen som for bibliotekene, for Bokbasen katalogiserer ikke i MARC, men i ONIX, som ikke har hatt tre-reglen.

Elise Conradi, Biblioteksentralen begynte sitt linnlegg med å påpeke det uheldige i at Bokbasen, som er eid av forlagene, leverer metadata til bibliotekene – ikke minst i fremtiden hvor metadataene blir beriket med bokanbefalinger. Frida Fosseng fra Bokbasen tok til motmæle og fremhevet at eierforholdet ikke har noen som helst innflytelse på Bokbasens metadataproduksjon. Så her

Fra årets KORG-dager. Herbjørn Andresen snakker om personvern i arkiv og bibliotek.

norsk. Buskerud fylkesbibliotek har i samarbeide med Drammensbiblioteket hatt en Detox Bar for å skape oppmerksomhet om Data Detox, hvor folk kunne stille spørsmål om personvern og hjelpe brukerne til å ta kontrollen over sitt digitale liv tilbake.

Efter lunsj skiftet temaet litt: «Nye tillitsvekkende standarder? Bibliografiske innlegg om RDA og verk»

Først ut var **Fride Fosseng** fra Bokbasen, men her representerte hun Den norske katalog-komité. Hennes innlegg het «RDA – endelig her» og

fikk vi et praktisk eksempel på to sannhetsoppfattelser som kolliderte (og som begge kan være sanne). Men ellers fortalte Elise Conradi om Biblioteksentralens visjoner om å bruke metadataene i BIBBI på nye måter og utvikle nye tjenester.

Efter lunsj presenterte **Kim Tallerås**, Oslomet den nye bibliotekarutdannelse som skal tre i kraft ved semesterstart 2020. Bakgrunnen er den kjensgjerning at bibliotekene hellere ansetter folk med andre akademiske utdannelse, eller hvilken som helst annen bakgrunn, bare ►

de ikke er utdannet bibliotekar! På den nye utdanning har de studerende et felles år for så å spesialisere seg i enten informasjonsdelen eller kulturformidling. Begrunnelsen er at i den gamle utdanning falt mange emner mellom flere stoler og den nye ordning kan sikkert bli veldig god, men personlig valgte jeg i sin tid bibliotekarutdannelsen fordi jeg var interessert i kulturformidlingsdelen og først etter flere forskjellige vikariat og stillinger ble jeg mer og mer fanget av kunnskapsorganiseringsdelen og arbeider nå utelukkende med korg. Jeg bruker daglig den kat./klass. jeg lærte på skolen, som jeg neppe hadde lært hvis jeg hadde spesialisert meg i kulturformidling etter 1. år.

Siste mann ut var **Njål Engeseth**, lisenskontrollør, NRK. Med hans innlegg «Soft fake news i NRK-arkivet» var vi tilbake til hovedtemaet for årets korg-dager. Han fortalte hvor lett det var å manipulere folks hukommelse. Han hadde laget en programserie om barnefernsyn på 1960-70-tallet hvor han hadde valgt meget pedagogiske klipp og østeuropeisk sang og etterpå fikk han tilbakemeldinger fra mange om

at akkurat sånn hadde barne-TV vært i deres barndom. Men 60- og 70-tallets barne-TV hadde også mye underholdning og lek (ifølge Njål Engeseth).

Oslomet (eller hva institusjonens navn har vært gjennom årene) har alltid lyktes i å finne interessante foredragsholdere og temaer, men i år synes jeg nesten de overgikk seg selv. Men disse betraktninger er utelukkende på egne vegne. De er skrevet uken etter konferansen etter hukommelsen og hukommelsen er en utro tjener, som flere av årets foredragsholdere var inne på. Den lurar oss rett som det er.

I parentes bemerket var jeg samme dag på Cinemateket for å se «Edderkoppens strategi» av Bernardo Bertolucci fra 1973. Den handler om en mann som kom til en liten by for å finne ut hvem som hadde myrdet faren. Faren ble myrdet av fascistene i 1936 og var byen store helt, men saken ble aldri oppklart og hovedpersonen ble lagt mange hindringer i veien i oppklaringsarbeidet. Til sist viste det seg at faren var blitt myrdet av antifascistene. Så det er ikke alltid sannheten er som man tror. Og det er ikke alltid den offisielle sannheten er den sanne. ■

Tyske forlag satser på norske bøker

Fra september i fjor og ut året har 175 tyske forlag gitt ut totalt 400 bøker fra og om Norge. Titlene inkluderer både utgivelser av nye bøker av norske forfattere, bøker om Norge av norske og tyske forfattere, nyutgivelser og pocketutgaver. På listen oppgis kjente norske forfattere, som folkeminnesamlerne Asbjørnsen og Moe og Knut Hamsun, men også romaner av nyere dato. Halldór Guðmundsson, prosjektleder for Norge som gjesteland ved Bokmessen i Frankfurt, mener at bokmessen har vært et springbrett for mange forfattere og verk. (Pressemelding) ■

Knut Hamsun.
Foto: Anders Beer Wilsø.
Eier: Nasjonalbiblioteket

Er du bibliotekar,

hører du til hos oss

– uansett hvor du jobber

Hvorfor Bibliotekarforbundet?

- Ivaretar deg i lokale lønnsforhandlinger.
- Tilbyr gratis kurs for medlemmer og tillitsvalgte.
- Inviterer til medlemsmøter med faglig påfyll.
- Inkluderer gratis abonnement på tidsskriftet «Bibliotekaren».
- Tilbyr gode forsikringsvilkår.
- Har stipendordninger du kan søke på.
- Gir råd og veiledning, og advokatbistand om nødvendig.
- Gir deg innflytelse på BFs arbeid med bibliotekpolitikk og arbeidslivsspørsmål.

Meld deg inn nå!

Innmeldingsskjema finner du på <http://bibforb.no/medlemskap/bli-medlem/>

Alle nyinnmeldte er med i trekning av en iPad hvert kvartal.

Sjølproletarisering. Per Petterson sluttet på bibliotekskolen og begynte å jobbe på fabrikk. (Begge foto: Baard Henriksen)

Å bli forfatter

Bok og Bibliotek møter Per Petterson på forlaget Oktober til en samtale om hans forfatterskap.

AV GRETE BERGH
DAGLIG LEDER OG KONSULENT
I GRETE BERGH AS

Vi starter samtalen om begynnelsen av forfatterskapet. Per Pettersen (PP) forteller at han jobbet hos Tronsmo. Han ville gjerne skrive, og hadde fått publisert en novelle. «Alle» skjønte at han skrev, men ingen sa noe. Torleiv Grue i Oktober forlag visste det også, og ville at han skulle komme til Oktober med det han hadde. Problemet var at PP strevde med å skrive og fullføre det til noe som kunne publiseres. Han sier i essayet «Du veit åssen det er» (trykt i «Månen over porten» som er en samling tekster om Per Pettersons skriving og lesing) at «I seksten år hadde jeg prøvd å skrive noe ordentlig, uten å fullføre, og samtidig uten evnen til å la være» (s. 12).

Jeg trekker fram et sitat fra essayet «Du veit åssen det er» som sier noe om situasjonen. Her kommer Torleiv Grue innom på Tronsmo, og sier noe som skremte PP.

– Nå er du midtveis i livet, nå er du nødt til å kline til. Ikke sant? Du veit åssen det er. ... – Jeg var fireogtredve år, og plutselig følte jeg meg gammel og utbrent. Jeg var midtveis i livet. Jeg kjente det sterkt. Til da hadde jeg ikke telt dagene på den måten, men nå lå det en ørken bak meg, og foran meg lå en like stor ørken. Med den forskjellen at den som var bak meg, antagelig var litt morsommere. Tross alt (s. 11).

Essayet beskriver videre hvordan Torleiv Grue var en redaktør som jobbet tett med PP og til slutt ble det hans debut, med en novellesamling.

Jeg kommenterer at livet hans er ikke over etter nye 33 år. Men han ble forfatter. 10 bøker og mange store priser er det blitt siden debuten i 1987.

Hvordan ble forfatterlivet?

– Jeg debuterte i 1987. Kona mi reiste bort med ungene ei uke, og jeg skrev en novelle nærmest i panikk. Jeg sendte den inn til en novellekonkurranse som «Adresseavisa» i Trondheim hadde. Den kom på andreplass. Så skrev jeg en til, og så rant de ut. Jeg sendte en til Jan Kjærstad i «Vinduet» som antok den, og en til til Saabye Christensen som antok den til «Signaler». Jeg klarte ikke å bedømme kvaliteten selv, men de sa det var bra. Så ble det bok, novellesamlingen «Aske i munnen, sand i skoa». Den fikk god mottakelse stort sett, bortsett fra Thomas Hylland Eriksen i «Morgenbladet» som sa at det var «Tynn suppe på drabantbyspiker». Jeg gikk i koma

umiddelbart. Etter 14 dager i helvete, rant det inn med positive anmeldelser. Jeg fikk nesten debutantprisen var det noen som fortalte.

Da var du forfatter?

– Nei, ikke med en bok på 110 sider. I 1989 kom «Ekkoland», den første romanen. Jeg hadde stor glede av å skrive den, om den samme gutten, Arvid Jansen, og om at det beste i livet er å være 11 år. Jeg skrev på en måte som jeg har gjort senere, om mye av de samme tingene. Jeg har ikke mer selvtillit i dag. Jeg blir nervøs når jeg ikke får det til.

Skrivemåte

Hvordan skriver du?

– Jeg går på jobben hver dag, det er 50-60 meter til skrivestua fra huset. Jeg vil helst gå dit hver dag, også julaften. Jeg må dit. Så sitter jeg der, har disiplin. Jeg kan jo ikke noe annet. Det føles veldig forskjellig fra bok til bok. «Ut og stjele hester» var den letteste boka å skrive. Jeg begynte bare oppe i et hjørne og skrev. «I Kjølvannet», som kom før den, var en ganske trist bok, om et ekstremt uforløst forhold mellom far og sønn, den var mørk, men litt slapstick-morsom. Jeg tenkte at i neste bok skulle far og sønn elske hverandre fra første til siste side, det skulle være sol og sommer. Men jeg måtte legge inn litt friksjon. Jeg la inn at fedrene ikke kunne se på hverandre. Hva kunne det være? Det måtte jo være krigen. Det var jo 1948. Da bare rant det inn.

Du har ikke noen klar handling, hovedperson o.l. klart når du begynner?

– Aldri, egentlig. I «Jeg nekter» – der lignet hovedpersonen litt på Arvid Jansen til å begynne med, men det viste seg at det ikke var han. Det var litt deilig. Det er nok bøkene om Arvid Jansen som er vanskeligst å skrive for meg.

Du har skrevet mange bøker om Arvid Jansen – vi vet at det er biografiske trekk i

”

– Nå er du midtveis i livet, nå er du nødt til å kline til. Ikke sant? Du veit åssen det er.

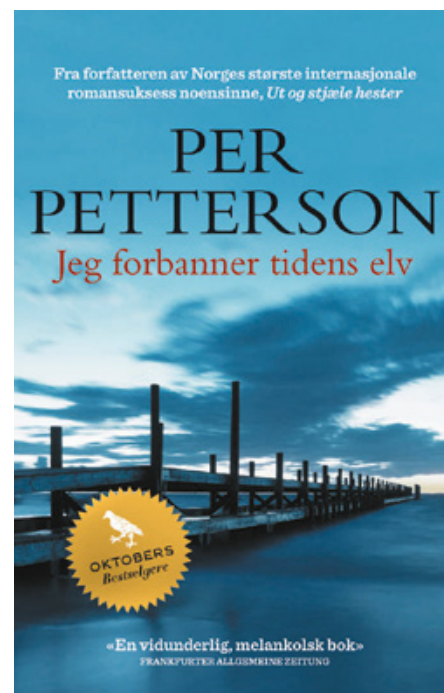
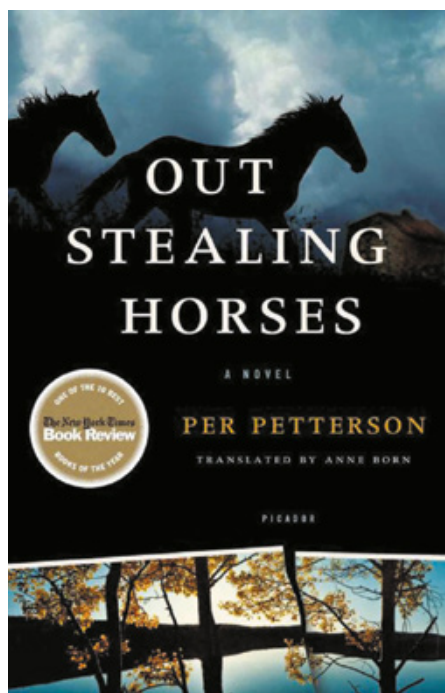
bøkene. Kan vi kanskje si at du skriver ditt liv, med tanker, men ikke nødvendigvis med handling?

– Vi kan godt si det. Jeg gir Arvid Jansen visse stolper, han kommer fra Veitvet, som meg, er født samme år som meg, skipsbrannen blir en slags klangbunn. Jeg er også skilt, men man blir jo skilt på forskjellige måter. Arvid har ikke samme antall døtre i bøkene. I «Jeg forbanner tidens elv, er det to døtre, i «Menn i min situasjon» er det tre. Det gjorde jeg fordi jeg måtte gi den eldste, Vigdis, to søstre slik at lillesøstera ikke skulle bli så alene. Vigdis spiller en stor rolle i den siste boka.

Tiden på fabrikk

Du sluttet på bibliotekskolen og begynte på fabrikk?

– Ja, jeg har jobbet på fabrikk. Jeg følte at jeg måtte, det var en del av det politiske prosjektet. Jeg sluttet på bibliotekskolen. Jeg marsjerte ut. Jeg jobbet skift på fabrikk i 5 år. Jeg fikk ikke jobbe med bøker, det var et savn. Jeg ble sint på meg selv, jeg hadde friheten, men brukte den ikke. Jeg hadde likevel mye glede av tiden på fabrikk. Jeg skriver om den tiden i «Jeg forbanner tidens elv». Jeg stilte f. eks. som kandidat til klubbstyret, jeg prøvde å leve opp til forventningene. Men jeg fikk i hvert fall nesten alle på maskinen til å begynne å lese. Jeg lånte ut bøker til dem. Jeg leste veldig mye, jeg hadde nok en høyere himmel over lesingen enn mange av kameratene

mine, jeg leste mye svensk litteratur, bl.a. Jan Myrdal, Sara Lidman og Enquist m fl.

Moren inspirerte til lesing

Moren din var en inspirasjonskilde til lesing. Du nevnte henne blant annet i takketalen ved mottakelsen av Nordisk råds litteraturpris.

– Hun viste at det var mulig å være så engasjert i å lese. Da jeg var liten så jeg at hun leste om kvelden i senga og fortsatt om morgenen, jeg trodde at hun leste hele natten. Hun leste på engelsk, tysk, svensk, dansk, norsk. Hun var en intellektuell av legning, men fikk ikke lov til å gå på skole av faren sin. Hun var så opptatt av lesing samtidig som hun hadde en slitsom jobb og fire barn. Hun var veldig viktig. Jeg var den eneste av barna som var en storleser. Det var bare muttern og jeg som leste mye. Naboen sa til meg «pass på at øya dine ikke dette ut». Det var kjærlig sagt og ment.

Språket i bøkene

Du har fått mye berøm for språket ditt. Lesingen har vel gjort noe for språket? Du skriver et poetisk språk, et taktilt språk. Det er mange konkrete beskrivelser, av natur, av steder, du skriver fram bilder i teksten.

– Det er ikke naturen i seg sjøl som gjør det. Det er skrivingen som gjør det. Naturen står fram i skrivingen. Jeg portretterer ikke furua, den skrives fram, det kommer innenfra. Språket er alt. Formen er innholdets form, og

omvendt. Det er vanskelig å forklare. Jeg var inspirert av Hemingway på det mest asketiske. Jeg lærte å skrive i presens av Cora Sandels «Alberte og Jakob». Det er faktisk ikke så lett. «I Sibir» veksler jeg mellom presens og preteritum, det var ingen som klagde på det. Jeg har frihet til å gjøre hva jeg vil. Jeg har blitt modigere etter hvert, bruker færre og færre punktum, jeg har kuttet ut spørsmålsteget. Spørsmålsteget er unødvendige og estetisk ser de stygge ut.

Du skriver om en del ord som er flau å bruke i essayet «Stil og språk i klassereisenes tid» (Månen over porten). Er det fortsatt ord som er flaut å bruke? Språket i bøkene dine framstår som veldig naturlig.

– Jeg har blitt modigere, jeg kan leke med ordstillingen, jeg kan bruke dansk eller engelsk ordstilling hvis jeg føler at jeg må, men språket er norsk, det er kun hunkjønnssord i bestemt form som har a-ender og noen verb som har det, alt er innenfor grammatikalsk. Jeg vil ha

**Språket er alt.
Formen er innholdets
form, og omvendt.**

flyt og jeg vil ha rytme, jeg sitter og vipper takten med foten. Hvis en setning ender med et ord på tre stavelser og den bør ha to, da kan det hende handlingen blir bitte litt annerledes når jeg skifter ut ordet.. Det kan gjøre at boka blir litt annerledes. Men det er jo ingen som har lest den andre boka. Jeg har f.eks. ikke fått klage på at det er 50 års hull i handlingen i «Ut og stjele hester.» Jeg stoler på leserne, de gjør jobben.

Temaer i forfatterskapet

Kan vi snakke litt om temaer i forfatterskapet? Her er det mange familierelasjoner, det er vennskap, kjærlighet, menn og følelser, ensomhet, kommunikasjon preger mye, å kunne og ikke kunne kommunisere. Du skriver mye om forholdet til foreldrene til personene i bøkene, om at det er vanskelig å kommunisere med faren, hvor tett forholdet er til moren.

– Man kan godt snakke om det på den måten, som om det er tematisk, men jeg ville ikke gjort det selv. Arvid Jansen er livsverket, sier noen. Det kan godt hende. Faren min var annerledes enn mora mi, han snakket ikke mye. Jeg kan ikke huske noe han sa som jeg følte var viktig for meg, og jeg har dårlig samvittighet for det. Faren min var veldig fysisk, han kommuniserte fysisk, han var i veldig god form. Han lignet litt på faren til Arvid Jansen.

Har faren din inspirert deg på det området?

Uten plan. Per Petterson har aldri noe plott klart når han begynner å skrive, han begynner i et hjørne, uten notater.

– Det er jeg sikker på. Han sa at kroppen skal være et tempel, ikke en kalket grav. Det var mer ordløst. Folk uttrykker mye med kroppen sin. Kroppen er følelsenes slagmark, da må man som forfatter kunne se det, kunne beskrive det, vise det fram. Det vi tenker er alltid dypere enn det vi sier. Vi er smartere i tankene enn i replikkene, det er bare det at det syns ikke. Her ligger forfatterens jobb.

Apropos det, i «Ut og stjele hester», møtes Trond, hovedpersonen, og Lars etter 50 år. De kjenner hverandre igjen, men her snakkes det ikke mye.

– Det illustreres fint i filmen. Jeg måtte sjekke om det virkelig er så få replikker i boka mi. Filmene har med mange detaljer fra boka. Jeg trodde ikke jeg ville like filmen. Men jeg ble lettet, jeg så den i Berlin i en kjempesal under filmfestivalen, og da tenkte jeg, oj, det var litt av en film. Jeg hadde egentlig ikke tenkt så mye på hvordan filmen skulle være. Den ga meg bilder som jeg ikke hadde fra boka. For meg er boka skrift.

Det er mye ensomhet i bøkene. Trond i «Ut og stjele hester» er ensom, de to tidligere vennene, Tommy og Jim i «Jeg nekter» er ensomme. Tommy har gjort karriere, men livet og karrieren er tom.

– Tomheten er der fordi Jim, kamera-ten hans, ikke lenger er der i livet hans, han skjønner det da han sitter der i scenen på kafeteriaen. Scenen på sykehuset der de bryter med hverandre, er omvendt av hva som skjedde i livet mitt med en veldig god kamerat. Mye av det som skjer i bøkene, har ikke skjedd, men kunne ha skjedd. Jeg skriver fram noe som ikke finnes og som ikke har skjedd. Jeg eksperimenterer mye med det.

«Jeg nekter» er ganske mørk. Slutten henger litt, vi vet ikke helt hvordan det går.

– Kapittel tittelen «Siste natta», indikerer noe, er det siste natta i boka, er det siste natta i livet til Jim, eller når Tommy fram i tide? Alle skjønner jo at Jim vurderer å ta livet sitt, han legger opp til at det skal skje, men jeg vet ikke om det skjer.

Det skjer noe i Tommys liv, han møter

en dame, tar han da et skritt ut av ensomheten?

– Jeg er opptatt av at du må ta valg, det er veldig tøft hvis det er viktig. Det er en risk, det kan gå feil. Tommy tør det, og han får svar. Han kommer ut av ensomheten ved å våge å ta et valg. Da jeg gikk på gymnaset, tenkte jeg mye på det, jeg leste mye Sartre. Jeg skjønnte at man må velge. Jeg var veldig opptatt av Abrahams angst – der han må velge om han skal ofre sønnen sin eller ei. Da stod det mye på spill og det gjorde veldig inntrykk på meg.

For «Menn i min situasjon», den siste boka di, har du også fått god mottakelse. Den er nylig kommet på dansk og har fått mange gode anmeldelser. Den handler om Arvid Jansen.

– Det er en vilje til å ta imot bøkene mine i Danmark. Det gikk heldigvis bra med denne også.

Hva er det med menn i Arvid Jansens situasjon?

– Tittelen kommer fra scenen hvor han ligger i bilen om natta, det er menn

i min situasjon! Han kan ikke legge seg sammen med kona i soverommet. Nå er det jo ikke sånn at alle menn ligger i bilene sine fordi de ikke klarer å snakke med kona si, men forknyttheten som mange menn har, den skaper en ensomhet. Faren til Arvid er også slik, og Arvid. Jeg var på Litteraturhuset i Trondheim, da var det en dame som spurte «Hva skal vi gjøre med disse mennene våre da, hva skal vi gjøre da»? Hun var så oppgitt. Boka kan dessverre ikke svare på det.

I «Menn i min situasjon» kommer det inn noe nytt på slutten, med eldste datter, Vigdis.

Jeg ville ha det med på slutten, at det er fire år etter hovedhandlingen. Arvid Jansen klarer å satse på noe, «you made an effort, pappa», er det Vigdis egentlig sier. Da står han til eksamen, synes han. Han får en ny selvsikkerhet i det. Han kan si at han gjør så godt han kan for dattera si, selv om det er tøft for han. Det er en ny rolle, en ny synsvinkel for Arvid Jansen.

Peker dette framover?

– Jeg må skrive om noe annet. Jeg kan ikke skrive en ny bok til sett fra Arvid Jansens synsvinkel. Jeg må skrive noe nytt, men kanskje innenfor samme univers. Vigdis er jo interessant.

Litterære priser

Det er blitt ti bøker. Bøkene dine er oversatt til over 50 språk og har fått mange priser. Du er blant de forfattere som har fått flest priser.

– Ja, det er jo fantastisk. Det har blitt flest priser til «Ut og stjele hester», også noen franske priser. Bøkene mine får god kritikk i Frankrike. Bøkene selger også godt i Tyskland. «Ut og stjele hester» solgte 40 000 i Tyskland før jul det året, det samme i USA, den fikk en anmeldelse på førstesida i New York Times Book Review, og den fikk Impac-prisen i Irland, alt skjedde i løpet av 14 dager.

Hva betyr prisene for deg?

– Jeg kan se på dem en gang iblant. De er en bekreftelse på at jeg har fått til noe, og at det har gått såpass bra! Men prisene er ikke til noen hjelp for å skrive nye bøker, til å skrive nye setninger. Ambisjonen til å begynne med var å gi ut én bok og holde den i hånden! Det var så stort å få utgitt noe.

Bibliotekutdanningen

Bibliotekar ble du aldri? Du har Ikke

jobbet som bibliotekar. Men vi kan jo si at du er blitt bibliotekarenes forfatter.

– Ja, gjerne det. Jeg sluttet på fabrikken. Jeg ringte til Ben Rugaas som da var rektor, og fikk lov til å begynne på siste året etter fem års pause. Jeg hadde veldig utbytte av timene til Jofrid Karner Smidt om norsk litteratur. Jeg kom gjennom de andre fagene. Jeg fikk ikke vitnemål fordi jeg ble syk og ikke klarte å skrive ferdig hovedoppgaven, jeg leverte heller ikke siden. Jeg begynte på Tronsmo.

Per sier at livet hans har mye med bøkene å gjøre, det gir en ramme. Han har aldri noe plott klart, vet knapt nok hva det er, han begynner i et hjørne, har ikke noen notater.

Har du begynt i et nytt hjørne nå?

– Så vidt, men nå er det så mye annet, oversettelser som skal kvalitetssikres og deltakelse på festivaler. Jeg ser fram til å sitte å jobbe når det roer seg litt.

Bøker som inspirerer

I «Månen over porten» skriver du om hva som tidligere har inspirert deg av lesing. Hva leser du nå som du blir inspirert av?

Per trekker fram Jean Rhys «Wide Sargasso Sea» og de andre bøkene hennes, det er fire romaner som han leste i 1980-årene og har lest igjen nå.

– Jayne Anne Philips «Maskindrømmer» er en viktig inspirasjon. Likeså Cora Sandels «Alberte og Jakob.»

– Lydia Tsjukovskajas dagbok fra tiden med Anna Akhmatovas og samtale med deres da de måtte evakueres fra Leningrad under krigen. De hadde nesten ikke mat, men det de snakker om er poesi, litteratur. (Lydia Chukovskaja, L. 1994).

– D.H. Lawrence «Regnbuen» fikk betydning for «Jeg nekter». Det er en flott scene der de to unge går over et jorde med kornband om natta, bøndene er ikke ferdig ennå, og så begynner de to plutselig å jobbe intenst og lager nye kornband. Scenen i «Jeg nekter» der Tommy og Jim går fra en fest om natta og begynner grave videre i ei grøft arbeiderne ikke er ferdige med ennå, er inspirert av kornbandhendelsen i «Regnbuen».

Du har skrevet forordet til Vivian Gornicks «Heftige bånd».

– Jeg har lest alt av henne, bl.a. «The Odd woman and the City; a memoir» (2015), om vandrerens i New York, alle essayene hennes, hun skriver så bra.

Bøker omtalt i artikkelen i tillegg til Per Pettersons bøker

Chukovskaja, L. (1994). Akhmatova journals. Harper Collins.

Gornick, V. (2019). Heftige bånd. Oktober.

Gornick, V. (2015) The Odd Woman and the City. Farrar, Straus and Giroux.

Lawrence, D.H. (2009). Regnbuen.

SolumBokvennen.

Philips, J.A. (1985). Maskindrømmer. Aschehoug.

Rhys, Jean. (1966). Wide Sargasso Sea. (Andre norske utgivelse med tittelen Vide Sargasso, Pax 1999).

Sandel, C. (1926). Alberte og Jakob. Gyldendal.

Bøker av Per Pettersen

- Aske i munnen, sand i skoa (Noveller, Oktober, 1987)
- Ekkoland (Roman, Oktober, 1989)
- Det er greit for meg (Roman, Oktober, 1992)
- Til Sibir (Roman, Oktober, 1996)
- I kjølvannet (Roman, Oktober, 2000)
- Ut og stjele hester (Roman, Oktober, 2003)
- Månen over porten (Essays, Oktober, 2004)
- Jeg forbanner tidens elv (Roman, Oktober, 2008)
- Jeg nekter (Roman, Oktober, 2012)
- Menn i min situasjon (Roman, Oktober, 2018)

Et utvalg litterære priser

- Bokhandlerprisen 2003 for *Ut og stjele hester*
- Kritikerprisen 2003 for *Ut og stjele hester*
- Independent Foreign Fiction Prize 2006 for *Ut og stjele hester (Out Stealing Horses)*
- International IMPAC Dublin Literary Award 2007 for *Ut og stjele hester (Out Stealing Horses)*
- Brageprisen 2008 for *Jeg forbanner tidens elv*
- Kritikerprisen 2008 for *Jeg forbanner tidens elv*
- Nordisk Råds litteraturpris 2009 for *Jeg forbanner tidens elv*
- Bokhandlerprisen 2012, for *Jeg nekter*
- Gyldendals litteraturpris 2013. Prisen går til særlig betydelige skjønnlitterære forfatterskap.

For en fullstendig liste over de litterære prisene se Oktober forlag.

HumSam opp 140 prosent

I løpet av de siste årene har vi sett et økende søkelys på akademiske bibliotek. På den ene siden blir deres berettigelse diskutert av noen, samtidig som mange av disse bibliotekene opplever stadig økende bruk, kanskje særlig av det fysiske bibliotekrommet.

I år er det 20 år siden HumSam-biblioteket på Blindern åpnet i Georg Sverdrups hus. Mye har skjedd med bruken av akademiske bibliotek i løpet av disse 20 årene. I forkant av en større ombygging (2017-2018) for møte dagens behov, ønsket ledelsen ved biblioteket en grundig analyse både av bruken av biblioteket og en kartlegging av brukernes ønsker og behov, slik at det nye HumSam i så stor grad som mulig blir det biblioteket brukerne har bruk for og vil ha.

Flere typer brukerundersøkelser ble brukt for å samle inn data: Tverrgående trafikktegninger (TTT), en større spørreundersøkelse, ulike former for intervjuer og fotodokumentasjon.

TTT er en metode som har vært relativt mye brukt i norske bibliotek. Dette er en rent kvalitativ metode, hvor brukerne i biblioteket telles med jevne mellomrom gjennom bibliotekets åpningstid. Registreringen foretas over en fastsatt periode, for eksempel til bestemte tidspunkt hver dag gjennom minimum to uker. Brukernes aktiviteter registreres, men uten at man snakker med brukeren. Man kan med andre ord registrere at brukeren leser en bok eller bruker en pc, men har ingen informasjon om hva slags bok eller hva PCen brukes til.

I artikkelen «What are they doing? And where? Tracking the Traffic as one of the instruments in an evidence-based redesign of a university library» viser Heidi Kristin Olsen hvordan funn fra TTT bidro når HumSam-biblioteket skulle sikre en kunnskapsbasert fornyelse av biblioteket. Erfaringene med datainnsamlingen er beskrevet, og en diskusjon av erfaringene med metoden presenteres. Det er også eksempler på hvordan disse dataene var med på å

Vekst. HumSam-biblioteket runder 20 år og brukes som aldri før.

forme ombygging og fornyelse av biblioteket.

For å gi et komplett bilde av bruken av et bibliotek må TTT brukes sammen med andre datainnsamlingsmetoder. Siden dette er en observasjonsmetode, vil kvalitative data som for eksempel intervju gi data som utfyller bildet av bruken av biblioteket og forsikre at utviklingen av biblioteket baseres på fullstendige brukererfaringer.

Første fase av ombyggingen ble ferdigstilt i 2017, siste fase i 2018. Besøket i biblioteket økte med 140 % fra 2015 til 2018. I HumSam-biblioteket i dag er det lett å se effekter av de brukerundersøkelsene som ble gjennomført. Det mest opplagte er antallet og de store variasjonene av ulike typer sitteplasser, antallet og typen grup-

perom, og høyden på og antallet hyller til den fysiske samlingen. Scener og andre installasjoner for arrangement er på plass, åpningstidene er utvidet i eksamensperioder og skrankene der de bibliotekansatte skal hjelpe brukerne har fått et mye mer inviterende design enn tidligere.

Heidi Kristin Olsen er for tiden førstelektor ved Institutt for medie- og dokumentasjonsvitenskap ved UiT Norges Arktiske universitet, vanligvis ved Institutt for Arkiv, bibliotek og informasjonsvitenskap ved OsloMet.

Olsen, Heidi Kristin (2019). What are they doing? And where? Tracking the Traffic as one of the instruments in an evidence-based redesign of a university library. *LIBER Quarterly*, 29(1), p.None. DOI: <http://doi.org/10.18352/lq.10276> ■

Sjekk Biblioterm

Kanskje du er usikker på definisjonen av bærplukking i bibliotekterminologi? Sjekk Biblioterm! På bibliotekmøtet i 2018 ble wikien Biblioterm lansert. Dette er en liste over termer innen bibliotek- og informasjonsfag, med enkle definisjoner og språkversjoner på bokmål, nynorsk og engelsk. Hovedmålgruppa er studenter på bibliotekarutdanningene i Norge, men målet er at den også kan være til nytte for hele bibliotekfeltet. Ved lansering var det omtrent 470 termer i wikien. Det har ikke skjedd så mye utenom en og annen retting i det året som har gått, men Wikien skal fortsatt utvikles videre. For at det skal skje, trenger vi hjelp fra kolleger! Bidra gjerne med innspill, rettinger og forslag til epostadressen biblioterm@365.oslomet.no, eller direkte til Heidi Kristin Olsen eller Marit Kristine Ådland på OsloMet. Biblioterm er nå også gjort tilgjengelige for Språkrådets arbeid med gjenbruk til språkteknologisk utvikling, f.eks. automatisk oversettelse, samtaleroboter (chatbots), navigering, talesyntese. Vi vil gjerne få på plass nord-samiske termer, ta kontakt hvis noen kan bidra til det! Wikien er utarbeidet av ansatte ved ABI / OsloMet og Universitetet i Tromsø. Arbeidet med den første utgaven fikk finansiell støtte fra Språkrådet, og inngang til wikien er via Språkrådets hjemmeside: <http://termwiki.sprakradet.no/wiki/Kategori:Bibliotekfag> ■

Splid om nye Deichman

Nylig godkjente byråd for kultur, idrett og frivillighet, Rina Mariann Hansen (Ap), en leieavtale som Deichman bibliotek har inngått med Scandinavian Design Group (DSG) om leie av areal i bibliotekets 5. etasje. Grunnen var en enorm budsjettsprekke på flere hundre millioner det sittende byrådet arvet. Venstres gruppeleder og tidligere kulturbyråd Hallstein Bjercke varsler riktignok at han vil si opp denne avtalen dersom Venstre får byrådsmyndighet. «Det er veldig umusikalsk av byrådet å inngå denne type avtale rett før et valg, og jeg vil advare mot å inngå flere. Vi har ikke tenkt til å la det nye hovedbiblioteket bli leid ut som kontorlokaler. Det betyr at vi må si opp avtalen», sier Bjercke til Dagsavisen. Venstretoppen mener biblioteket kan finansieres uten å måtte leies ut. «Oslo kommune har 1,5 milliard i overskudd hvert år. I våre budsjetter klarte vi å finansiere dette. Det er fullt håndterbart å bygge og drive biblioteket innenfor kommunens budsjett på 60 milliarder.» ■

Rina Mariann Hansen.

Telemarkslitteratur

1. april 2019 lanserte Skien bibliotek «Den litterære titopperen». Dette er et formidlingsprosjekt der 100 av de viktigste bøkene fra og om Telemark er valgt ut. Siden 1. april har utlånet av disse 100 bøkene økt med 96 prosent. Bøkene blir formidla i en rekke store og små arrangementer, og på ulike vis i sosiale medier. På nettsida titopp.no kan interesserte registrere titler de har lest av de utvalgte titlene. Helga Flatlands debutroman Bli hvis du kan, reis hvis du må er den som soleklart flest lesere har registrert per august. (Pressemelding) ■

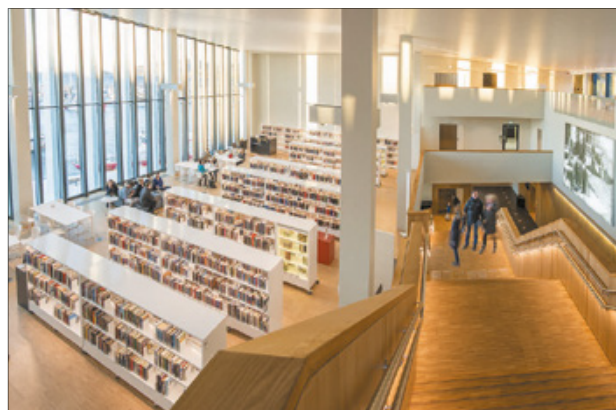

Foto: Ernst Furuhatt, 2015

Nordnorsk maritim mytologi

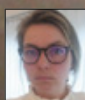
Musikkfestuka i Bodø gikk som vanlig av stabelen i august, blant annet med en nyprodusert barneforestilling i Litteratursalen i Stormen bibliotek. Forestillingen gikk under navnet Bergtatt, og var et samarbeid mellom Den Kulturelle Skolesekken Nordland, Musikkfestuka, Scene 8, Bodø Rythm Group og Stormen bibliotek. Forestillingen tok tak i den nordnorske maritime mytologien, og var inspirert av sagn om havfruer langs norskekysten, helt tilbake til Snorre Sturlassons tid. Målet var å formidle marin mytologi til barn, samt introdusere nyutdannede kunstnere til publikum i Bodø. (Pressemelding) ■

ET SISTE FARVEL: ET FOTODOKUMENT FRA HAMMERSBORG

Et siste farvel: **Et fotodokument fra Hammersborg**

Etter 86 år er det slutt. Deichmans hovedbibliotek flytter snart fra Hammersborg til Bjørvika.

AV JULIE MESSEL
FRILANSJOURNALIST

Magasinet: Størsteparten av Deichman Hovedbiblioteks samling er lukket for publikum og er bare tilgjengelig for bibliotekarene. De over 100 ansatte på Hammersborg går mange trapper i løpet av dagen. Her fra et av flere magasin «bak kulissene».

Utsyn: Galleriet langs langveggene gir overblikk over bibliotekrommet. Om enn ikke tilgjengelig for publikum, strekker bokhyllene seg mange meter og etasjer oppover i det monumentale bygget.

Mer enn Dewey: Undersøkelser, katalogisering, research, notater og detektivarbeid: En bibliotekars arbeidsdag er variert om det er i de mange trapper og korridorer eller på plassen bak pc-en.

Harddisk: Kartotekene må sies å være bibliotekets tettpakkede harddisker. I bibliotekets loftsetasje står kartotekene på rekke og rad og rommer informasjon om skatter gjemt i magasinet og i biblioteket generelt. De rustikke kartotekene vitner om bibliotekenes begynnelse, men rommer altså langt mer enn minner.

Igen står et tomt kulturbygg som bokstavelig talt blir holdt oppe av bokhyllene – selv når bøkene flytter ut.

Bli med inn til et siste farvel med bibliotekets åpne saler, skjulte gjemmer, hemmelige ganger og overfylte magasiner – mens huset ennå er et bibliotek!

Det sies at bibliotekstudenter i praksis på Hovedbiblioteket på Hammersborg får en beskjed når de ankommer: Ikke gå andre steder i magasinet enn der du er blitt vist. Underforstått, du går deg vill om du tror du behersker magasinet fullt ut i løpet av dine praksisuker. For hovedbibliotekets magasin, der så godt som 70 prosent av bibliotekets materiale befinner seg, er en labyrint. Her er syv etasjer, en rekke halvetasjer, utallige ganger, kriker, kroker og gjemmer, samt dører, trapper og dead ends.

Men felles for magasinene er naturligvis at de rommer vanvittig med kunnskap, som kanskje ikke er tilgjengelig noe annet sted enn akkurat her. En vandring i magasinene er som å dykke ned i historien! Bok og Bibliotek tar en siste runde før biblioteket flytter til Bjørvika.

Allerede i 1912 står jubelen i Deichman i taket. Oslo bystyre vedtar dette året å bevilge 40 000 kroner til forprosjekt for nytt bibliotek for Deichman-samlingene som ble gitt til Oslo kommune i gave, i 1780. Endelig skal Deichmansamlingen komme inn i nytt og eget bygg! Men det skal ta tid, og det skal koste!

Etter 150 år på flyttefot, blant annet i Eventyrgården i Kristian IV's gate (der Det norske teater holder hus i dag), så er det altså endelig tid for å få sitt eget.

Biblioteket selv ønsker seg en gammel skoletomt i Akersgata 73, men det vil ikke Oslos tidligere ordfører Hieronymus Heyerdahl høre noe av. Et datidens signalbygg reises selvfølgelig ikke uten brytning, omarbeiding, motstridende interesser og beskjeder og diskusjonen går høylytt om hvor Deichman-bygget skal oppføres.

Kunstneren Gustav Vigeland, som på denne tiden var en viktig stemme i norsk offentlighet, har på denne tiden atelieret sitt på Hammersborg– og han vil ikke oppgi sitt arbeidssted for at det nye biblioteket skal bli en realitet nettopp på Hammersborg.

Men Vigeland taler for døve ører. Heyerdahl, og flere med ham vil rydde opp i gammel og rotete boligmasse i området, og til slutt bankes Hammersborg-alternativet gjennom i bystyret.

Samtalerom: Inngangssone i bibliotekets andre etasje. Her går samtalen livlig, og enn på et lavt desibel av hensyn til andre bibliotekbesøkende.

Tomten, som på folkemunne nå har fått navnet Oslos Akropolis, skal nå bli en kunnskapens høyborg i Oslo: Et bøkenes palass med tilsvarende arkitektur til å omslutte dem.

Det er en vanskelig oppgave arkitekter og andre står overfor- og mens man til sammenligning i arkitektkonkurranse om nytt bibliotek i Fredrikstad, på en flat åpen tomt ved Glommas bredd, får inn 73 utkast av ulike arkitektkontorer, får man bare 23 forslag til Oslos nye super-bibliotek.

Til slutt er det den hovedstadsbaserte arkitekten Nils Reiersen som vinner konkurransen. Det faktiske arbeidet med det nye biblioteket kan endelig begynne i 1923. Det nyklassiske murbygget, som nå blir reist mellom den Svenske Margaretakyrkan, som oppføres samtidig, og Trefoldighetskir-

ken, skal huse alle bøkene Deichman-samlingen nå er blitt til. Det som begynte med en testamentarisk gave fra Carl Deichman, på 6000 bøker og 300 manuskripter i 1780, er i 1920 blitt til titusener av verker.

Tro imidlertid ikke at bygget blir reist av seg selv. Det er kniving og kranling om plassering og prioritering, om økonomi, utforming og materialvalg, da som nå. Uenigheter, mangel på arbeidsfolk, på materialer og på penger, gjør at det tar oppdragsgivere, arkitekter og leverandører svimlende 10 år å oppføre det nye biblioteket. Helt ferdig blir det heller ikke. I august 1933 står det der likevel og skinner i kveldssolen –klar for en ny epoke som Oslos største bibliotek. Med åpne dører (riktignok opp svært mange trappetrinn) ønsker det folk inn.

I disse opprinnelige planene for Hammersborg utgjør biblioteksbygget den ene vegg i et stort lunt, omslutende og imponerende byrom; biblioteket skal ligge som en slags katedral over Oslo: En kunnskapens høyborg som troner over byen. Men allerede på midten av 60-tallet bygges Y-blokka, og Hammersborggaten legges under lokk. Slik blir biblioteket stengt ute fra det rommet det tidligere hadde spilt en hovedrolle i.

I dag er hovedbiblioteket den mest besøkte Deichman-filialen i Oslo, og huser om lag

500 000 bøker. I tillegg til eksemplartall har Deichman en del bøker som ikke er registrert i basen. Den Gamle Deichman-samlingen på ca 21 000 kommer også i tillegg og det er en del ►

Opphøyet: Omsluttet av bøker, er det på podiet i første etasje på Hammersborg blitt ledet mange samtaler om litteratur og samfunn. Her har opplesningene vært tallrike, oppmerksomheten fra publikum (til tider) stor, og samtalen dyptgående.

eldre objekter som er overskudd fra nedlagte filialer, samt bøker som er plukket ut til loppemarkeder. Deichman Hovedbiblioteket har cirka 290 000 utlån i året.

I hyllene på det nye hovedbiblioteket er det kapasitet på cirka 400 000 bøker.

– Siden mye er utlånt til enhver tid, er kapasiteten større. Samlingen er ikke en konstant størrelse, og vi jobber fortløpende med å kassere utslitte eksemplarer, overføre eksemplarer til Nasjonalbiblioteket og foreta nye innkjøp. Ved åpningen vil vi antagelig ha en samling på 450-500 000 bøker, opplyser Ellen Aabakken, seksjonsleder Samling.

Arbeidet med å overføre bøker til Nasjonalbiblioteket har vært gjort fortløpende etter hvert som samlingen har blitt gjennomgått. Uken etter 17. mai gjorde vi en større flytting hvor om lag 2000 gamle aviser flyttet til Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana.

Den store flytteprosessen der samlingen flyttes til Bjørvika finner sted

i januar og februar 2020. Det blir anskaffet et flyttebyrå som skal gjøre mye av nedpakkingen og selve flyttingen. Bibliotekets ansatte vil gjøre en stor jobb i forkant med å bestemme hvor samlingen skal plasseres i det nye bygget, navn på skilt og planlegging av pakking. Ansatte vil også pakke opp bøkene og sett dem på plass i hyllene i det nye bygget. Men før det er det mye som skal pakkes ned. ■

Deichman Hovedbiblioteket

- Tegnet av arkitekt Nils Reiersen og oppført i 1933, etter 10 års bygningsarbeider.
- Etasjene holdes oppe av bokhyller i jern, tilvirket i Norge.
- Bibliotek over syv etasjer med magasiner i hovedbygget, samt loft, pluss tre etasjer magasiner i sidefløyen.
- Huser i dag 500 000 objekter, pluss en rekke uregistrerte objekter, 103 ansatte.

- Flytter i januar 2020 til nytt hovedbibliotek ved Operaen i Bjørvika. Navnet blir Deichman Bjørvika.
- Den enorme rydde- og flytteprosessen er allerede i gang. En del aviser flyttes til Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana.
- Bygget eies av Oslo kommune, og det er foreløpig ukjent hva bygget skal brukes til når Deichman flytter ut. Eiendoms- og byfornyelsesetaten (EBY) har fått i oppdrag av byrådet å selge bygget. Tilstandsrapport, takst og salgsgrunnlag er ventet høsten 2019. Salgsoppdraget har en viktig føring om bygningen, som er på 12 500 kvadratmeter, skal være allment tilgjengelig.

Kilder:

Deichman Bladet, 1-4. utgave 1933
Tegninger over foreslått utbygging av Deichmanske Bibliotek i 1985
Bibliotekar Olav Kapperud

Stopp! Bygget på Hammersborg er en labyrint. Med halvetasjer, skjulte trapper og dører som åpnes mot murvegger. Luken i magasinet i tredje etasje er særlig populær blant besøkende barn som får være med inn i de hemmelige rommene. Skjønt lenger enn hit kommer de ikke.

Arkivkamp: Bibliotekar Olav Kapperud undersøker en av bibliotekets mange mikrofilmer, som ligger i magasinet på loftet. Her er det Klassekampens avisarkiv som gjennomses.

Naboskap: Tett i tett med biblioteket ligger den Svenska Margareta kyrkan, oppført i 1925. Kirketomten ble donert av Oslo kommune, mens det var den svenske stat som stod for bekostningen av oppføring av kirkebygget. Naboskapet har i disse år vært tett og godt.

Om å skrive seg ferdig før 12.00: Biblioteket på Hammersborg er populært blant besøkende! Her er også besøkende som skal jobbe, lese, forske, undersøke og tenke. Ikke all kunst- og tekstproduksjon foregår på kafé! Mye foregår fremdeles i biblioteket.

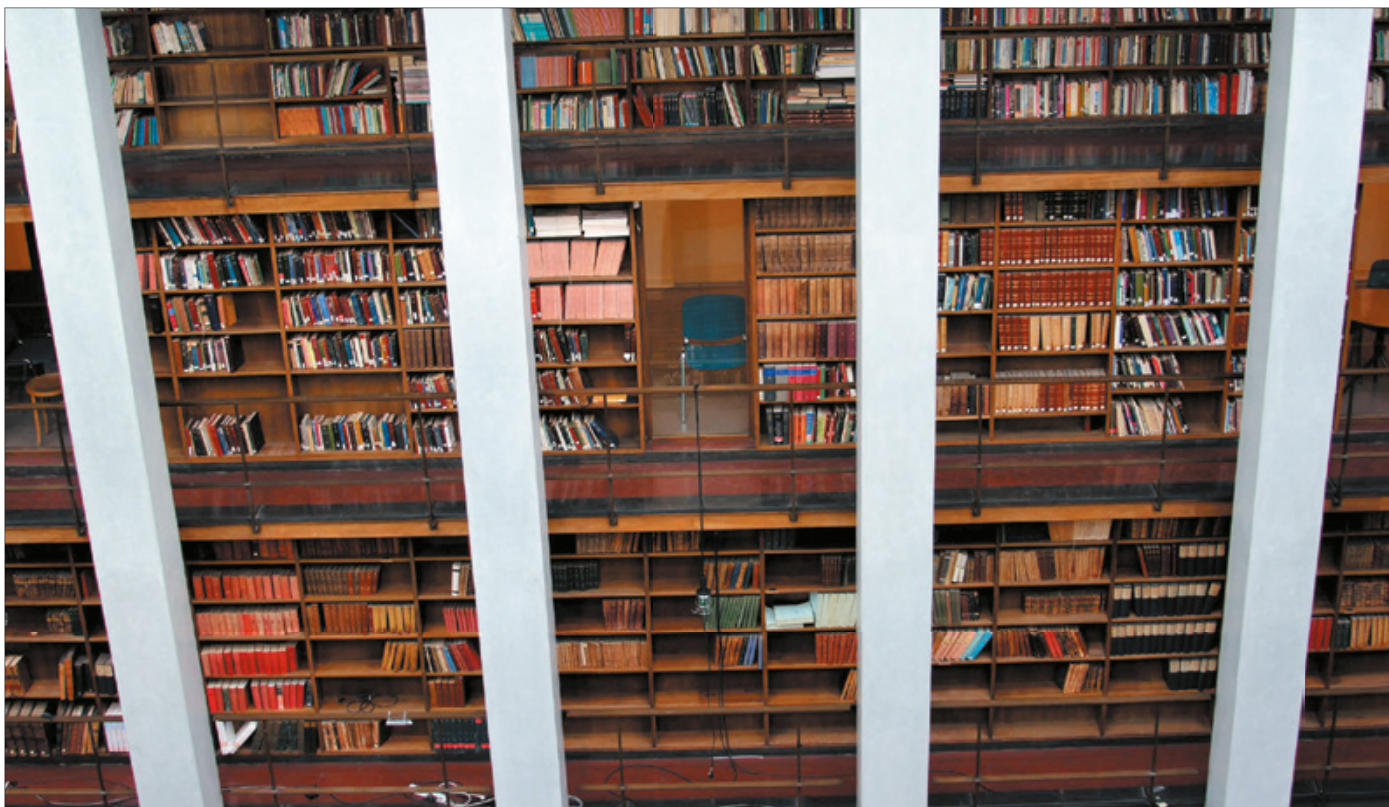

Velkommen: Axel Revolds freske Teknikk, Vitenskap, Diktning pryder kortveggen i biblioteket, og har siden bibliotekets åpning ønsket publikum velkommen. Her er datidens store stjerner avbildet: Nils Henrik Abel, P. A. Munch, Sofus Lie og Henrik Wergeland dandert i lett passiar, med Akropolis i bakgrunnen og den moderne by med skyskrapere og fly i forgrunnen.

Gårdagens nyheter; Hovedbiblioteket er fylt til randen med bøker, tidsskrifter og aviser. I dette, for de fleste besøkende, hemmelige magasinet på loftet, ligger norske aviser og trykksaker i tusenvis. Noe materiale flyttes til Nasjonalbiblioteket, annet blir med til Bjørvika, men mye er allerede digitalisert, og det meste skal antakeligvis kastes.

Bøker til topps: Bøkene på Hammersborg står i bokhyller i hundrevis. Også i byggets hovedsal er etasjene oppover dekket av bokhyller.

Gamle bokhyller som neppe vil bli med til Bjørvika.

Utsikt fra terrassen i 2. etasje.

No kan du lytte til DAG OG TID.

**Kvar veke les vi inn
utvalde artiklar.**

Les meir på
dagogtid.no/lydavis

DØDEN

- eit sjølvforsvar

AV JON LANGDAL
ADVOKAT VED DØDENS KONTOR

Underteikna er engasjert som advokat for Døden. Klienten min har minimal ytringsfri-dom, slik maktforholda Han lever under, nå eingong er. Eg kan derfor berre referere kva Han har på hjertet, i ei diskret fråsegn eg her tar sjansen på å vidareformidle. Han er sjølvstelt lei seg for at Han ikkje kan tale direkte til alt folket over riksnettet, men forsikrar at ingen av oss er gløymt. Han seier:

«Eg har i mange år er blitt baksnakka, nedvurdert, trakka på og trakassert så kraftig at eg ikkje lenger kan la vere å ta til motmæle, om enn berre via advokat. Eg har merka meg at Djevelen, den kødden, i alle år har hatt tilgang til dei beste advokatar på marknaden, mens eg må nøye meg med ufaglært hjelp.

Det som etter all sjikane opp gjennom tidene fekk begeret til å renne over, var Bernhard Ellefsens bok frå 2018, Imot døden Et essay. Eg tenkte: Nå får det vere slutt! Den er ein einaste lang klagesong og handlar om verksemda mi, spytt på og utlagt på den mest hjertelaust einsidige måten. Kven trur denne Ellefsen at han er? Han presterer å hevde at «Døden er urimeleg, urettferdig og uforståelig.» Jævla jypling, spør du meg!

Urimeleg? Han kunne like gjerne ha spurt om kva som skulle vere rimeleg med eit evig liv! Som min gode kollega Hauk i Klassekampen uttrykker det: «For mange er livet en skjebne verre enn døden». Men Ellefsen har vel hatt det for godt til å setje pris på slik visdom.

Urettferdig? For kven, må eg spørje? Har Ellefsen tatt inn over seg dei plassproblema, og tilsvarande klimautfordringar hans eiga tidlause ordning ville ført med seg? Etter kvart ville jo

jorda blitt fylt opp av gamle og skrukke-te Metusalemar av ulike kjønn, til fortrenghet for barn og unge. Snakk om rettferd! Til slutt kan ingen lenger fødest, der går berre dei same gamle Metusalemar og seier det same dei sa for 1000 år sidan. Litt av eit liv, beste hr. Ellefsen! Heldigvis forstår at utan meg, Døden, stoppar Livet.

Uforståeleg? Ha-ha! Like uforståeleg som at blomane på marka dør og at blada på trea blir gule og fell til jorda om hausten. Ville det ikkje vore vel så uforståeleg at sola slutta å gå ned kvar kveld og at alle vekstar hadde kome seg velberga gjennom vinteren?

Han er ikkje lite frekk heller, denne Ellefsen: «Korleis kan noko finnast utan meg», spør han. Altså: Verda er mi førestilling! Stormannsgal type, spør du meg.

Men slik har filosofar, litteraturkritikarar og liknande rask alltid vore. Dei andre må gjerne dø, men slike edle vesen skal alltid ha sine egne reglar. Ein skikkelse i ein Bergman-film presterer til dømes å jamre på denne måten: «Men finns det intet undantag för skodespelare?» Til slutt må også Ellefsen vedgå at «Vi vet at vi må gi tapt en gang.» Godt! Men kvifor da alt dette bråket over 135 sider?

Ellefsen ser også suverent bort frå kva Livet ville tape om det ikkje hadde meg som ein skugge ved sida av seg. Om du var udøyeleg og ikkje risikerte nokon ting, ville alt vore meningslaust, du ville ha keia livet av deg. Da er det meir schwung over Petter Northug, som avslører i Aftenposten at han har opplevd dødsangst fleire gonger i sommar, og at det har gitt meirsmak. Tillat meg å sitere Bjørnson: Slike gutter det vil gamle Døden ha!

Eg fører dykk bort frå mangt vondt.

Ikkje minst har eg æra av å sette ei grense for den deprimerande alderdommen. Det er mitt tips til Tor Åge Bringsværd, som i den ferske boka Mens eg har dere her eller OM DET Å BLI GAMMEL på humoristisk måte hudflettat denne plaga, og som ikkje høyrer inn under mitt distrikt. Men dét veit eg: Det er viktig å dø i rett tid. Det er betre å dø to år for tidleg enn eit år for seint.

For mange er Livet ein lagnad verre enn Døden, påpeiker Hauk. Om Livet var evig, ville det blitt stor etterspørsel etter Døden, legg han til. Takk og pris! Overgangen skjer smertefritt og utan bompengar, det kan ikkje det oppskrytte Livet bryske seg av.

Eg har aldri sagt at eg er perfekt. Alle institusjonar har sine manglar og skuggesider. Ja, ja, ja, det blir stundom gjort feil, men kvar skjer ikkje det? Hugs: Ingen stad er meir problemfri enn Dødsriket. Her er du fri for alle bekymringar. Ingen stad er heller meir demokratisk. Her kviler fattig og rik side om side i en fullkomen kommunisme, langt unna forskjellssamfunnet. Den store gjelda du kanskje har etterlate deg til Kemneren, DNB og andre sykofantar, er ikkje ditt problem, men dei gjenlevande sitt. Som salig Agnar Mykle så treffande seier det: «Døden setter fri; Kemneren legger i lenker.» Men uansett er det berre kjeft å få!

Det aller beste ved meg er at eg frigjer dykk frå tanken på Døden. Å frykte Døden er verre enn å dø. Det vil eg halde fast på så lenge eg lever.»

Min klient har nok ein gong bede meg helse til alle, og Han ser fram til fruktbart samvær og godt samarbeid ved seinare høve. ■

Form følger funksjon

I Tyskland er det Bauhaus-feber for å feire arkitektur- og designbevegelsen som ble startet for 100 år siden. I 1933 ble skolen stengt av nazistene. Den eksisterte altså bare i 14 år, men har satt enorme spor etter seg i arkitektur, kunst og design over hele verden. I Norge vil vi kjenne det igjen i begreper som modernisme og funksjonalisme.

AV LARS EGELAND
DIREKTØR FOR UNIVERSITETSBIBLIOTEKET OSLOMET

Bauhaus-skolen var revolusjonær ved at den tok inn både kvinner og menn, at de kunne bli arkitekter uten artium, men at alle måtte ha en håndverksutdanning. Men det viktigste var at Bauhaus bygde på industrisamfunnets produksjonstankgang. Arkitekturen var enkel og funksjonell. De introduserte nye byggeformer som elementstøping som gjorde det mulig å ha store vindusflater og dermed mye lys. De ville bygge billige, gode og hensiktsmessige boliger for arbeidere. Sykkelen hadde revolusjonert transporten og gjorde det mulig for arbeidere å flytte ut fra trange leiegårder midt i byen, til ny forsteder. Det viktigste for Bauhaus var at «form følger funksjon». Altså: definer hva slags funksjon bygningen, kaffekanna eller stolen skal ha – deretter skapes formen for å tilfredsstille funksjonen.

Da nazistene stengte Bauhaus-skolen

reiste mange arkitekter til utlandet. Jødiske bauhaus-arkitekter bygde f.eks. over 4000 bygninger i Tel Aviv. Bauhaus-arkitekter satte også sitt preg på byer som Nairobi i Kenya og Addis Abeba i Ethiopia. Mange reiste også til USA. Blant dem var arkitekten Mies van der Rohe som var den siste direktøren ved Bauhaus-skolen. I 1937 emigrerte han til Chicago der han ble leder av arkitektutdanningen ved Illinois Institute of Technology. Mies van der Rohe er bl.a. kjent for sine aforismer som at «less is more» og «god is the details». Mies gjorde karriere i USA og var arkitekt for mange kjente bygninger. I Tyskland var han arkitekt for Neue Nationalgalleri i Berlin, som åpnet i 1968. Nå blir museet grunnleggende renoverert der bl.a. Mies sitt barnebarn er engasjert. Bygningen åpner seinere i år.

Det siste bygget Mies van der Rohe rakk å tegne var Martin Luther King Memorial Library i Washington d.c. Biblioteket er på 37.000 m² bygd i stål, mur og glass. Det sto ferdig i 1972 og er et av få modernistiske bygg i Washington.

Mange års manglende vedlikehold, men først og fremst endringer i de funksjonene som biblioteket skal utføre, førte til et ekstremt behov for renovering og ombygging. I 2017 stengte biblioteket og skal åpne opp i 2020. – «Det var en katastrofe av et bibliotek», mente Francine Houben som er en nederlandsk arkitekt som har fått ansvaret for ombyggingen av biblioteket. «Bøkene sto i militært oppstilte hyller, plassene mellom hyllene ble okkupert av husløse som hver dag sto i kø utenfor når biblioteket åpnet. Innsyn til biblioteket var dekket av en mur rundt bygget,» sa hun da jeg møtte henne på den tyske bibliotekdagen i mars i år.

Francine Houben er ingen hvem-som-helst når det gjelder bibliotekarkitektur. På hennes CV står bl.a. det nye folkebiblioteket i Birmingham, Delft tekniske universitetsbibliotek og folkebiblioteket i Tilburg som alle er omtalt som spektakulære bibliotek. Selv om hun mener at MLKM-biblioteket var en katastrofe av et bibliotek, sier hun at hennes ombygging er en hyllest til både Mies og Martin. For i Mies ånd er det slik at formen skal følge funksjonen. Og funksjonen for biblioteket er endret. Da Mies tegnet biblioteket var det et bibliotek som skulle huse store mengder bøker. Det skulle være enkelt å finne akkurat den boka du trengte – derfor de militært oppsatte hyllene på rekke og rad. Innsyn fra byen inn i livet i biblioteket var ikke viktig. Et konsulentfirma som skrev en rapport om behovet for et nytt bibliotek i 1961 mente at vinduer

bare er et problem i et bibliotek fordi det tar opp plass som kan brukes til hyller og det bidrar til å distrahere brukerne. Inne i biblioteket var det bøkene som skulle dominere, ikke menneskene. Det blir annerledes i det nye biblioteket. «Menneskene er viktigst i biblioteket», sa Francine Houben. «Moderniseringen av biblioteket gir oss mulighet til å sikre at en av byens viktigste offentlige bygninger, representerer verdiene til en av vårt lands viktigste ledere» sier direktøren for District Columbias offentlige bibliotek, Raichard Reyer-gavilan (Rabbinowitz, 2019) «Når folk vandrer inn i denne bygningen neste år, vil de bli slått av fantastiske nye rom og bli inspirert av våre nye tjenester i tråd med ideene om «the beloved community» i Martin Luther Kings ånd, sier han.

Bak ombyggingen står det ikke bare arkitekter med gode ideer for et bibliotek. Det var en lang prosess som førte til at bygget ble reist første gang. Behovet for et nytt publikumsbibliotek ble reist første gang i 1936. Prosessen startet for alvor i 1961. I prosessen med ombygging nå har innbyggerne vært engasjert på mange måter, gjennom brukergrupper, fokusgrupper osv. Målet er ikke bare et vakkert bibliotek, men et bibliotek som oppfyller de funksjonene som man ønsker at biblioteket skal ha. I dag er det f.eks. rom for 3D printing framfor røykesalonger som Mies hadde avsatt plass til. Inngangspartiet vil bli mer åpent og inviterende, det vil bli en stor hall for forestillinger og uformelle aktiviteter. Mange av hyllene blir fjernet for å gi plass til mennesker. Biblioteket blir inndelt etter ulike brukergrupper, ikke etter ulike bøker. Selvfølgelig blir det en stor kafe der det også skal være arbeidstrening for mennesker med

Meråpent bibliotek

– mer aktuelt enn noen gang

Vi har levert løsningen til mange bibliotek siden 2013
– og budskapet er fortsatt det samme.

1. Skann lånekort eller lånekort på mobil og tast pinkode.
2. Systemet registrerer og tar bilde når du går inn.
3. Finn bøkene, bladene eller filmene du vil låne i hyllene.
4. Gå til selvbetjeningsenhet og lån det du ønsker.

Annleisfolket

Du har sett dei, desse du lurar på om er litt utanom-jordiske. Dei som når du strever med budsjettrapportering, dei vanlege lesestimuleringstiltaka, medieinnkjøpa, langtidsplanlegginga og statistikk, berre slår til med det eine fantastiske tiltaket etter det andre.

Innhold

s. 1	Leder
s. 2–3	Fransk bibliotekforening
s. 4	Undervising fra biblioteket
s. 5	Bibliotek uten grenser
s. 6	Klinisk bibliotekar – Studiereise til England
s. 7	Småstoff
s. 8	Medlemsintervju

Ansvarlig for bilaget:
Mariann Schjeide

Kontaktperson for bilaget:
Cecilia Elsen
ce@norskbiibliotekforening.no
tlf: 23 24 34 38

Grafisk design:
Freiland Oslo
oslo@roommeetsfreiland.com

**Generelle henvendelser til
Norsk Bibliotekforening:**
nbf@norskbiibliotekforening.no

Du finner oss her:

🐦 **Twitter:**
@forbibliotek

📷 **Instagram:**
@norskbiibliotekforening

📘 **Facebook:**
@norskbiibliotekforening

🌐 **Nettsider:**
www.norskbiibliotekforening.no

DESSE SOM GÅR RUNDT som personifiserte overflødigheitshorn, proppful av kreativitet, idéar, ein verketrang utanom det vanlege, som tør å ta plass, «bjuda på», som går opp på ei scene utan større problem, som har eit lite skap på kontoret sitt fullt av klede til utkledding, rare hattar. Desse som på personalmøte seier «eg har eit forslag» som er så totalt annleis enn alt anna, som banar veg, som får med seg folk, som begeistrar publikum, som lokalavisa vil skrive om. Som får på seg nokre merkelege briller som gjer at dei kan skifte personlegdom. Som finn på noko totalt nytt for å få ungdom til å bli glad i litteratur, som tek i bruk tekniske duppedittar og teknologi på ein ny måte, og kombinerer dei slik at det berre er servert for oss andre.

Men desse pådrivarane lever ofte sine liv i skjul for omverda i små lokalsamfunn der dei er høgt elska og sett stor pris på, men det er ikkje så mange andre som veit om dei. Ofte er dei denne godt bevarte hemmelegheita som knapt nabokommunane veit om.

Eg har sagt fleire gongar at vi er eit mytebelagt yrke. Vi blir ofte sett på som kledelege, føreseielege, usynlege og ein gjeng som berre vil vere i fred for å arbeide med våre rutineoppgåver som stort sett er å låne bøker over ein disk. Vi veit det ikkje er slik, men myten lever. Men ser du ein av desse som skiljer seg ut i din arbeidskvardag? Ho eller han som er litt utypisk?

Norsk Bibliotekforening har ein Pådrivarpris som vi deler ut på kvart bibliotekmøte, altså annakvart år. Prisen er inspirert av den amerikanske «movers & shakers», smak litt på den amerikanske tittelen. Dei som gjennom åra har fått denne gjeve prisen seier han har betydd mykje for dei. Det handlar om å anerkjenne, bli sett, verdsatt og alle har blitt sær overraska. For det å få ein sånn pris er ofte så uventa. Ein er kanskje vane med eit klapp på skuldra frå sine nærmaste kollegaer, ein publikummar som seier «du er så artig å høyre på», ein far som gir tilbakemelding om at sonen eller dottera no har fått leseglede. Men ein eigen pris, å få snakke om det ein brenn for frå ei scene til kollegaer, det er noko anna. Noko større.

Kjenner du ein slik pådrivar i ditt miljø? Nei? Tenk deg om ein gong til, for då vil vi vite om det!

*Fristen for å melde inn er 1. november til
ce@norskbiibliotekforening.no.*

Mariann Schjeide
Leiar av Norsk Bibliotekforening

«Bibliotekarene er ofte oppfattet som utdaterte og kjedelige»

Intervju med Amandine Jacquet fra Fransk bibliotekforening

Amandine Jacquet (43) jobber som bibliotekar i Frankrike. Hun er også aktiv i den franske bibliotekforeningen L'association des bibliothécaires de France (ABF). Hun deltar i foreningens internasjonale kommisjon, og representerer ABF i IFLA der hun sitter i MLAS, Management of Library Associations Section, sammen med NBFs leder Mariann Schjeide. Tidligere i år hadde MLAS sitt såkalt «midterm meeting» i Oslo der vår rådgiver fikk intervjuet henne.

TEKST: Oversatt av Cecilia Elsen, rådgiver, Norsk Bibliotekforening

Norge har en egen biblioteklov. Formålsparagraf definerer tydelig bibliotekenes oppgaver og sosiale funksjon. Hva er bibliotekenes oppdrag i Frankrike?

UNESCOs og IFLAs manifest har stor påvirkning på franske bibliotek. Franske folkebibliotek har i oppdrag å fremme fritidsaktiviteter og kultur, samt gi tilgang til informasjon og kunnskap. De er også drevet av det «tredje sted»-konseptet,

og bibliotekene blir stadig mer levende, åpne og inkluderende. Man skal føle sosial tilhørighet uansett bakgrunn. FN's bærekraftsmål og 2030-agendaen, som IFLA har laget en bibliotekversjon av, har også hatt stor innvirkning på franske bibliotek de siste årene. For eksempel når det gjelder kunnskapsdeling i yrket, formell og uformell, medborgerskap og medbestemmelse.

Hva er de største utfordringene franske bibliotek møter i dag?

Den aller største utfordringen franske bibliotek møter i dag, er at de må gjøre mer med mindre ressurser. De skal være innovative, allsidige, tiltrekke seg mer folk, men med budsjettkutt.

Bibliotekene og bibliotekarene er ofte oppfattet som utdaterte og kjedelige

Amandine Jacquet

i Frankrike. Franske bibliotek prøver å endre på det ved å utvide sine tjenester, for eksempel lån av musikkinstrument, FabLab, tilby medier i ulike formater, kulturelle opplevelser osv. Men dette påvirker også profesjonen negativt da mange bibliotekarer blir usikre på hvilke oppgaver de egentlig skal ha. De vet ikke lenger hva jobben deres består i og hvilke mål de har. Franske bibliotek har gått gjennom store endringer og det er nå behov for å se på formålet og omstrukturere arbeidsoppgavene rundt grunnleggende oppdrag som formidling av informasjon og kunnskap.

Er det gratis å være folkebibliotekbruker i Frankrike?

Bibliotekene kan enten låne ut medier gratis eller ta betalt for det. Det pleier i så fall å ligge på mellom fem og tjue euro per år for voksne. Det er nesten alltid gratis for barn under 18 år. Andre tjenester som å lese i biblioteket, arrangement, lån av lokale osv. er gratis.

Hvem bruker franske bibliotek?

Det kommer an på, men i gjennomsnitt har 15% av den franske befolkningen lånekort. Vi regner med at en stor del av befolkningen bruker bibliotek uten å ha lånekort, men det er vanskelig å gjøre et estimat på hvor mange det er snakk om.

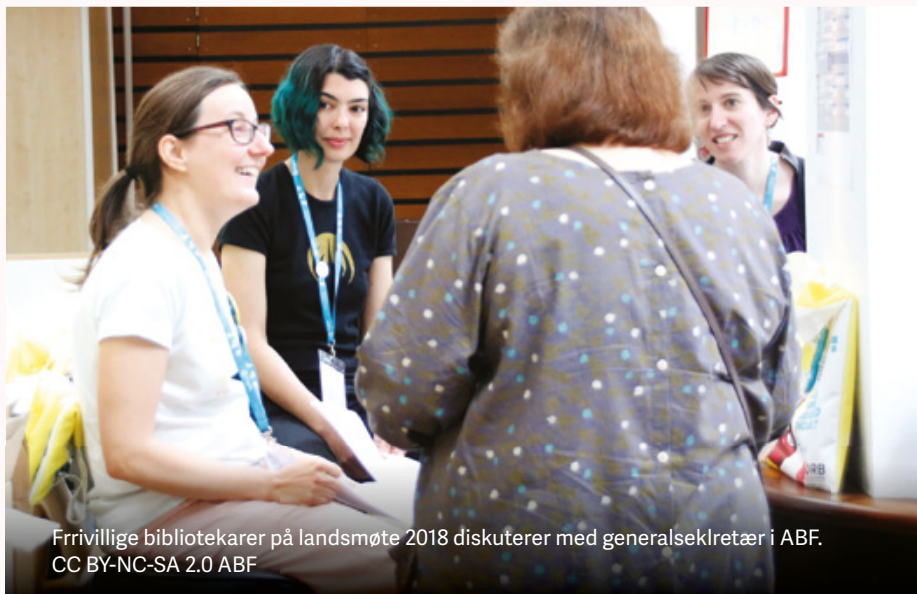
For å generalisere kan vi si at store bibliotek i bymiljø er mest besøkt av yrke-

Design workshop «Thinking» på ABF sitt landsmøte i 2018. CC BY-NC-SA 2.0 ABF

Deltakere på ABF sitt landsmøte i 2018 i La Rochelle. CC BY-NC-SA 2.0 ABF

Frrivillige bibliotekarer på landsmøte 2018 diskuterer med generalsekretær i ABF. CC BY-NC-SA 2.0 ABF

saktive og familier, mens det er flest barn, gjennom skoler, og eldre mellom 60-75 år som bruker mindre bibliotek utenfor byene.

De fleste innvandrere oppfatter franske folkebibliotek som ressurssteder. Men innvanderne er konsentrert i visse deler av landet, så det er langt fra alle bibliotek som har brukere med innvandrerbakgrunn.

Vi estimerer at 25 % av de med høyere utdanning er bibliotekbrukere, som er et bra tall, og ca. 5% av andre yrkesgrupper som bruker biblioteket. Men dette kan variere avhengig av konteksten.

Er teknologiutviklingen oppfattet som en trussel for profesjonen?

Det har kanskje vært tilfellet på 2000-tallet, da skulle e-bøker erstatte papirbøker, men i dag er det ikke sånn i det hele tatt! Teknologien er oppfattet som en mulighet. Små bibliotek kan for eksempel tilby digitale medier som film, musikk og avis til brukerne sine gjennom fylkesbibliotekene. Om de i tillegg har positive ansatte, bra service og andre tjenester som FabLab, wifi osv, blir bibliotekene attraktive, også sammenlignet med storbybibliotekene.

I fjor kom rapporten *En reise til bibliotekenes verden, å lese i dag, å lese i morgen... som er en bestilling fra Kulturdepartementet. Hva vil Regjeringen oppnå med denne rapporten? Har ABF noen kommentarer? Har dere blitt invitert til å mene noe om den?*

Noen hovedstyremedlemmer i ABF ble intervjuet, sammen med flere andre

Fakta

Hvordan bli bibliotekar i Frankrike?

Utdanning: opptil 5 år i henhold til nivået man ønsker. Den franske offentlige sektor er delt inn i tre kategorier («back office», mellomnivå, «front office»).

Det finnes ikke en spesifikk utdanning for å bli bibliotekar. Det er vanlig å ta universitetsutdanning i forlagsvirksomhet, informasjon og dokumentasjonsvitenskap eller kommunikasjon. Man kan også studere klassisk eller moderne litteratur for å bli bibliotekar.

L'association des bibliothécaires de France (ABF)

- Opprettet i 1906
- 3000 medlemmer
- 5 faste ansatte
- Hovedstyre med 8 medlemmer
- 22 regionale grupper
- 16 utvalg/spesialgrupper

fagfolk. Vi har kommentert rapporten i en pressemelding. Dette punktet kan være verdt å merke seg:

Bibliotekene kan være utmerkede «laboratorier for sosialpolitikk», men det er stadig flere som mangler midler til å kunne drive vanlig bibliotekdrift. Bibliotekene kan være sentrale på flere områder i offentlig politikk, men i dag mangler midler til å oppfylle denne ambisjonen. ABF oppfordrer staten og folkevalgte til å bruke bibliotekene som et verktøy for inkludering. ABF krever en ambisiøs strategi for bibliotekene, og at planen må være konsekvent, og at alle midlene som kreves kommer på plass slik at strategien lar seg gjennomføre.

Den franske presidenten Emmanuel Macron ønsker at bibliotekene skal være søndagsåpne og ha meråpent. Hvordan står det til?

Noen bibliotek har begynt med søndagsåpent. Kveldsåpent til kl. 20 gjelder hovedsakelig i byer. Noen små bibliotek åpner en søndag i måneden, ofte betjent av frivillige. Franske bibliotekarer er ganske skeptiske til å jobbe på søndager. De har dermed ikke forhandlet kompensasjon for søndagsarbeid godt nok. Det eneste kravet staten har er å betale ansatte i det offentlige 0,11€ mer per time på søndager. Meråpent, ubetjent, er også diskutert, men det er ikke noe franskmenn er helt komfortable med pga fare for ran, ulykke og lignende.

Folkebiblioteket i byen Lomme har for eksempel prøvd ut ubetjent åpningstider, men den franske loven krever at institusjoner åpen for publikum, skal være betjent av personale av sikkerhetsmessige årsaker.

Sara Røddesnes er leder av Norsk fagbibliotekforening og universitetsbibliotekar ved NTNU. Foto: NTNU.

Undervisning fra biblioteket – viktig bidrag i alle utdanninger?

I et samfunn hvor evnen til å finne og skille ut god litteratur blir stadig viktigere, får norske studenter den opplæringen de trenger?

TEKST: Sara Røddesnes, universitetsbibliotekar ved NTNU og leder av Norsk fagbibliotekforening.

KVALIFIKASJONS RAMMEVERKET fastsetter at alle norske studenter, uavhengig av typen utdanning, i løpet av bachelorutdanningen skal ha fått tilstrekkelig opplæring slik at de er i stand til å gjennomføre gode litteratursøk, og etter fullført master er det også krav om at de skal være kildekritiske (Kunnskapsdepartementet, 2014). Med Regjeringens nye forslag til læreplaner for grunnskole og videregående som nå akkurat har vært ute på høring blir det lagt mer vekt på digitale ferdigheter, deriblant kritisk tenkning og kildekritikk (Kunnskapsdepartementet, 2019).

Viktig, men lite fokus

Vi ser altså at myndighetene i stadig større grad legger vekt på litteratursøking og kildekritikk i sine

føringer. For et år siden ble en tekst med overskriften «Manglande litteratursøk er eitt av dei største etiske problema for vitskapen i dag» publisert på forskning.no (Sele, 2018). Men hvordan blir dette fulgt opp i høyere utdanning i dag? En stor andel bibliotek ved

Undervisning fra biblioteket i litteratursøking og kildekritikk tilpasset det fagområdet studentene tilhører kan være en måte å sikre god opplæring på tvers av utdanninger.

norske universiteter og høyskoler tilbyr i dag undervisning/veiledning til studenter i litteratursøk og kildekritikk. Noen fag, som medisin og helse, har relativt gode tradisjoner med å vektlegge litteratursøk og kildekritikk og samarbeider tett med biblioteket. I andre fag kan det være vanskeligere å få innpass. Med ulike forhold og fokus ved de forskjellige institusjonene og ulike ressurser til å drive undervisning ved hvert enkelt bibliotek er det klart at tilbudet varierer.

Hva kan vi gjøre?

Ettersom bibliotekets rolle i utdanningsinstitusjonen har utviklet seg, har undervisning blitt en viktig oppgave for mange. Så hva kan vi gjøre for at alle norske studenter skal få best mulig utgangspunkt for å oppfylle kravene i kvalifikasjonsrammeverket, og hvordan kan biblioteket bidra? Undervisning fra biblioteket i litteratursøking og kildekritikk tilpasset det fagområdet studentene tilhører kan være en måte å sikre god opplæring på tvers av utdanninger. Så bør alle norske universitets- og høyskolebibliotek tilby undervisning? Hvor mye undervisning trengs, og når? Bør det jobbes for at krav til kompetanse innen litteratursøking og kildekritikk kommer inn i alle rammeplaner? Hvordan kan vi sikre god integrering opp mot det øvrige undervisningsopplegget? Er det på sin plass med en nasjonal plan for undervisning fra biblioteket hvor bibliotekansattes kompetanse utdypes og et veiledende utkast til mulige undervisningsopplegg og -ressurser presenteres? Er dette noe norske UH-bibliotek kan gå sammen om?

Litteraturliste: Kunnskapsdepartementet (2014). *Kvalifikasjonsrammeverket for høyere utdanning*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/uh/utbyttebeskrivelser_kvalifikasjonsrammeverk_endelig_mars09.pdf

Kunnskapsdepartementet (2019). *Nye læreplaner for bedre læring i fremtidens skole*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nye-lareplaner-for-bedre-laring-i-fremtidens-skole/id2632829/>

Sele, K. (2018, 15. juli). Manglande litteratursøk er eitt av dei største etiske problema for vitskapen i dag. *forskning.no*. Hentet fra: <https://forskning.no/partner-etikk-hogskulen-pa-vestlandet/manglande-litteratursok-er-eitt-av-dei-storste-etiske-problema-for-vitskapen-i-dag/1203647>

Har du hørt om Bibliotek uten grenser?

Bibliothèques Sans Frontières, altså Bibliotek uten grenser, er en ikke-statlig interesseorganisasjon opprettet i Frankrike i 2007. Organisasjonen har som formål å bringe kunnskap og informasjon til de som av ulike grunner ikke har tilgang til dem.

Idéboks er et mobil «pop up» multimedia- og læringscenter for samfunn i nød. Foto: Bibliothèques sans frontières.

MANGEL PÅ INFORMASJONSTILGANG fører til store ulikheter i dagens verden. Bibliotek uten grenser jobber med 23 ulike språk i 50 land og har lagt til rette for 28 000 kunnskaps- og informasjonskilder innen utdanning, helse, sysselsetting, borgerskap, miljø, uførhet og teknologi.

Bibliotek uten grenser fungerer både som en humanitær organisasjon som griper inn i de vanskeligste situasjonene og en «sosial bedrift» som hjelper lokale og nasjonale myndigheter til å spre kunnskap der det er mest behov for det.

Hvordan arbeider Bibliotek uten grenser?

Bibliotek uten grenser samarbeider med lokalsamfunn og ulike aktører og prøver ut nye pedagogiske metoder som skal fremme læring av nye ferdigheter.

Bibliotek uten grenser skaper rom som fungerer som læringscenter og hvor nye ideer kan oppstå for noen av verdens mest sårbare mennesker.

Ideas Box – et vellykket verktøy

Ideas Box er et mobil «pop up» multimedia- og læringscenter for samfunn i nød. Det ble utviklet av Bibliotek uten grenser og designer Philippe Starck etter jordskjelv i Haïti i 2010. Det er et innovativt

Prosjektet «New ways of learning for drop-out students in Jordan». Foto: Bibliothèques sans frontières.

verktøy som gir tilgang til informasjon, utdanning og kulturelle ressurser til steder som sårt trenger dem, som landlige og isolerte samfunn.

Hva arbeider Bibliotek uten grenser med?

Bibliotek uten grenser jobber med ulike områder som skoletilgang for gatebarn i Senegal, bygge fred gjennom kultur i Colombia, krise i Syria: Gi en stemme til flyktninger.

Organisasjonen har også ulike programmer som promotering av digitalkompetanse i Frankrike og redusere sosiale ulikheter knyttet til helse.

I 2012 hadde Bibliotek uten grenser kampanjen «The Urgency of Reading» for å fremme engasjement for menneskets intellektuelle dimensjon under humanitære kriser.

Bibliotek uten grenser jobber også med ulike prosjekter. Organisasjonen var med på å bygge det første biblioteket i landsbyen Batase i Nepal for å bekjempe menneskehandel. Bibliotek uten grenser var også med i et prosjekt for å utvikle nye læremetoder for elever som har droppet ut av skolen. Et av de siste prosjektene organisasjonen har arbeidet med innebar å sette opp flere idebokser for venezuelansk flyktninger i Colombia.

Du kan lese mer om Bibliotek uten grenser på www.librarieswithoutborders.org

NBF Tidsskriftformidlingen Anbefaler

Altså

Altså er et nytt kvinnemagasin med feministisk innhold, opprettet av Sigrid Bonde Tusvik sammen med journalist Ida Eliassen-Coker.

Dette er et annerledes kvinneblad. De skriver ikke om mote eller slanking, men fokuserer på viktigere og mer omfattende innhold. Det skal inneholde en balansert blanding av lett og tungt stoff.

De vil fremme kvinner og individer som tar forskjellige og uvanlige valg, og holde fokus på å inkludere alle grupper i samfunnet, også de forskjellige politiske synspunkt.

Altså skal dessuten være mer enn et magasin, de skal lage et fellesskap for kvinner med ulike arrangementer rundt i landet for abonnentene. Det skal være kvalitetsinnhold.

Bladet fullfinansieres gjennom en «folkefinansiering». Denne vil gå ut på at man tegner et abonnement dersom man er interessert i bladet, og at opplaget styres direkte av denne etterspørselen. Ideen bak er at leseren selv er med å bekoste innhold som er lite styrt av annonseinntekter.

Magasinet finnes kun på papir, ikke online. Det er helt reklamefritt. Første utgave kom i juni 2019. Magasinet leveres 4 ganger i året. Bladet blir ikke å finne i butikkhyllene, det er kun mulig å kjøpe det ved å abonnere.

Synes du dette virket interessant? Alle er velkomne til å tegne abonnement, enten via NBTF Interaktiv eller ved å sende oss en e-post.

Jobber du i bibliotek og er biblioteket ditt av en eller annen grunn ikke kunde hos oss? Det kan du enkelt gjøre noe med. Send oss en e-post, eller ring oss, så forteller vi hvordan vi kan gi dere en enklere tidsskriftsverdag!

Telefon: **23 24 34 30**

E-post: **tidsskrift@norskbiibliotekforening.no**

Småsaker

Sammenslåing av lokallag

Hovedstyret anbefaler at de lokale lagene følger de nye regionale grensene og flere lag jobber nå med å slå seg sammen. Sammenslåingen håper vi skal skje allerede i 2020. NBF Oslo/Akershus skal derimot splittes opp slik at Akershus blir en del av den nye regionen Viken.

Statsbudsjettet

Statsbudsjettet for 2020 legges fram av regjeringen 7. oktober

Nordlitt.dk

Kritikk av nordiske bøker samles altfor sjelden på ett sted, mente Pernille Høegh. I 2017 startet hun en litteraturblogg som i sin helhet er viet litteratur fra de nordiske landene. På bloggen vil hun gjøre den nordiske litteraturen mer tilgjengelig på tvers av landegrensene.

Tilskudd til skolebibliotek og lesestrategi

På spørsmål fra SV svarte kunnskapsminister Sanner at tilskudd til skolebibliotek som i dag deles ut av Utdanningsdirektoratet og som kommunene kan søke på, skal etter planen videreføres til og med 2021. Den nåværende lesestrategien Språkløyper er planlagt avsluttet i 2019. Sanner svarer at «Tilskuddsordningen knyttet til leselyst og leseglede er heller ikke planlagt avsluttet, selv om strategien for språk, lesing og skriving avsluttes i 2019». Vi venter spent på ny lesestrategi.

Visjoner for Sverige

Svensk biblioteksforening har laget en visjon for bibliotekfeltet i Sverige fram til 2030. Visjonen, Bibliotek - en kraft for endring, beskriver hvordan bibliotek skal bidra til endring både for innbyggerne og utviklingen av det demokratiske samfunnet. Visjonen er delt i tre deler; Bibliotek bygger demokratiske og bærekraftige samfunn, Bibliotek muliggjør kreativitet og læring og Biblioteket styrker intellektuell frihet. Mer om visjonen på Svensk biblioteksforenings hjemmesider.

Seminararrangør på Bibliotekmøtet

Foreningen har sendt ut invitasjoner til institusjoner og organisasjoner om å delta med seminarprogram på det kommende Bibliotekmøte i Haugesund. Invitasjonen er også lagt ut på Biblioteknorge-lista. Frist for å sende inn forslag er 10. september.

Henriette Fretheim Visløkken jobber på Medisinsk bibliotek ved Sørlandet sykehus. Hun fikk NBFs stipend for å reise til England i forbindelse med prosjektet «klinisk-bibliotekar». Foto: Anette Strømsbo Gjørsvik.

Klinisk bibliotekar – studiereise til England

I forbindelse med oppstart av prosjektet med en klinisk bibliotekar-tjeneste ved Sørlandet sykehus HF (SSHF), var jeg på studiereise i England 12.-16. november 2018. Jeg fikk tildelt et reisestipend fra NBF for å utføre turen.

TEKST: Henriette Fretheim Visløkken, klinisk bibliotekar, Medisinsk bibliotek, Sørlandet sykehus HF

Klinisk bibliotekar og prosjektet ved Sørlandet sykehus

En klinisk bibliotekar bistår med litteratursøk for å besvare de informasjonsbehov som oppstår i løpet av klinikernes arbeidsdag. Ved å være til stede på klinikken og på møter hvor pasienter/tilfeller blir diskutert, vil det være enklere og raskere å hjelpe til med litteratursøk. En bibliotekar er i tillegg spesialisert innen litteratursøking, og vil kunne finne frem til kvalitetssikret og fersk forskning.

Prosjektet som er i gang ved SSHF vil foregå i perioden september 2018 – september 2020, og er støttet av Nasjonalbiblioteket. Prosjektet er et samarbeid mellom Klinikk for somatikk i Flekkefjord og Medisinsk bibliotek, og består av en 40% stilling ved sykehuset i Flekkefjord.

Klinisk bibliotekar er ikke en aktiv stillingsbeskrivelse i Norge i dag. Den har derimot eksistert i England i omtrent 20 år. Det var derfor naturlig å reise dit.

Leicester Royal Infirmary og Southmead Hospital

I løpet av uka i England fikk vi besøke to sykehus – Leicester Royal Infirmary og Southmead Hospital i hhv. Leicester og Bristol.

Ved Leicester Royal Infirmary (LRI) jobber det et klinisk bibliotekar-team bestående av fire personer. I 1998 startet prosjektet med en klinisk bibliotekar ved University Hospitals of Leicester. De har siden dette pilotprosjektet fått til et team bestående av fire kliniske bibliotekarer som er mye brukt blant de ansatte.

Vi var så heldige å få prate med Dr. Manjiri Kahre, consultant in Maternal-Fetal medicine og Steve Jackson, Diabetes Consultant and Chief Medical Information Officer. Etter å ha pratet med dem begge fikk jeg et godt inntrykk av hva de setter pris på med tjenesten. Teamarbeid, tidsbesparende, raske svar og kvalitet er punkter som de begge nevnte og understreket flere ganger.

Ved Southmead Hospital er den kliniske bibliotekartjenesten fremdeles veldig ny. De har derfor nylig vært gjennom den samme oppstartsfasen som vi er i gang med nå.

Her fikk vi spesielt høre om hvordan de har gått frem for å synliggjøre tjenesten. De har vært, og er fremdeles aktivt ute på avdelingene. De har fordelt de forskjellige avdelingene mellom seg, og har sine faste runder som de deltar på. De veileder i hvordan man utfører søk, og hvordan man skriver forskningsartikler og systematiske oversiktsartikler.

På begge steder la de stor vekt på at det er viktig å skille mellom bibliotekar og helsepersonell. Et av poengene med tjenesten er å få til et tverrfaglig samarbeid for å finne frem til den nyeste og beste litteraturen.

Utbytte av reisen

I løpet av studieturen fikk jeg muligheten til å se og høre om hvordan en klinisk bibliotekar arbeider sammenlignet med en tradisjonell bibliotekar. Hovedforskjellen på disse stillingsbeskrivelsene er at en klinisk bibliotekar jobber ute på avdelingene i klinikken, i stedet for å tilbringe arbeidsdagen i et bibliotek.

Jeg fikk inntrykk av at det vil være lurt å være mest mulig ute på klinikken/avdelinger i begynnelsen for å etablere seg og å gjøre seg kjent blant klinikerne. Dette er praksis i både Leicester og Bristol, og etter man er blitt kjent rundt på sykehuset vil klinikerne heller komme til deg.

Erfaringene jeg har gjort meg i England, vil være til god hjelp for prosjektarbeidet mitt ved SSHF.

Medlemsintervjuet Marianne Inéz Lien

Universitetsbibliotekar ved HumSam-biblioteket, UiO

Foto: Erik Ruud.

Hva er mest gøy med jobben din?

Og hva kan være utfordrende?

Det som er mest gøy med jobben er at vi som fagreferenter har så tett kontakt med studentene og de faglige ansatte. I tillegg får jeg også noe tid til å forske selv. Jeg får en helt unik mulighet til å holde meg faglig oppdatert i de fagene jeg er aller mest interessert i. I tillegg er det gøy å få jobbe i et så stort fagmiljø!

En del av min jobb er å klare å prioritere i en hverdag med mange ulike oppgaver og mye ny informasjon. Det som kan være utfordrende er å ta ned alle ballene som til enhver tid svirrer i luften.

Hvilke saker innen bibliotekverden er du opptatt av?

Som universitetsbibliotekar er jeg opptatt av å tilby forsknings- og undervisningsstøtte på et høyt faglig nivå som er i tråd med den digitale tidsalderen vi lever i. At nye generasjoner studenter og forskere opparbeider seg informasjonskompetanse og kildekritiske holdninger, er noe jeg brenner for.

Hvorfor er det viktig å være medlem av Norsk Bibliotekforening?

NBF kjemper for at bibliotekene skal få ressurser og utvikle seg og arbeider med internasjonal bibliotekpolitikk. Jeg mener at NBF er helt avgjørende for å styrke bibliotekenes samfunnsverdi og deres rammebetingelser. Når det er sagt, så synes jeg også det er viktig at fagbibliotekarere også er medlem i Norsk Fagbibliotekforening slik at de kan delta i faglig nettverk og ha politisk påvirkning innenfor sitt spesialområde.

Mini-biografi

Marianne (49) er fagansvarlig for sosiologi, sosialantropologi og tverrfaglig kjønnsforskning ved HumSam-biblioteket, UiO. Hun har hovedfag i sosiologi og holder på med doktorgradprosjekt om betydninger av kjønn i sykepleieutdanning og praksis. Marianne har tidligere arbeidet som underviser, spesialrådgiver og oppdragsforsker. Hun er ny som styremedlem i Norsk Fagbibliotekforening.

Pådriver- prisen

P 2020

Pådriverprisen 2020

Pådriverprisen delast ut til ein person som er innovativ, kreativ og ein pådrivar i bibliotekfeltet.

Premien er forutan heider, ære & stor åtgaum, ei dekkende reise og opphald til Det 77. bibliotekmøte som er i Haugesund i mars 2020. Der får vinnaren også høve til å presentere arbeidet sitt.

Vi håper på mange spenstige og gode forslag på personar som vi veit finnast der ute, men som ikkje alltid er like synlege for kollegaer og andre i omverda.

Forslagsfrist: 1. november

Send forslag til ce@norskbibliotekforening.no

Jury for Pådriverprisen 2020:

Kristin Storrusten (tidlegare rådgivar hos NBF, no forfattar og journalist i Aftenposten), **Ingvild Herzog** (dagleg leiar av Norsk Forfattersentrum), **Morten Olsen Haugen** (rådgivar ved Trøndelag fylkesbibliotek) og **Cicilie Fagerlid** (postdoktor ved OsloMet)

WWW.NORSKBIBLIOTEKFORENING.NO

Vi er på Instagram!

Norsk Bibliotekforening har fått en Instagram-konto. Følg med på [@norskbibforening](https://www.instagram.com/norskbibforening).

Vi vil låne kontoen vår til bibliotek rundt i landet. Kontoen lånes en hel kalenderuke. Alle typer bibliotek er velkomne til å melde interesse! **Vil du låne vår konto?**

Ta kontakt med Cecilia ce@norskbibliotekforening.no

Deichman – Bjørvikas digitale nervesystem

AV JONAS SVARTBERG
TJENESTEANALYTIKER OG KUNDE-
ANSVARLIG IKT FOR DEICHMAN

Våren 2020 åpner vi dørene til Deichman Bjørvika, Oslos nye hovedbibliotek. Her møter ikke publikum bare et nytt, stort og moderne bibliotek, men også et helt nytt digitalt bibliotekstilbud.

Deichman har de siste fem årene jobbet med å fornye de digitale tjenestene, både til ansatte og publikum. Til nå har mye av arbeidet vært usynlig for dem som til syvende og sist skal bruke tjenestene. Vi har skiftet ut og oppgradert digital infrastruktur som biblioteksystem, nettpubliseringssystem og katalogiseringsverktøy.

Men nå begynner også mange av de digitale publikumstjenestene å ta form. Disse tjenestene er ikke et supplement til det fysiske biblioteket, men en integrert del av hele bibliotekstilbudet. De skal gi de ansatte en enklere arbeidshverdag og publikum en rikere bibliotekopplevelse.

Bibliotekstilbudet på Deichman er i stadig utvikling. Nye tjenester kommer til, og de eksisterende tjenestene fornyes.

Publikum har stadig høyere forventninger til digitale løsninger, og dermed må vi ha en mest mulig robust tilnærming til digitalisering. Derfor har vi gitt Deichmans IT-utvikling en mer sentral forankring i organisasjonen, og vi har økt budsjettene for både utvikling og drift av IT-løsninger. Det må til om vi skal lage et bibliotek i verdensklasse, med et tjenestetilbud som er både moderne og fleksibelt.

En ny tilnærming til tjenesteutvikling der det å forstå brukernes behov er helt sentralt. Basert på behovene anskaffer eller utvikler vi løsninger som best møter disse, enten det betyr egenutvikling, anskaffelse av hylleware eller spesialløsninger som er utviklet av eksterne samarbeidspartnere.

Fleksible systemer som kan endres raskt og integreres med andre tjenester, er avgjørende for å møte de nye behovene og være med i den digitale utviklin-

gen. For å kunne lykkes har det vært avgjørende for oss å styrke IT-forståelsen og styringen i hele Deichman.

Selvbetjening og opplevelser

For det nye biblioteket i Bjørvika kan vi grovt sett dele tjenestene i to; tjenester som støtter opp under selvbetjening og tjenester som handler om formidling og opplevelser.

Selvbetjening er et svært viktig satsningsområde, først og fremst fordi brukerne våre ønsker å klare seg selv. I tillegg blir det nye hovedbiblioteket stort, innholdet vil være fordelt over hele seks etasjer, og målet er opp til fem ganger så mange besøkende som dagens hovedbibliotek. Da er vi helt avhengige av å lage et bibliotek der brukerne skal kunne klare det aller meste selv.

Veifinning blir avgjørende. Derfor utvikler vi løsninger som lar bibliotekbrukerne finne frem til rom, tjenester, arrangementer og medier gjennom karttjenester på mobilen, og vi lager nettsider som er utformet med tanke på enkel gjenfinning.

I tillegg satser vi på tjenester som lar brukerne enkelt booke studieceller, grupperom, kino og andre rom og saler. Helt nye søk- og utlånsautomater blir det også, og disse er designet for å være så brukervennlige som mulig.

Hver av etasjene får også en enorm infoskjerm som skal hjelpe brukerne til å finne frem, og ikke minst til å oppdage bredden i bibliotekstilbudet.

Digitaliseringen spiller også en viktig rolle når Deichman skal formidle innhold til publikum. Blant annet vil vi få på plass interaktive opplevelser for barn, der de yngste brukerne kan utforske bibliotekrommet og -innholdet på en lekende måte.

I verkstedområdene våre vil folk kunne boltre seg med både analoge og digitale skaperaktiviteter. De får også en fullverdig kinosal og ulike områder der de kan se på film og spille spill, og i musikkområdet kan de prøve ulike instrumenter og spille sammen.

Et av de mest spennende satsnings-

områdene blir utstillinger, og teknologi vil spille en viktig rolle i utformingen av disse. Vi vil bruke utstillinger til å formidle samlingene våre, løfte dagsaktuelle saker og gjøre dypdykk i ulike tema. Mange av utstillingene skal integreres i interiøret slik at det er mulig å formidle i bokhyllene. Vi skal også bygge egne områder der utstillinger får god plass til å utfolde seg.

Bedre arbeidshverdag

En stor del av digitaliseringen handler om å sikre ansatte en bedre arbeidshverdag. Folk som jobber på biblioteket har et stadig større nedslagsfelt i sine arbeidsoppgaver, og da er det viktig at det er enkelt å gjøre de oppgavene.

Vi utvikler og anskaffer egne applikasjoner som lar ansatte planlegge og gjennomføre arrangementer, kjøpe og katalogisere medier, produsere innhold til nettsider og andre digitale flater, gjennomføre logistikkoperasjoner (plukking, rydding og forflytning av medier), drive publikumsbetjening og understøtte den strategiske styringen av bibliotekvirksomheten.

De digitale verktøyene skal også gjøre de ansatte mer mobile. Derfor satser vi blant annet på tjenester som Deichmans folk kan benytte på mobilen. På den måten kan de ansatte gjøre jobben der de til enhver tid er, og de trenger ikke være låst til en PC eller fast arbeidsplass. Med umiddelbar tilgang til tjenestene de trenger på mobil eller nettbrett, blir det enklere for de ansatte å hjelpe bibliotekbrukerne når de er ute i publikumsområdet.

I tillegg vil et stort sorteringsanlegg revolusjonere bok-logistikken på Deichman, og mange av de operasjonene som i dag er manuelle vil automatiseres.

Til sammen vil disse verktøyene fjerne, automatisere og forenkle prosesser, slik at de ansatte kan bruke arbeidsdagen til det som er viktig: å skape verdi for brukerne, enten det er ved å formidle samlingene, å lage gode arrangementer og læringsaktiviteter, eller å produsere spennende innhold til nettet. ■

Ytringsfrihetens dilemmaer

I takt med at bibliotekene i større grad blir brukt som møteplasser, kan det oppstå noen vanskelige problemstillinger. En av dem er hvordan man sikrer ytringsfriheten på biblioteket? Svarene er kanskje ikke så enkle som man tror.

AV CAROLINE M. SVENSEN
JOURNALIST

– I prinsippet er ytringsfrihet i biblioteket et tema det er lett å være enig om. Men når man står oppe i praktiske problemstillinger, der det kan være flere motstridende prinsipper, kan det bli mer vrient å prioritere. Grensen mellom mobbing og trakassering og ytringsfrihet og sensur kan også være vanskelig å trekke, sier Anne Kristin Undlien, biblioteksjef ved Kristiansand bibliotek. Hun er også leder av utvalg for ytringsfrihet og demokrati i regi av Norsk Bibliotekforening og var den som arrangerte en workshop om ytringsfrihet på Litteraturfestivalen i Lillehammer i slutten av mai.

Anne Kristin Undlien mener at problemstillingen har blitt aktualisert av den nye formålsparagrafen for bibliotekene som kom i 2013. Her ble formålsparagrafen revidert slik at bibliotekenes formidlingsansvar og møteplassfunksjon ble lovfestet, og det ble slått klart fast at biblioteket skulle legge til rette for en

opplyst samtale og debatt.

– Bibliotekene fikk et nytt stort oppdrag da den nye formålsparagrafen kom, men det kom ingen friske kroner inn til bibliotekene, kun prosjektmidler man kan søke om å få. Bibliotek måtte derfor omprioritere ressursene, forklarer hun.

Flere arrangement

De siste årene har det blitt merkbart flere arrangementer og møteplasser på bibliotekene. Utfordringen blir da å lage arrangementer som passer for alle.

– Ytringsfriheten er tungtveiende for biblioteket som en demokratibyggende institusjon, understreker Undlien. Hun forklarer at Nasjonalbiblioteket henviser til redaktørplakaten som gjelder for den frie presse, når de vil understreke prinsippet om armlengdes avstand mellom eierne av bibliotekene, altså kommunene, og biblioteksjefen.

– Det er bra, men det hadde vært enda bedre om vi hadde vår egen

Anne Kristin Undlien, biblioteksjef i Kristiansand, arrangerte workshop om ytringsfrihet for bibliotekarer på Litteraturfestivalen i Lillehammer. Undlien kjenner ikke til at denne type workshop har vært arrangert tidligere. Foto: Britt Krogs vold Andersen

redaktørplakat tilpasset bibliotekets behov, sier Undlien. Hun viser til at redaktørplakaten er en erklæring om redaktørens uavhengighet, plikter og ansvar. Redaktørplakaten fastslår blant

annet at redaktøren skal ivareta ytringsfriheten. Anne Kristin Undlien minner om at det skal svært tungtveiende grunner til for at politikere og administrasjon i en kommune skal blande seg inn i bibliotekenes arena.

– Bibliotekene skal jo være en uavhengig arena, men samtidig tror jeg politikere og administrasjon kan ha en noe uklar rolleforståelse i en tilspisset situasjon, sier hun.

Gruppeoppgaver

For at deltakerne som deltok på workshopen skulle kunne diskutere aktuelle problemstillinger for en biblioteksjef, hadde Undlien laget ulike gruppeoppgaver som de skulle diskutere i små grupper og som så kunne danne grunnlaget for diskusjonen etterpå.

– Jeg har prøvd å lage vriene oppgaver, sier hun til Bok og Bibliotek.

Undlien presiserer at det ikke er noe problem for bibliotekene å forholde seg til hva loven sier om ytringsfrihet, men tolkningen av moral og etikk kan gjøre en situasjon mer krevende, fordi her beveger vi oss inn i et mer nyansert landskap, der det kan være vanskelig å si hva som er rett eller galt.

Ifølge Anne Kristin Undlien snakkes det stadig om problemstillinger som berører ytringsfrihet på bibliotekene og i fora der bibliotekarere samles.

– Jeg syns det er en debatt vi har hele tiden, noe samfunnet er veldig opptatt av, sier hun.

Stort engasjement

Bok og Bibliotek var selv til stede under gruppearbeidet og kunne konstatere at det var stort engasjement i gruppene, som var fra både små og store bibliotek, og at mange av problemstillingene som ble tatt opp så ut til å treffe godt.

Linda Øye, biblioteksjef ved Nes Folkebibliotek, forteller at biblioteket nå er i ferd med å bygge et nytt bygg. Hittil har ikke biblioteket hennes hatt et eget rom for arrangement. Hun understreker at Nes bibliotek har mange arrangementer, og så langt har de vært i bibliotekets egen regi. Med et nytt arrangementsrom vil det bli større mulighet for arrangementer som ikke nødvendigvis er i bibliotekets egen regi, men der andre står for organiseringen, opplyser hun. – Når vi får nytt bibliotek, vil vi få et arrangementsrom til utlån og vi må tenke gjennom og lage et reglement for utleie.

Linda Øye, biblioteksjef ved Nes Folkebibliotek får snart nytt arrangementsrom på sitt bibliotek. Da kan det dukke opp nye problemstillinger – Slik sett var denne workshopen veldig nyttig for meg akkurat nå, sier hun. Foto: Britt Krogs vold Andersen

Linda Øye anslår at det nye biblioteket vil stå klart i løpet av 2021. Hun forteller at de satser på å arrangere brukermedvirkningsmøter i forkant av åpningen av det nye biblioteket slik at brukerne kan komme med sine ønsker.

Det er forventninger blant brukerne til at det blir flere aktiviteter i biblioteket enn før, men Øye er klar på at det fortsatt skal være mulig å ha en rolig stund der. – Jeg vil ikke ha bråk i det nye biblioteket.

Må ha kontroversielle debatter

Anne Kristin Undlien mener at det er kjempeviktig at bibliotekarene tør å ha kontroversielle debatter på biblioteket. Hun poengterer at det er viktig at ulike stemmer slipper til og ikke bare de som roper høyest eller de man er enig med fra før. Det er heller ikke nødvendigvis negativt at arrangementene skaper engasjement og blir lagt merke til. – Når det stormer blir biblioteket satt på kartet og hvis du er trygg og står på det du mener, er sjansen stor for at du får tilhengere, sier hun.

Samtidig påpeker hun at det ikke er alle arrangement som er i bibliotekets regi, og at det i noen tilfeller ikke er så lett for bibliotekets brukere å oppfatte hvilke arrangement biblioteket har ansvar for og hvilke som er i andre arrangørers regi. En del av de større bibliotekene leier dessuten ut sine lokaler til eksterne aktører.

Ulike stemmer

En av oppgavene som en av gruppene måtte ta stilling til, var en forespørsel om å arrangere en debatt om ulv i et lokalsamfunn der dette var et viktig tema.

– Det er veldig viktig hvis dette er en aktuell sak i et lokalsamfunn, at biblioteket tar den debatten, og ulike stemmer må få slippe til, sier Undlien. Hun legger til at spesielt når det gjelder temaer som kan være kontroversielle, er det viktig at biblioteket har regien og sørger for en balansert debatt.

– Her må vi tørre å sette premisser som biblioteksjefer, sier Undlien.

Hun mener også at det kan være lurt å få en rutiner ordstyrer til å lede debatter med høy temperatur. Også politiske partidebatter bør kunne arrangeres på biblioteket mener hun. Gruppen som hadde dette temaet til debatt sa seg enig i denne oppsummeringen.

Kan være vidt

Men ytringsfrihet kan også forstås som et videre begrep og omfatte det som faktisk tilbys i biblioteksamlingen, minner Siri Haga Torgersen, avdelingsleder ved Tønsberg og Færder bibliotek om. Haga Torgersen deltok også på seminaret i Lillehammer. Hun er medlem av utvalg for ytringsfrihet og demokrati i Norsk Bibliotekforening og medlem av hovedstyret. Hun forklarer at i de aller fleste bibliotekene er det flere av de ansatte som sammen avgjør hva som skal kjøpes til biblioteksamlingen og hvor bøkene skal plasseres, men på små bibliotek kan det være kun én ansatt som tar disse beslutningene.

Siri Haga Torgersen mener at vi liker å tro at bibliotekene ikke driver med sensur, men at bildet kanskje er litt mer nyansert.

– Jeg tror vi driver litt med sniksen-sur omkring i landet, sier Haga Torgersen og utdyper at det kan dreie seg om lang katalogiseringstid av bøker som

Siri Haga Torgersen er avdelingsleder ved Tønsberg og Færder bibliotek og advarer om at det kan foregå sniksen-sur på norske bibliotek. Det er et annet aspekt av ytringsfrihetdebatten.

man kanskje ikke liker, utilgjengelig plassering av bøker, eller at bøker står på et kontor og ikke tas ut. I noen tilfeller kan det også dreie seg om trange innkjøpsbudsjetter og hvilke bøker det enkelte bibliotek velger å ta inn i samlingen.

– Det dreier seg om mange arenaer der vi som bibliotekarer gjør små valg i hverdagen. Det kan fort bli sniksenur, avslutter Siri Haga Torgersen.

Her er oppgavene gruppene fikk:

1. En muslimsk menighet i lokalsamfunnet ønsker å arrangere et seminar for å forklare hvorfor muslimske kvinner bruker hijab. De ønsker å holde en orientering om dette tema som varer 30 minutter og i etterkant av dette innlegget vil de svare på spørsmål. Du er biblioteksjef, hvordan vil du håndtere denne henvendelsen?

2. Du bor i en bygd der det har vært observert ulv i gårdstunene. «Folkeaksjonen Ny rovdyrpolitikk» ønsker å ha et møte på biblioteket for å fortelle om sitt arbeid og verve nye medlemmer. Aksjonen ønsker spesielt å fokusere på denne posten i sitt program:

«Nei til fast ulvestamme i Norge
Ulven i Skandinavia tilhører den russiske ulvestammen og er ingen truet art. En ulvestamme gir store negative konsekvenser for allsidig bruk av utmarksressursene og i neste omgang bosetting og næringsliv. Folk føler frykt for ulven der den etablerer seg. Ulven kan i spesielle situasjoner være direkte farlig for mennesker.

Folkeaksjonen vil synliggjøre folks motstand mot en feilslått rovdyrpolitikk. Dette kan være Bygde-Norges siste sjanse til å unngå en ødeleggende rovdyrpolitikk.»

Opplegget for kvelden er: ¾ time med informasjon om aksjonen og hva den jobber med. 15 minutter med anledning til å stille spørsmål og diskusjon. Utdeling av vervemateriell. Hvordan håndterer du denne henvendelsen?

3. Odd Karsten Tveit har holdt et foredrag på et større bibliotek om sin

siste bok «Salongen i Jerusalem: Tro, krig og spionasje». MIFF (Med Israel for fred) reagerer på foredraget, noe de gir uttrykk for i sosiale medier og på sin

hjemmeside. MIFF ønsker at deres syn på staten Israel skal komme godt til uttrykk på samtlige norske folkebibliotek og sender en gratis bokpakke bestående av bøker de har utgitt:

«Førti år i forsvar for Israel»
«Voldtekten av

Palestina: Britenes store svik mot jødene»

«Ta jøden! : Lattervekkende og lærerike møter med jøder og palestinere»

«Hvorfor Israel?»

«Løgnindustrien»

«Israel under lupen»

«Halvmåne og hakekors : arabernes og nazistenes allianse»

Du er biblioteksjef på et lite folkebibliotek der det totalt finnes syv bøker fra før om Israel og Palestina. Hva gjør du med gaven?

4. Du er biblioteksjef i en mellomstor kommune. Biblioteket skal være vertskap for et arrangement i regi av Statens Institutt for Folkehelse, som skal forklare betydningen av vaksinasjon. Du har sagt ja takk til arrangementet, som består av et medisinsk foredrag fulgt opp med åpen spørreunde. Du blir oppsøkt av en kvinne som er mor og som er motstander av vaksiner. Hun ønsker å holde et innlegg etter at legen fra Statens Institutt for Folkehelse har holdt sitt innlegg. Hva gjør du?

5. Kommunen er i en prekær økonomisk situasjon. Det er oppdaget verdifulle mineraler og det er vedtatt politisk at man skal starte med gruvedrift, noe også sittende regjering er positive til. Flere naturvernorganisasjoner er negative til tiltaket, da de mener det kan skade naturressurser – som vilt og biologisk mangfold, samt ramme primærnæringer som fiske og jordbruk.

Vedtaket er fattet, men naturvernorganisasjonene ønsker likevel en debatt om tiltaket og ber biblioteket bidra som arrangør, og bidra med bemanning, lokaler og med midler til bevertning på foredraget. Hvordan stiller du deg til saken som biblioteksjef?

6. Du er biblioteksjef i et område der det bor mange med innvandrerbakgrunn, og der det oppstår en del konflikter på biblioteket mellom unge gutter med innvandrerbakgrunn som bruker biblioteket som et møtested, og eldre norske menn som i stor grad sitter på biblioteket og leser aviser. De norske mennene synes ungguttene støyer for mye. Ungguttene synes mennene oppfører seg strengt og nesten truende ovenfor dem, og mener mennene er vennligere og mer imøtekommende ovenfor unge gutter med lys hudfarge. Hva kan du som biblioteksjef gjøre for å skape god dialog mellom disse to gruppene bibliotekbrukere?

7. To unge mormonere som er på oppdrag i Norge som misjonærer, har begynt å bruke det lokale biblioteket som misjonsstasjon. De henvender seg ikke direkte til bibliotekbrukerne inne på biblioteket, men når de er ute i gatene og misjonerer tar de med seg folk, som er positive til det, inn på biblioteket for videre samtale. Dette skjer om vinteren, det er kaldt ute, og det er grunn til å anta at misjonærene

ikke har midler til å spandere et kafebesøk eller har en annen innendørs arena de kan trekke inn på. Biblioteket har et kafelignende området, der man kan kjøpe

kaffe, men også la vær å kjøpe noe, og det er en av sittegruppene her de to unge bruker som samtalearena. Du er biblioteksjef på dette biblioteket. Du blir oppsøkt av andre brukere av kafeområdet, som overhører disse samtalerne enten de vil eller ei, og synes det er ubehagelig. Hva gjør du med situasjonen? ■

Punkt 1-7 er gjengitt med tillatelse fra Anne Kristin Undlien.

”

Det hadde vært enda bedre om vi hadde vår egen redaktørplakat tilpasset bibliotekets behov

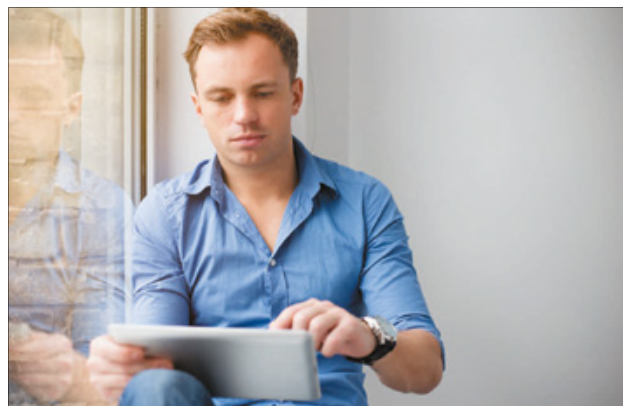
”

Jeg tror vi driver litt med sniksenur omkring i landet

Hvor blir det av kulturen?

Den politiske festivalen Arendalsuka hadde i år et mer fullpakket program enn noensinne. Men til tross for at over 1200 debatter, foredrag, byvandringar og andre typer arrangementer sto på programmet, var det bare 48 kulturarrangementer i løpet av de fem festivaldagene. Flere av de store kulturaktørene glimret med sitt fravær, blant annet Nationaltheatret, Nasjonalbiblioteket og Nasjonalmuseet. Nasjonalbibliotekar Aslak Sira Myhre er riktignok klar i sin tale: «Arendalsuka er primært en møteplass for journalister, konsulenter, rådgivere og andre som driver med maktutøvelse og påvirkning. Det ville vært en fallitterklæring dersom vi hadde brukt fellesskapets penger på å reise til Arendal for å profilere oss overfor politikere og beslutningstakere. Vår rolle i offentligheten er å formidle kulturarven og utvikle bibliotekene, og det gjør vi hver dag i hele landet hele året, til langt flere enn de som er samlet i Arendal», forteller Sira Myhre til Klassekampen. ■

Forsking: Skjermlesing gjør oss utålmodige

Du mener kanskje at det er blitt krevende å få tid til en roman eller en avis? Forskning viser at du har helt rett. Det har blitt vanskeligere for oss å holde konsentrasjonen om en tekst, sier Marte Blikstad-Balas, professor ved Universitetet i Oslo. Blikstad-Balas forklarer at hjernen er blitt vant med å lese tekster på skjermer. På mobilen vil det være mange distraksjoner som kan avbryte deg i lesningen. Hjernen forventer nå de samme avbruddene når man leser en bok. «Vi tolker bokstavene som før, men situasjonen vi leser i er annerledes. Vi leser kortere tekster og blir utålmodige», forteller Blikstad-Balas til NRK.no. Skjermene påvirker også hukommelsen vår. «Det kalles for «google-efekten». Vi vet at det er enkelt å søke opp informasjon på nettet, derfor trenger vi ikke å huske alt vi leser.» Blikstad-Balas mener at skolene burde legge opp til at elevene får lese lengre tekster, uten avbrudd. «Lærerne må være klar over at det kan være vanskeligere for elevene å lese lengre tekster nå, sammenliknet med for tjue år siden.» ■

Sagene bokhandel kåret til landets beste

I Arendalsgata, vis-a-vis Sagene kirke, har det ligget bokhandel siden før andre verdenskrig. I år ble den lille bokhandelen kåret til Norges beste av Den norske Forleggerforening. En stamkunde forteller: «Jeg bor i nærheten, bestiller ofte bøkene på Facebook-siden til Sagene bokhandel, og så stikker jeg innom og henter dem. Jeg bruker Sagene bokhandel litt fordi det er praktisk, men også litt av idealisme. Også liker jeg at det er små forhold her, det er hyggelig å bli gjenkjent. Sagene bokhandel skal ha skryt for at de fronter en del ukjente, norske forfattere», forteller Nils Petter Mørland til VårtOslo.no. ■

Fra høytlesning av boken *Snøsøsteren*, lest av skuespiller Ingar Helge Gimle i Sagene Bokhandel.

Lågare sal. Tore Renberg tippar på 15-20 prosent lågare salstal for nynorsk boka "Du er så lys" enn om ho hadde vore på bokmål. (Foto: Tommy Ellingsen)

Akterutsegla nynorskforakt

– Bibliotekarane har stor innverknad på språksituasjonen i nærområdet sitt, seier leiar i mållaget, Magne Aasbrenn. Då Tore Renberg ga ut bok på nynorsk, fekk han kjenne målhaldningane på kroppen.

AV MARIA PILE SVÅSAND
FRILANSJOURNALIST

Kan populære bøker på nynorsk utfordre nynorskforakta? Det kan sjå sånn ut, ifølge ei rekke bibliotekarar Bok og Bibliotek har snakka med. Men i nokre grupper og på nokre stader sit negative haldningar mot målføret hardt i.

Framleis er det dei som heller vil lese på både engelsk og tysk før dei les ei bok

på nynorsk. Det er haldningar biblioteka kan gjere noko med, meiner mållaget.

– Bibliotekarane har kanskje større påverkningskraft enn dei sjølv trur. Særskilt er det viktig at biblioteka i nynorskområde viser tydeleg at dei høyrer til det målføret, både i skilting og i utstillingar. Og i bokmålsområda kan

dei gjere mykje ved å ha ein tanke på kva bøker dei stiller ut og anbefalar folk å lese, seier leiar i Noregs Mållag, Magne Aasbrenn.

Selde mindre

Det er lite statistikk på kva målføre bokutlånet har, men i ei svært uhøgtidleg undersøking blant sju av dei største

biblioteka i landet, svarar alle at dei ikkje tek spesielt omsyn til målføre når dei stiller ut bøker, om det ikkje er eit spesielt fokus i utstillinga. Dei fleste fortel også at det er få som ikkje vil lese nynorsk, men det er framleis nokre.

– Det er litt sånn at eg har forfattarskapen min, den består av titlar. Og så har eg den der nynorskboke, seier Tore Renberg.

I fjor ga han ut «Du er så lys», som han skreiv på nynorsk. Etter å ha gitt ut 24 bøker på bokmål.

– Det var jo ein risiko, dette er jo levebrødet mitt. Og til tross for god mottaking, har boka selt dårlegare enn eg kunne venta. Det er nok på grunn av språket, seier han.

Det er vanskeleg å talfeste skilnaden, men han tippar på 15-20 prosent lågare salstal enn om boka hadde vore på bokmål. Likevel var det ikkje berre negative tilbakemeldingar på at han bytte målform.

– I det offentlege, som i avisene og av bokhandlarane og biblioteka, syns eg det var betre motteke enn venta. Dei behandla boka som andre bøker, og tok på alvor det prosjektet det var å byte målform. Men blant folk, særlig i byane på sørvestlandet, har eg blitt overraska over kor djupt nynorskforakta sit, seier han.

Å utfordre denne forakta var noko av grunnen til at han valde å endre målform då han skreiv «Du er så lys». Bok og Bibliotek har prøvd å utforske om den framleis fins, og på kva måte biblioteka opplever den

Frå biblioteket i Trondheim skriv bibliotekar Liv Vennevik at ho opplever at dei fekk fleire tilbakemeldingar om at folk ikkje vil lese nynorsk før. Fleire av biblioteka melder at det i hovudsak er eldre eller godt vaksne som kjem med den typen tilbakemeldingar no. Så kanskje er nynorskforakta rett og slett i ferd med å døyt ut?

På Deichman seier leiar av publikumsseksjonen Annike Selmer at ho opplever at fleire enn før les bøker på nynorsk, og særskilt etter at Elena Ferrante-kvartetten kom på marknaden (den er omsett til nynorsk). Vidare peiker ho på at unge norske forfattarar som Olaug Nilssen, Agnes Ravatn og Gunnhild Øyehaug har fått fleire til å lese nynorsk utan at språket i seg sjølv vert hovudpoenget. – Og kanskje det er noko av det viktigaste i endringa som skjer, at litteratur på nynorsk går frå å

Magne Aasbrenn

vere nynorsklitteratur til å vere berre litteratur.

I Stavanger melder biblioteket at somme vel vekk ei bok dei har blitt råda til å lese om den er på nynorsk, og det kjenner Renberg att frå heimbyen.

Mindre fuzz

– Eg slutta å vere så veldig høfleg rundt det. Før pleidde eg sei det om ei bok var på nynorsk, det gjer eg ikkje lenger, seier Mariann Schjeide, leiar i Norsk bibliotekforening og styremedlem i Norsk mållag.

Som mangeårig biblioteksjef ved Ålesund Bibliotek, i ein by med mange bokmålsbrukarar «omringa» av nynorsk-kommunar. Ho er klar på at bibliotekarar har eit viktig ansvar for å formidle litteratur på nynorsk.

– Det er viktig å ikkje lage så stort fuzz rundt det, det er ikkje naudsynt å sei at boka er på nynorsk om det er ei bok du anbefaler på grunn av kvaliteten, der har mange litt å lære, seier ho.

Ho har møtt på mange fordommar mot eiga målform som bibliotekar.

– Det var ei lesegruppe her som søkte råd. Dei las både engelsk og tysk, men då eg anbefalte ei bok på nynorsk, ville dei ikkje lese den. Då vart eg rysta, og sa ifrå om at eg syns det var spesielt, og at dei gjekk glipp av mykje i si litterære danning, fortel ho.

Forakt i retrett?

Schjeide har ei oppleving av at å promotere nynorsk litteratur er noko som enten blir møtt av at folk reagerer negativt og blir enda sterkare i den trua si, eller at dei får ei aha-oppleving. Og i likheit med ei rekke bibliotekarar me har snakka med, syns ho nynorskforakta er på retrett. Kanskje særskilt på grunn av at fleire forfattarar som skriv på

Mariann Schjeide

nynorsk har blitt svært populære dei siste åra.

– Populariteten til bøker av Anna Gevalda, Edvard Hoem, Elena Ferrante, Agnes Ravatn, Maria Parr og fleire har gjort at det kanskje ikkje er like stover-eint å sei at ein ikkje vil lese nynorsk lenger, meiner ho.

Men ho påpeikar samstundes at bøker på nynorsk ofte må vere enda betre enn dei på bokmål for å verte «godkjent» av lesarane og lånarane. Og der må bibliotekarane kjenne si besøkingsstid, særskilt når det til dømes er unge som kjem for å låne ei bok dei må lese til sidemålsundervisninga.

– Ein må gje folk noko dei vil like. Gje dei Frode Grytten eller Agnes Ravatn til dømes, det er bøker som ofte ikkje er så lange, og som dei aller fleste likar. Og sjølvstelt Elena Ferrante, eg har høyrte fleire sei at etter å ha lese nokre sider, så legg dei ikkje merke til at den er på nynorsk.

Gjekk over

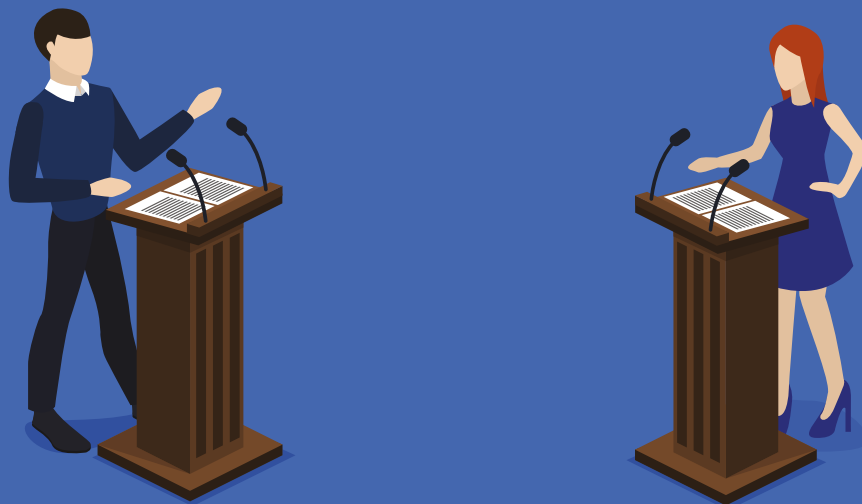
Tore Renberg fortel at målføret i «Du er så lys» vart mindre viktig etterkvart som folk har lese boka.

– Alle dei negative reaksjonane kom i starten, etter det har eg ikkje høyrte eit kvekk. Så boka har vunne sjølv. Motstanden og hissigheita har minka. Mange seier dei ikkje la merke til målføret etter dei fyrste sidene.

Han har sidan gitt ut ei bok til på bokmål, men lovar at det kjem fleire på nynorsk også.

– No er eg tospråklig. Eg er ein voksen mann, og klarer ikkje skifte for resten av livet, men syns dette var ei så flott oppleving for både meg og språket, at eg vil prioritere å skrive nokre bøker og teaterstykke på nynorsk, side om side med bokmål, seier han. ■

Debatten går!

I skrivende stund foregår en mengde debatter i norske folkebibliotek. Snart er det lokalvalg og innbyggerne er selvsagt opptatt av hvordan kommunene skal styres de neste årene. At valgdebatten legges til folkebiblioteket anses som en naturlig del av bibliotekenes aktivitet, men hvordan har egentlig utviklingen av antall debattarrangementer i bibliotekene vært i de tre årene fra 2016 til 2018?

AV: SVEIN ARNE TINNESAND
AVDELINGSDIREKTØR, NASJONALBIBLIOTEKET

Da endringene i bibliotekloven trådte i kraft i 2014 var det setningen om at «Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt». Som vakte mest debatt (!). Det var ikke tvil om at formuleringene i loven var inspirert av suksessen til Litteraturhuset i Oslo og mange var i tvil om dette ville lykkes i landets folkebibliotek.

Høsten 2015 la kulturminister Thorhild Widvey fram Nasjonal bibliotekstrategi. Strategien la vekt på at det gjennom aktiv bruk av *arenamidler* skulle stimuleres til at folkebibliotekene realiserte den nye formålsparagrafen. Selv om det gjennom hele strategiperioden ble gitt støtte til alle typer arrangementer i bibliotekene var det likevel en forventning knyttet til hvordan «pålegget» om debattarrangementer ville slå ut.

I Bok & bibliotek nr.2 i 2018 skrev Arne Gundersen fra Nasjonalbiblioteket en artikkel om bibliotekarrangementer landet rundt. I artikkelen legges det også vekt på at nå er debattarrangementer en del av bibliotekenes arrangementsvirk-

somhet der det vises til arrangementer i mange kommuner.

Fra 2016 har Nasjonalbiblioteket i bibliotekstatistikken talt arrangementer på en ny måte med en mer finmasket inndeling på arrangementstyper og et klart skille mellom bibliotekets egne og de arrangementer som eksterne står for på biblioteket. Dette gjør at vi nå har vi gode tall for de tre årene som Nasjonalbiblioteket har tildelt arenamidler. Tilsammen er det tildelt 57 millioner kroner i «rene» arenamidler i årene 2016 til 2018. Hvis vi ser bort fra klassebesøk fra barnehager og skoler, gjennomførte bibliotekene i 2018 nærmere 30 000 arrangementer, i tillegg ble det gjennomført nærmere 10 000 arrangementer av eksterne på biblioteket, disse hadde tilsammen godt over en million besøkende. Et imponerende tall som viser at folkebibliotekene har lykkes som arrangør. Spørsmålet er om de også har lykkes som debattarena. Tallene som er rapportert i bibliotekstatistikken kan si noe om dette:

Folkebibliotekene arrangerte i 2016:

1492 egne debattarrangementer i tillegg ble 577 arrangert av eksterne på biblioteket. Det var tilsammen **68 281** tilskuere tilstede på disse arrangementene. I 2017 arrangerte bibliotekene selv 1701 debattarrangementer og 834 ble arrangert av eksterne, disse hadde tilsammen **74 375** tilskuere. I 2018 arrangerte bibliotekene selv 1813 debattmøter mens eksterne arrangerte 1131 og det var **104 003** deltakere tilstede.

Tallene som kommer fram av bibliotekstatistikken viser en økning i debatter i bibliotekene, den viser også at omlag en tredjedel av debattene som finner sted på biblioteket blir arrangert av eksterne arrangører. Om dette er mange eller ikke blir langt på vei en definisjonssak. Det vi ser er at det i løpet av de tre årene har vært en tydelig økning i antall debattarrangementer. Det arrangeres nå i gjennomsnitt syv debattarrangementer i hver kommune i løpet av et år. Aktiviteten som i disse dager foregår i forkant av kommunevalget tyder ikke på at det blir færre i 2019.

Vegard frå Rotlaus inspirerte elevane

Inspirator. Vegard Hansen i frå Rotlaus kom til Ørsta ungdomsskule og deltok under avslutninga av leseprosjektet på 8. trinn. Han fekk gleder av å trekke vinnarane av leselodda. Til høyre artikkelforfatteren. (Foto: Kristin Årseth)

Onsdag 19. juni var Vegard Hansen i frå Rotlaus med på avslutninga av det nynorske leseprosjektet på 8. trinnet på Ørsta ungdomsskule. Han fortalde om korleis dei arbeidde med samskriving i bandet, og at det var Bjørn-Marius Breivik Øyehaug som var låtskrivaren hjå dei.

AV HJØRDIS ALMELID VIKENES
FAGLÆRER, ØRSTA UNGDOMSSKOLE

– Vegard formidla levande og godt om prosessane som ligg bak det å skrive band-lyrikk og korleis ein kan samskrive seg til fengjande låtar ved å tenkje på rim og rytme. Han inspirerte ungdomsskuleelevane som lytta til det han sa, fortel faglærar Hjørdis Almelid Vikenes.

Rotlausmedlemet fekk ei bok av Erna Osland med småfortelingar om vennskap som takk for at han velvillig stilte opp.

Elevane har arbeidd med nynorsk

leseprosjektet over fleire veker no i vår. Det har vore lese stilt kvar for seg, høgtlesing av boka Keeperen og havet av Maria Parr og alle har skrive eit sjølvvalt forfattarportrett.

– Vi takkar gavesponsorane våre for gode bidrag på premiesida, Sparebank1 Søre Sunnmøre, Sparebanken Møre og Nynorsk kultursentrum. Elevane har blitt kjende med forfattarar som skriv ungdomsbøker på nynorsk. Vi har samtalt om nynorsk identitet. Vi ønskjer

at elevane skal kjenne at nynorsk er deira målføre, og kjenne at å skrive på nynorsk er like naturleg som å snakke dialekt, seier faglærar Kari Velle Eik-sund.

Vegard Hansen gler seg til å treffe att elevane når Rotlaus skal ha konsert for 1.300 Ørsta-elevar i Ørstahallen fredag 6. september i samband med at Musikk i sentrum feirar 5-års jubileet sitt. Det vert ein gratiskonsert for elevane. ■

Biblioteket som sosialkontor

AV MARIA PILE SVÅSAND
FRILANSJOURNALIST

Bibliotekarhjelp. Shawn er på biblioteket for å ha ein stad å vere vekk frå gata, og for å fylle ut søknader om sosialstønad og bustad.

Med effektive skritt og eit stort smil går Ida Ibolins bort til skrivepulten ved vindauge på biblioteket i San Francisco og spør med typisk amerikansk sjølvsgatheit «How are you doing?» til den unge mannen som sit bøygde over ein bunke papir.

Med utsikt til det overdådige rådhuset (med ein høgare kuppel enn

kongressbygget i Washington DC) og staden der FN-pakta vart signert i 1945, sit Shawn og fyller ut skjema for å søke om sosial stønad. Rundt han står stort sett alt han eig i sekkar og bagar.

Det er mange av dei besøkande på San Francisco offentlege bibliotek som har med seg mykje. Store ryggsekkar, store bagar og store plastsekkar med klede og

personlege ting. Når ein ikkje har ein stad å bu, har ein mykje å bære på.

Frå gata til biblioteket

Shawn let oss ta bilete, men vil helst ikkje la seg intervjuje. Han er ein av dei 8000 menneske i byen som er kjent for den store raude brua og for å ha vore vogga til hippierøyrsla. Han er ikkje ein

I San Francisco er femten prosent av dei besøkande på hovudbiblioteket heimlause. I ti år har biblioteket hatt sin eigen sosialarbeidar tilsett. Der ser dei sosialt arbeid som ein del av hovudansvaret til biblioteket.

av dei ein kanskje tenker på som typisk. Han luktar verken sveitte eller urin, og han pratar utan noko som helst teikn på å vere rusa. Det er mange grunnar til å verte heimlaus i ein by med ei så stor gentrifisering som San Francisco, det er ikkje nok å ha éin lågt løna jobb, og mange frå arbeidarklassen hamnar på gata.

Ibolins er 55 år, rak i ryggen og velkledd. Historia hennar synes på ingen måte på utsida, men for under eit år sidan budde ho på hospits og hadde akkurat kome ut av ein psykiatrisk institusjon. Det er framleis under eit år sidan ho vart nykter. Før ho fekk plass på institusjonen hadde ho år med vanskar bak seg, og lange periodar som heimlaus.

– Eg hadde ikkje ei seng på ti år, fortel ho.

Ho er ein av dei tilsette på biblioteket med tittelen HASA – health and security associate eller helse- og sikkerheitstilsett. Dei ti stillingane biblioteket har er alle fylt av folk som tidlegare har budd på gata og brukt biblioteket til å ha ein stad å vere, å bruke internett eller be dei tilsette om hjelp til å finne ein jobb eller ein stad å bu.

– Eg har alltid lest mykje, og biblioteket har alltid vore ein del av livet mitt, men som heimlaus var det ei sikker hamn. Det er tørt, varmt, problema frå gata er ikkje her og ein kan snakke med dei tilsette, seier ho.

Tre timar for dagen er ho her no, og jobben består stort sett i å snakke med folk ho ser kanskje treng hjelp. Som Shawn, som ho hjelper med ein søknad, fortel kor han kan dusje gratis, kvar han kan prøve å få ein dagsjobb og kven han bør snakke med på sosialkontoret.

Ved nesten kvart hyllehjørna er det nokon Ibolins stoppar for å spørje korleis det går. Ho kjenner historiene her, og menneska kjenner ho.

– Når ein sjølv har vore i liknande situasjonar, kan ein gje betre råd, og det er lettare å få kontakt, seier Ibolins.

Ho fortel også at jobben gjev ho mening. Ho er ikkje klar for det vanlege arbeidslivet enda, men ei forplikting i tre timar for dagen klarar ho. Det gir stabilitet, ein stad å vere og ei kjensle av å vere viktig.

– Eg ser at jobben eg gjer betyr noko, samstundes betyr jobben alt for meg. Eg kjem hit, Leah spør korleis eg har det, og eg har lov til å vere den eg er – med den historia eg har, seier Ibolins.

Ein raud tråd

Det er ti år sidan biblioteket i San Francisco, som fyrste bibliotek i USA – og kanskje verda, tilsette ein sosialarbeidar, og Leah Esguerra er der framleis.

– Eg elsker jobben min, seier ho.

No har sosialarbeidar-stillingar ved biblioteka blitt oppretta fleire stader i landet, og Esguerra har reist landet rundt og fortalt om jobben ho gjer.

– Det viktigaste me gjer er å vere til stades, mange kjenner seg utanfor samfunnet. Og så informerer me om dei tilboda som fins, det er mange som ikkje anar kvar dei kan søke om bustad, jobb eller få seg ein dusj. På den måten får mange moglegheiter dei ikkje visste dei hadde, seier ho.

Det er lett å sjå at ho er ein viktig del ►

Trygt sted. Jane besøker biblioteket fleire gonger i veka. Hunden har blitt litt aggressiv etter ein episode der Jane fekk tømt bensin over seg og enda på sjukehus med store brannskader. Men det går fint så lenge han får sitte under skrivebordet med plastdekke framfor opninga.

av biblioteket, Esguerra er den typen som veit namnet på alle ho møter, og hugsar detaljar frå førre gong ho møtte dei. Som at hunden var sjuk eller at dei hadde fått ei ny niese. Ho har sjølv starta ei rekke prosjekt basert på behova ho ser på biblioteket, som eit «homerom» der ein kan sjå film, ete snacks, strikke, prate og generelt berre ha eit rom som kjennes som den heimen ein ikkje har.

Det var Esguerra som starta HA-SA-programmet, og fleire av dei som har jobba for ho har no fått seg gode «skikkelige» jobbar andre stadar i byen. I

biblioteket blir Esguerra sin kunnskap om bibliotekbrukarane og dei sosiale problema i byen brukt til det meste.

– Eg er konsulent i dei fleste prosjekta som vert gjennomførte her, frå enkeltarrangement til bygginga av det nye ungdomsavdelinga. Å sjå på behova som eit bakteppe gjer at det vert betre og meir målretta prosjekt, seier ho.

Biblioteket er for mange den einaste staden dei kan nytte seg av tilboda og vere innandørs. På kjøpesenteret eit par gater unna, vert dei heimlause til dømes vist vekk ved døra, og på kafear må ein kjøpe noko for å få vere under tak eller bruke toaletta.

– Me er her for alle som treng oss, uansett bakgrunn, inntekt eller bustad. Og me møter alle på same måte, det er me kanskje aleine om å gjere, seier Esguerra.

Dei me snakkar med i biblioteket har stort sett gata som opphaldsstad, dei plassane dei går til er elles tilbod til heimlause, som mellombelse butilbod eller kyrkja og organisasjonar som deler ut mat. Stader der ein er svært klar over at ein er nedst på rangstigen i samfunnet. På biblioteket har dei akkurat det same tilbodet som alle andre, og vert behandla likt.

Men dei får også eit større tilbod. Esguerra og HASA-ane tilbyr vegleiing og har eit stort nettverk dei kan sette folk i kontakt med. Esguerra har sørga for at 200 menneske har fått ein plass å bu, og dei har utvida tilbodet til dei heimlause mykje.

– Me samarbeider med andre. Ein gong i veka kjem ein buss med gratis dusjmoglegheiter hit, og me har ein marknad der organisasjonar og forskjellige offentlege kontor kjem for å opplyse om kva tilbod som fins, seier ho.

Inkluderande

«Alle er velkomne» står det på ein plakat på kontordøra til sjefen for San Francisco Public Library, Michael Lambert, – på 7-8 forskjellige språk. Plakaten heng også på alle andre kontordører i korridoren, og på andre dører i alle dei 6 etasjane i det enorme bygget i sentrum av San Francisco.

Og det ser ein. Det er mange språk på plakatan, engelsk, spansk, kinesisk og fleire. Og det er store avdelingar for bøker på andre språk, ein hypermoderne ungdomsavdeling med maker space og speleutvikling, arrangement med alt frå mindfulness til språkkafe og koding. Ved pultar og bord sit det ei blanding av

Bibliotekssjef Michael Lambert meiner biblioteket er unikt i si rolle som ein stad for absolutt alle. No jobbar han for å slette alle biblioteksbøter, då dei rammar dei som har minst hardest.

folk, i alle aldrar og alle fargar og med klede og framtoning som kan vitne om alle trinn på rangstigen.

Midt i samfunnet

I 2018 var dette kåra til årets bibliotek i USA, blant 116 000 offentlege bibliotek i landet.

– Det er i hovudsak fokuset vårt på mangfald og inkludering og gav oss den tittelen, seier biblioteksjef Michael Lambert.

Frå den øvste skuffa i skrivebordet hans på det store kontoret, finn han fram Narcan. Nasesprøyten som kan stoppe ein heroinoverdose.

– Me har dette tilgjengeleg i alle etasjar, og dei tilsette er trenge i å bruke det. Det har dessverre vore tilfelle der dei har fått behov for den kunnskapen, seier han.

Det er berre eit av teikna på at dette er eit bibliotek midt i eit område med sosiale utfordringar. Opiatkrisa i USA har vart ei stund, huskrisa i San Francisco har vart lenger, den store mengda heimlause har vore eit problem på den politiske agendaen sidan 70-talet. Det har ikkje blitt betre.

Biblioteka speglar lokalsamfunnet. Hovudfilialen av San Francisco-biblioteka ligg midt i den delen av sentrum som

er svært prega av heimlause, sjølv om det etter kvart er få område som ikkje er det. Det er ikkje mange som går med blomstrar i håret her, på trappa framfor biblioteket ligg ein mann og søv, langs muren sit fleire som tydelegvis ikkje har dagleg tilgang til ein stad å sove eller ein stad å dusje.

– Me er ein trygg stad, både frå livet ute, frå klimaet og også frå stigmaet ein kjenner på som heimlaus. Her inne er alle like, seier Lambert.

Og biblioteket har teke dei sosiale problema som pregar San Francisco, og som pregar dei besøkande i biblioteka, på alvor.

Men det blir nemnd at det er mange heimlause her, og ser ein på vurderingar av biblioteket på nettet, er det ikkje alle som er like nøgde med det. Korleis møter de den kritikken?

Åpent rom. Leah Esguerra (t.v) og Ida Ibolins brukar mesteparten av dagane på å gå blant bokhyller og vere til stades for dei som treng dei. – Men me spør aldri nokon om dei er heimlause. Det får dei fortelje sjølve, om dei vil, seier Esguerra.

– Eg trur dei fleste i San Francisco er opne og inkluderande, og me er den delen av byadministrasjonen som får best tilbakemeldingar frå publikum. I snitt scorar me om lag 4,5 av 5 poeng på tilboda våre, så det er det me fokuserer på. Me er her for alle, og tek omsyn til kven som besøker oss når me prioriterer ressursane våre og når me planlegg prosjekt og aktivitetar, seier Lambert.

Tralle til unnsetning

Jeanie Austin opplever at det fengselsinnsette set størst pris på, er å få velje noko sjølv.

Biblioteket i San Francisco har oppretta ein eigen avdeling som høyrer til fengsla i byen. To tilsette reiser kvar veke rundt til fem forskjellige fengsel med bibliotekstralla, og kjem med tilbod det er få av for den målgruppa.

– For mange er me dei einaste dei snakkar med som ikkje kjem frå fengselet. Og me gir dei den einaste moglegheita til å velje noko sjølv, seier bibliotekar Jeanie Austin.

I fengselet er det bestemte tider for når ein står opp, når ein legg seg, kva ein skal ete og kva ein skal gjere. Ikkje ein gong kva kanal fjernsynet skal stå på, kan ein bestemme sjølv. Då er ei lilla bibliotekvogn med 200 bøker eit kjærkome tilbod.

– Me skaffar også dei bøkene dei ynskjer seg. Veldig mange les krimforfattaren Peter Robinson, og me låner nok

ut meir urban fiksjon enn andre filialar, fortel Austin.

County Jails fungerer om lag som varetektsfengsling i Noreg. Langt over halvparten av dei som sit inne er ikkje dømt enda, men ventar på ein rettsak og har ikkje pengar til kausjon. Dei har ikkje tilgang på internett, og lite andre tilbod å bruke.

– Det er folk som har sagt til meg at dei ikkje hadde overlevd fengselsopphaldet utan oss.

I tillegg til bøkene, driv også fengsels-tilbodet til biblioteket anna vegleing. Eit av dei er at innsette kan sende brev med førespurnader om informasjon frå internett, så finn bibliotekarane fram og skriv det ut til dei. Kvar innsett kan sende to brev i månaden.

– Dette programmet har me kopiert frå New York, der dette er ein stor suksess, seier Austin.

Folk ber om fagartiklar, sjekke konspirasjonsteoriar til å lese seg opp på

jussen rundt si eiga sak. Mange spør korleis dei kan starte si eiga bedrift, særleg cannabisbedrifter, då dei som tidlegare innsette ofte har vanskar med å få seg jobb. Men det er også dei som ber om enklare ting, som songtekstar til dømes.

– Me får brev frå folk som fortel at dei sit i isolat 23 timar i døgeret, og treng ein songtekst for å ikkje miste motet og vitet, det er gjevande å kunne hjelpe folk på den måten.

Austin har nyleg skrive ein PhD om biblioteks arbeid i ungdomsfengsel, og er svært oppteken av den sosiale delen av jobben som bibliotekar.

– Dette er ein stor debatt i bibliotekarmiljøet no, om kor mykje ansvar me eigentleg har for dei sosiale høva rundt oss. Slik eg ser det, har me ingen jobb å gjere innan kulturformidlinga før brukarane våre har dei sosiale behova sine dekkja, og då er det noko me bør fokusere på. ■

Intro. Biblioteksjef i Haugesund, Marianne Hirzel, introduserer kurset Sigrun Espelien Aasen skal holde for helsepersonell og bibliotekarer.

Helsekompetanse, angår det folkebibliotekene?

AV BRITT ELLINGSDALEN, FYLKESBIBLIOTEKSJEF I ROGALAND,
OG SIGRUN ESPELIEN AASEN, FORSKNINGSBIBLIOTEKAR I FOLKEHELSEINSTITUTTET

Helseinformasjon er, ifølge rapporten *Morgendagens veileder* (2018), den typen informasjon de fleste av oss søker mest etter, og som vi oftest ønsker ekspert-hjelp for å kvalitetssikre. Akkurat nå er det behov for at noen tar oppgaven med å formidle helseinformasjon. Hvem skulle kunne gjøre det bedre enn bibliotekene?

Helsebiblioteket og biblioteknettverket.

Internett flommer over av helseinformasjon av varierende kvalitet. Det er et stort problem at mye av den kunnskapsbaserte informasjonen om helse og

medisinsk behandling befinner seg bak betalingsmurer.

Folkehelseinstituttets samfunnsoppdrag er å produsere, oppsummere og formidle kunnskap for å bidra til god folkehelse, og gode helse- og omsorgstjenester i Norge og globalt. Helsebiblioteket.no, etablert av helsemyndighetene i 2006, ble ti år senere lagt til instituttet sammen med Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten, SIRUS, Migrasjonshelse, Bibliotek for helseforvaltningen og Rusfagbiblioteket. Det digitale Helsebiblioteket ved Avdeling for formidling og bruk av kunnskap arbeider utrettelig for å gi norsk helsepersonell via nettstedet tilgang til

kvalitetssikrede kilder som i størst mulig grad dekker informasjonsbehovet de har i sitt daglige arbeid. Få andre land har en tilsvarende delingsplattform for helsetjenesten. Nasjonale lisenser på viktige oppslagsverk og tidsskrifter gir tilgang til hele befolkningen.

I 2015 tok Helsebiblioteket initiativ til prosjektet *Folkebiblioteket fremmer folkehelse*. Målet med prosjektet er å fremme folkebiblioteket som arena for kunnskapsdeling og formidling av helseinformasjon i kommunene i samspill med bibliotek som har helsepersonell som målgruppe. Fylkesbibliotekene i Nordland, Trøndelag, Rogaland og Hordaland har arrangert kurs og

foredrag i samarbeid med Helsebiblioteket for bibliotekansatte og helsearbeidere i en rekke kommuner.

Det er ingen som spør...

Det var bred oppslutning om kursene i helseinformasjon i Rogaland, men fylkesbiblioteket var overrasket over manglende oppslutning fra enkelte bibliotek. På spørsmål om hvorfor de ikke kom, svarte de: «Men det er jo ingen som spør etter helseinformasjon».

I Opinions undersøkelse *Morgendagens veileder* toppe medisin, helse og selvhjelp listen over de tema befolkningen oftest har spørsmål om og trenger veiledning rundt i hverdagen. Nordmenn har altså spørsmål om helse og medisin, men de går ikke på biblioteket for å få svar.

Slik har det ikke alltid vært: rundt årtusenskiftet var Medisinsk leksikon fortsatt et av de mest brukte referanseverkene, «Ikke til hjemlån» på de fleste folkebibliotek og alltid tilgjengelig i skranken for daglige spørsmål om helse og medisin. Så kom internett for fullt, og i løpet av ganske få år kasserte vi referansesamlingene og satte opp publikums-pc'er. Hele nasjonen ble rammet av PISA-sjokket i 2001, og bibliotekene gikk all-in for leselyst og litteraturformidling. Arrangementsvirksomhet fikk en stadig større plass, og i 2014 kom lovkrav om å være «en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt», fulgt opp av arenamidler fra Nasjonalbiblioteket. Norske folkebibliotek blomstrer som møteplasser og kulturarenaer. I Rogaland ble det i 2018 gjennomført 3400 arrangement i bibliotekene, en firedobling sammenlignet med 2008, 10 år tidligere. Folk strømmer til bibliotekene i like stor grad som før, men de spør oss ikke lenger om hjelp til å finne informasjon, verken om helse eller andre emner. I 2016 fjernet Nasjonalbiblioteket referansespørsmål fra bibliotekstatistikken. Referansetjenesten i norske folkebibliotek var nå så marginal at den ikke lenger var verdt å telle.

Spørsmålet er om dette er en «naturlig» utvikling som vi gjør best i å akseptere, eller om det er noe av verdi som er i ferd med å gå tapt. I kjølvannet av Internett har folkebibliotekene kastet referansetjenesten ut sammen med leksikonene. Er det babyen som har forsvunnet med badevannet?

Hvorfor sluttet folk å spørre oss? Et

åpenbart svar er at vi alle har blitt mer selvhjulpne og finner det vi trenger på nett. Har det skjedd noe med bibliotekarene i den prosessen? Tror vi ikke lenger at vi kan hjelpe folk med å finne relevant informasjon? Har vi mistet selvtiliten som informasjonsarbeidere? Har vi den kompetansen vi trenger for å møte informasjonsbehovet hos bibliotekbrukere og andre innbyggere? Det er 15-20 år siden sist folkebibliotekene svarte på referansespørsmål i stor skala. I mellomtiden har leksikon, ordbøker og andre oppslagsverk blitt erstattet med nettbaserte informasjonstjenester som folkebibliotekene ikke har råd til å abonnere på.

Det er en nedadgående spiral av manglende tilgang, manglende kompetanse og mangel på tid til å svare på komplekse informasjonsspørsmål. Dette kan i selv være en forklaring på hvorfor ingen lenger spør. Hvis bibliotekaren verken kan svare eller har tid til å svare, hvorfor spørre i det hele tatt? For som innbyggere eller bibliotekbrukere er det selvsagt de komplekse spørsmålene vi vil ha hjelp med, de enkle spørsmålene kan vi google oss frem til på egen hånd.

Folkehelse på agendaen.

Formidling av helseinformasjon er i dag ofte avhengig av prosjektmidler til kortsiktige, innovative prosjekter spredt på en mengde ulike aktører. Tiltakene blir dermed små, fragmenterte og vanskelige å opprettholde over tid. Folkebibliotekene egner seg godt for å etablere effektive og varige tiltak for økt helsekompetanse i befolkningen: de finnes i alle kommuner, er åpne for alle, trygge, gratis og har kunnskap og informasjon som sitt speciale. Mange av de sentrale målgruppene for folkehelse-tiltak, som barnefamilier, innvandrere, eldre, arbeidssøkende, er flittige bibliotekbrukere.

Program for folkehelsearbeid i kommunene (2017-2027) har satt folkehelse på agendaen i kommuner og fylkeskommuner over hele landet. Målet er en mer kunnskapsbasert praksis. Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) kom i år med *Folkehelsemeldinga – gode liv i eit trygt samfunn, Meld. St. 19 (2018-2019)* og *Strategi for å øke helsekompetansen i befolkningen (2019-2023)*. Beklageligvis er bibliotek knapt nevnt i de overnevnte dokumentene, på samme måte som helseinformasjon ikke

er nevnt i Nasjonalbibliotekets strategiplaner.

Det er tid for å synliggjøre folkebibliotekenes potensiale som formidlere av helseinformasjon og økt helsekompetanse i befolkningen. Ingen andre kommunale institusjoner har bedre forutsetninger for å løse denne oppgaven effektivt og godt.

En kjerneoppgave.

Vi er overbevist om at nettopp helseinformasjon er den perfekte innfallsporten for at folkebibliotekene igjen skal bli relevante som informasjons- og kunnskapsformidlere i lokalsamfunnet. Helseinformasjon er en kjerneoppgave for folkebibliotekene.

Rapporten *Morgendagens veileder* slår fast at «Halvparten av oss tror det blir viktig med profesjonelle veiledere som kan lære oss å finne frem i mengden av informasjon som er der ute for å skille fakta fra feil», og videre: «Samme andel vil forvente at personer som jobber på steder som biblioteker og informasjonskontorer ikke kun skal kunne vise informasjonen de har, men også hjelpe til med å forstå den». Helsebiblioteket, no er et offentlig nettsted, høyt verdsatt av helsepersonell og alle som vil finne pålitelig helseinformasjon. Ekspert innen helse og bibliotek gir daglig tips og bidrag til forbedringer av nettstedet. Som representanter for Helsebiblioteket og fylkesbibliotek drømmer vi om en utvikling der kompetente ansatte i folkebibliotek har tid og kunnskap til å hjelpe befolkningen med å finne kvalitetssikret helseinformasjon. ■

Litteratur:

Morgendagens veileder: innsikt om informasjonsbehov i fremtiden. (2018). Rapport fra Opinion, på oppdrag fra Tønsberg og Nøtterøy bibliotek.

Opheim, E., Hunsgår, I., & Søvik, M. (2017). Bibliotek, kunnskapsbasert praksis og informasjonsressurser i kommunehelsetjenesten: «Vi må finne rollen vår». Bok og bibliotek(2), 68-70.

Aasen, S. E. (2016). Information literacy and health literacy. A challenge for librarians? SLQ : Scandinavian Library Quarterly, 49(1-2), 16-17.

Letnes, O. (2014). Folkebiblioteket som primærhelsetjenestens bibliotek. Bok og bibliotek(4), 36-37.

Bibliotek og helse. (2013). Bibliotheca Nova (3), 66s.

Tema: Helseinformasjon. (2012). Bibliotekforum, 37(5), 42s.

Romanen kan begynne hvor som helst

Gåten i livet er kanskje at det er så vanlig. Men kan man skrive om det vanlige livet? Ja, mener Hans Petter Blad, som har skrevet en triologi om en person som tror at en biograf vil skrive om ham selv om 150 år.

Hvem er forfattere? Hvordan ble han den han er – hvem har påvirket ham mest? Og hvor skriver forfatteren rent fysisk, hvilke steder inspirerer ham?

Det har Hans Petter Blad skrevet en romantrilogi om. Den første boken, som heter «Å leve biografisk», forteller om Lukas Hørslev, som er forfatter og lykkelig gift med halvt colombianske, halvt belgiske Sofia Olivares, og har to døtre. I den andre romanen, «Kart over ømhetens rike», bedrar Lukas sin kone Sofia med læreren Ingrid Lieseth Aasen, og vi hører også mer om barndommen hans, særlig moren som han sto svært nær, samt om hans første kjæreste, Alva Berg. I den tredje boken, «Paris-kontorene», som minner mer om en springende reiseskildring, tenker Lukas tilbake på Paris, der han hadde sine «kontorer», det vil si cafeer hvor han skrev. Til sammen har de tre bøkene fått navnet «Proveniens», som betyr opprinnelse eller avstamning.

– Ikke virkelighetslitteratur

Mannen som sitter foran meg har vennlige blå øyne og myk stemme og stadig et smil i øyekroken. Han virker yngre enn sine 56 år. Han har en kone som er halvt colombiansk og halvt belgisk som har samme bakgrunn og jobb som romanskikkelsen Sofia (kostymetegner på teater) og to døtre. Så det virker rimelig å spørre hvor nær hans romansyklus ligger hans eget liv.

Men det viser seg at Blad er ikke det spor interessert i det som gjerne kalles virkelighetslitteratur. Han tar heller ikke stilling til andre forfattere som skriver svært tett inn på sin egen biografi. At han bruker elementer fra sitt eget liv har

praktiske årsaker, hevder han. Han velger stoff han kan noe om, forteller han. Det er med andre ord ikke noe forsøk på en nitid avsløring av egne motiver og feil. Han fremstiller seg mer som en forfatter med blikk for fellesmenneskelige svakheter, enn som en psykologisk selvgransker.

– *Din hovedperson Lukas får det for eksempel for seg – på syltynt grunnlag – at hans kone både er utro og til og med fascistoid. Og slik rettferdiggjør han sin egen utroskap...*

– Nettopp. Vi rettferdiggjør våre egne handlinger og holdninger ved å ha negative tanker om andre. Dette er noe jeg ønsker å si gjennom hele verket: Vi tror at det vi opplever danner grunnlaget for store beslutninger vi tar i livet. Men egentlig baserer vi beslutningene på ting vi forstiller oss og kanskje innbiller oss. Som Don Quijote som kjemper mot innbilte vindmøller...

– *Har du snakket med din kone og døtre, eventuelt andre, om hvor langt du kan gå, hva du kan ta med i skjønnlitteraturen av ditt liv sammen med dem?*

– Vi har aldri hatt noe familiemøte med noen avtale, men vi snakker jo sammen hele tiden. En gang ville jeg for eksempel skrive om en hendelse, og så sa en av min døtre: «Nei, den historien tilhører meg! Den vil jeg lage en film om.» Alle historier er en kamp om historien. Men det er klart at forfattere har et moralsk ansvar, som alle mennesker.

– *Vennene til Lukas tviler på om han er noe særlig til forfatter, kanskje han bare er en hyggelig og sosial og litt overfladisk fyr. Lukas tviler også ganske mye på seg selv som dikter. Gjør du?*

– Ja, det er nok en del østkantusik-

kerhet i meg. Men jeg ser mer på tvilen som noe språklig interessant – i en verden med parallelle nivåer. Tvilen er sentralt i ethvert språklig prosjekt. Man tviler seg frem i språket, tvilen er blitt en del av skrivemåten. Tvilen er en del av en forfatters følsomhet, og følsomheten som tviler er en måte å være i verden på.

– Lag på lag med mening

– *Du liker å tilsløre heller enn å avsløre?*

Han svarer indirekte:

– I den moderne medievirkeligheten må en forfatter verne om sin forfattereksistens og ikke skrive slik at det ikke blir for tydelig. Vi forfattere er sårbare, og de fleste av oss er nok spesielt følsomme.

– *Du skriver helt eksplisitt ikke om deg selv, sier du, men det er da svært mye i ditt eget liv som ligner svært mye på din romanpersoners liv...*

– Det er fordi jeg er en «førstepersonsforfatter» mer enn en «tredjepersonsforfatter»! Det største skillet mellom romankarakteren og meg selv er at han kun eksisterer i skrift. Det er mye som er likt mellom meg og romankarakteren, for jeg syntes ikke det er noe poeng å la Lukas ha to sønner når jeg har to døtre og så videre. Men andre ting er forskjellige, sier han – uten å gå i detalj.

– Det jeg ønsker, er å skape en vev av mening som leserne kan utforske, understreker Blad.

– I veven legger jeg inn referanser til tidligere litteratur, jeg appellerer til sansene og jeg inviterer til at leseren reflekterer over eget liv. Det finnes nøkkelopplevelser i livet som en forfatter føler seg nesten forpliktet til å fortelle om, men indirekte. Så får leserne noe med seg, men kanskje ikke alt. Det

”

Vi rettferdiggjør våre egne handlinger og holdninger ved å ha negative tanker om andre.

er greit. Men det må alltid være et sted som fungerer som en inngang for leserne, et sted hvor lyset slipper inn.

– *I diktsamlingen din «Clair-obskur» har du et dikt som lyder i sin helhet:*

«Jeg kunne skrevet en selvbiografi der hvert ord var sant,

/ meningen ville kjent meg igjen».

Er det et nøkkelutsagn?

– Ja.

Svaret kommer med et lite smil, og kanskje etter en ørliten nøling.

Det store blikket

Hans Petter Blad forteller at han ønsker å være «en langsom og nølende stemme i en tid hvor vi har så mange raske spørsmål og svar».

– I det siste har jeg lest «Krig og fred». Det er en fantastisk og svært rik roman. Og svært langsom. Tolstoj stoler på at leseren får med seg alle de kompliserte bekrivelsene og tankeinnskyttelsene og digresjonene i handlingen. Han regner med at leseren gir seg tid. Han serverer ikke alt på en gang. Han lar oss selv få synes hva vi vil om personene, og han begrenser seg ikke til en håndfull personer som det er lett å holde oversikt over, slik vi ser i mye nyere litteratur.

– *Ønsker du etterhvert å utvide din egen romansyklus til å få et bredere persongalleri?*

– Ja, og jeg er godt i gang! Nå holder jeg på med å skrive nok en «Proveniens»!-roman hvor Sofias mor, belgiske Madeleine, er en viktig person. Den skal hete «Forfatterens død»!! Den foregår i Colombia, og det kommer inn noe føydalsk som en kontrast til vårt nordiske sosialdemokrati, som er så stor del av oss, uten at vi alltid reflekterer over hvordan det preger vårt blikk på verden.

Dette blir mer av en klassisk reise-skildring, men sett gjennom et antropologisk blikk, inspirert av antropologen Claude Lévi-Strauss og filosofen Gilles Deleuze. I «Paris-kontorene» har jeg også flere kommentarer som knytter an til det postkoloniale og til Frankrikes forhold til sin kolonihistorie.

Ytringretten

Jeg spør om hva som inspirerer til hver ny bok, og Blad svarer ved å fortelle to små historier.

– For meg handler det mye om hvem som har retten til å fortelle en historie, sier han først.

– Jeg har lenge vært venn med en

chilensk poet. Han er ganske kjent, men ikke så mye i Norge. Han har fortalt meg om sitt møte med Norge, hvordan hans historie ikke ble hørt. Det er få som er særlig opptatt av latinamerikane-re her i Norge, vi forteller hverandre helst våre egne, norske historier. Så kanskje jeg kunne fortelle hans historie, tenkte jeg, jeg som i hvert fall er halvt colombiansk gift og snakker spansk. Det inspirerte meg til en bok jeg skrev før «Proveniens», som heter «Det oseaniske» og kan nesten regnes som en prolog. Der dukker Lukas Hørslev opp som forteller for første gang.

Ideen til «Proveniens», opplyser han, kom på et seminar i Tyskland.

– Jeg husker nøyaktig, på dagen, til og med på timen, da jeg begynte å skrive teksten som senere ble til første bind av «Proveniens». Jeg befant meg i Rendsburg, nord i Tyskland. I møte med en rekke tyskspråklige universitets-elever med norsk og det norske språk som fag, ble jeg under et slags forfatter-intervju spurt hvordan jeg begynte på en ny bok. Jeg antar at det er et vanlig, kanskje svært vanlig, spørsmål å stille forfattere. Det er etter mitt skjønn et helt legitimt spørsmål, derfor tok jeg det også alvorlig, om enn det fra tilhørernes side kunne virke som om jeg fleipet det hele bort da jeg svarte at det å begynne på en roman var den enkleste sak av verden.

Romanen er ikke i noen forstand avhengig av en «idé» eller et glitrende «startpunkt», eller noe «romanmessig pirrende». En roman kan og kunne begynne hvor som helst, sa jeg til studentene, og fortsatte med å si at den kan for eksempel begynne her og nå.

– *Og så begynte du å skrive?*

– Ja. Jeg syklet inn til sentrum av Rendsburg, fant en kneipe, tok opp blyant og notatbok og begynte å skrive.

Det ironiske

Vi diskuterer begrepet ironi – en velkjent bestanddel i romansjangeren. Jeg lurar på om romanserien, helt eller delvis, er en parodi på forfatters oppblåsthet? Det finnes mange utsagn i romanserien som jeg finner vanskelig å tolke annet enn ironisk. I «Å leve biografisk», for eksempel, når Lukas har bestemt seg for å leve slik at han skal legge om livet sitt for å bli godt biografi-råstoff, står det: «Ute av hagen gledet jeg meg til å fortelle familien om det nye som ventet dem, de skulle tre ut av

skumringen, inn i det hverdagslige, velkjent, men denne gangen som sin egen motsetning, på vei mot et annet, forjettet, land».

– *Dette drypper da av ironi?*

– Du kan tolke det dit, men jeg ser det også i lys av Cervantes, hvor don Quijote ironiserer mildt over sin hovedpersons manglende evne til å forstå virkeligheten han lever i, sier Blad og trekker frem andre klassiske romanskikkelser som han ønsker å knytte an til i sitt eget verk. Thomas Manns Hans Castorp i Trolldomsfjellet er en av dem, han som drar til tuberkulosesanatoriet og blir der i årevis uten en gang selv å være syk – «det bornerte borgerbarn».

– *Hva med ideen som om Lukas*

Hørslev har om at han skal være så interessant om halvannet århundre at en biograf skal kaste seg over ham? Han er også sikker på hvordan hun skal se ut, og hva hun skal hete: Erle Margrethe Moi. Altså moi, «meg» på fransk. En anelse selvironisk kanskje?

Han smiler igjen, og det glimter i de blå øynene.

– Jo, jo. Det også. Særlig til å begynne med.....

Det imaginære

– *Jeg ser visst mer ironi i bøkene dine enn du selv gjør. Men ikke alltid. Lukas bruker adskillig tid på å fundere over at det livet han lever, kan få så dype innsikter at det kan bli stor litteratur av det. Det virker på meg som et godt, og ikke nødvendigvis ironisk, spørsmål...*

– Ja, og svaret er selvsagt det imaginære. Vi kan dikte, vi kan forestille oss. Det er det vi gjør hele tiden. Mye av livet går ut på å tenke på muligheter, grunne over konsekvenser av valg vi tar eller ikke tar. Vi tenker oss erfaringer vi ikke har hatt, sier han og minner om Emily Brontë som skrev engelsk litteraturs mest dramatiske kjærlighetsroman, «Stormfulle høyder». Det gjorde hun uten å ha opplevd noen stor pasjon, uten å ha opplevd så mye i det hele tatt, på den forblåste prestegården i Yorkshire.

– Litteraturen gir oss slike muligheter. Tankens kraft blir en hellig treenighet mellom forfatter, bok og leser.

– *Et sted i første bind skriver du at det eneste vi kanskje vil komme til å vite om store forfattere en gang i fremtiden, er biografien deres. Særlig hvis de lever spennende liv. Er dette en kritikk av at folk statistisk sett leser mindre og velger TV-serier i stedet?*

“
Tankens kraft blir en hellig
treenighet mellom forfatter,
bok og leser.”

– Det er et element av det! Vi leser mindre, og vi skriver mindre. For hundre år siden skrev vanlige mennesker formfullendte og vakre brev. I dag skriver vi tekstmeldinger. Lesing og skriving henger sammen. Ordforrådet, tankekraften. I «Paris-kontorene» forsøker jeg å utforske en autentisk måte å skrive på, som er det samme som å være i verden på, og som er det motsatte av dette lettvinne, sier Blad.

– Som mange melankolikere ser jeg ofte tilbake, både personlig og kulturhistorisk, mot en tid før forbrukerkulturen. Filmskaperen Pier Paolo Pasolini har sagt at konsumerismen er verre enn fascismen. Jeg vil henvende meg til intimiteten og nærheten, som er det motsatte.

Biografi, selvbiografi, roman

– Lukas diskuterer stadig betraktninger i de tre boken i Proveniens-serien som er kommet ut hittil, sjangeren biografi kontra selvbiografi kontra roman. Han ender med å mene at biografiene er best eller sannest av de tre. Deler du hans syn?

– Jeg stiller meg ikke hundre prosent bak hans sjangerhierarki, men Lukas og jeg har nok noen felles interesser. Vi er opptatt av det som har vært, vi opplever sorgprosesser over en far og mor som dør, og alt livet vi har levd som aldri kommer tilbake. Du kan kalle dette en sorgens avhengighet. Slik tror jeg mange melankolsk anlagte mennesker har det. Diktningen er en måte å gjenopplive de døde på. Som i en drøm – slik at vi kan leve litt lenger i den verden som var vår. Verden av i går, sier han med nok et klassisk boktittel-sitat.

Han forteller at begge hans egne foreldre nå er døde, og nylig døde også den mannen som var forbilde for karakteren Max i bøkene, han som

fulgte sin onkel for å oppsøke prostituerte i Bologna-skogen.

– Alle gode forfattere har et ekstremt sterkt forhold til moren sin. Det ligger nesten i sakens natur, hevder han og forteller at bare én romanfigur har samme fornavn i romanprosjektet som i virkeligheten – Ellinor, moren.

– Du har jo også skrevet to diktsamlinger med titler som gjør at jeg tenker på verden av i går. Den ene heter «Museum» og den andre «Biblioteket»?

– Tiden er sentral for meg. Hvordan du bruker tiden. Noen ganger vil du stanse den, da kan det være nyttig å male, sier han.

Romanpersonen Lukas forteller om en tegning han har laget av en gresk vase i «Kart over ømhetens rike». Det er også slik Blad begynte sin kunstnerkarriere; han begynte å male, og selvsagt – nær sagt – har han også i sin tid avbildet en gresk vase.

– Lukas går også rundt i Italia med en tegning av en sirkel han viser fram til folk han møter, og det virker først nesten latterlig, men gir mening når man kjenner historien om hvordan Giotto tegnet en perfekt sirkel uten hjelpemidler, da paven ville ha et bevis på hvor dyktig han var som kunstner.

Siden fortsatte Hans Petter Blad med å skrive – dikt, romaner, filmmanus. Han har blant annet skrevet manus til filmene «Schpaa» og «Gymnaslærer Pedersen». Han har skrevet manus til kortfilmer også, blant annet en hvor hans døtre var regissør og produsent.

– Men jeg vil helst holde forfatteridentiteten min litt adskilt fra alt det andre jeg driver med.

Les med friske øyne

– Jeg begynte å skrive dikt midt i livet. Det ga en ekstra dimensjon til hele

forfatterskapet og er blitt en helt essensiell erfaring for meg som romanforfatter. Dikt krever delaktighet fra leseren, sier han.

– Jeg har snart undervist ti år på forfatterstudiet i Bø også, og det har gjort at jeg leser tekster på en annen måte. Du vet, vi leser ofte kanoniserte tekster, men i Bø leser vi helt nyproduserte tekster sammen. Erfaringen med å lese studentenes tekster hjelper meg i å nylese mine egne. De hjelper meg til å lese dem på nytt som fremmede tekster – og stryke og stryke. Det er viktig å være nådeløs – ja, ikke i privatlivet.

– Men du er også fascinert av gamle gjenstander, helt konkret? «Biblioteket» inneholder dikt etter dikt om bøker, ikke bare innholdet, men bøker som gamle gjenstander som andre mennesker har eid og notert i.

– «Biblioteket» skrev jeg helt og holdent på Grünerløkka bibliotek. Jeg gikk dit tre ganger i uken i et halvår og lånte diktsamlinger. De inneholdt ufattelig mange avtrykk etter tidligere lesere. Skriblerier i marginen, et frimerke, et hårstrå.

På samme måte forsøker jeg å bygge opp en tekst. Som en palimpsest, (en pergamentrull eller en bok som er blitt rensket, det vil si der skrivematerialet er blitt skrapet eller vasket for å radere ut tidligere skrift og så blitt brukt om igjen, red. anm.), der det finnes bittesmå spor etter eldre tekster, små spor av erindring og erfaring som ligger i teksten.

– Hvorfor skriver du – hvis du skal uttrykke det bare i én setning?

– Fordi å skrive er altoppslukende, fordi det er en besettelse. ■

Hans Petter Blad går i bokhyllen

– Les Inger Christensen

Når jeg spør Hans Petter Blad om å anbefale en forfatter, er den danske lyrikeren Inger Christensen hans førstevalg siden vi snakker om «Paris-kontorene» og hans forhold til det franske.

– Inger Christensens etterlatte papirer er utgitt i bokform, redigert av hennes sønn Peter Borum og forfatteren Marie Silkeberg. Boken er på nesten tusen sider og består av etterlatte dikt, prosatekster og uferdige verk. Et av disse uferdige verkene er den tenkte romanen «Paris par arrondissement» fra 1972. Her ligger altså hennes skisser, notater, tanker, tegninger, planer og drømmer til boken. Å se disse bleke sidene i hennes notatbok er å være vitne til en lekende og intelligent diskusjon omkring Paris, og ikke minst, hva en roman er og kan være, sier Blad.

– *Kan du da komme med en anbefaling av en samtidsforfatter også?*

– Liv Køltzow har sterke aner i fransk litteratur og en lysende klar og sensuell prosa. Jeg har hatt glede av å samarbeide med henne om boken «Å forsvinne i teksten», som blant annet skildrer prosessen omkring arbeidet med hennes siste roman, «Melding til alle reisende». Min personlige favoritt er kanskje «Verden forsvinner», men alle bøkene hennes er gode. Nå er jeg, sammen med Kaja Schjerven Møllerin, i gang med en utgivelse av og omkring Livs dagbøker. Den kommer etter planen til neste år.

– *Hvilken bok gjorde mest inntrykk på deg som barn?*

– Min mor leste en endeløs rekke med bøker for meg på sengen, men den som kanskje gjorde sterkest inntrykk, i tillegg til Pippi og Nancy Drew – som var detektiv og student, mener jeg å huske – var en bok i serien Gyldendals Gode Barnebøker, med den forbløffen-

Inger Christensen.

de tittelen «Pepe og Gull-eselet». Den første boken jeg husker å ha lest uten min mors hjelp var «De tre musketerer», oversatt av Trygve Norum og illustrert av Maurice Leloirs. Helten, D'Artagnans, inntreden i Paris gjorde naturligvis et voldsomt inntrykk.

– *Hvilken latinamerikansk forfatter synes du vi bør oppsøke akkurat nå?*

– Nå, som den politiske situasjonen i Colombia mer tragisk enn noen kan forestille seg, kan det være på tide å lese Gabriel García Márquez' roman «Beretningen om et varslet mord» på nytt, på tross av at hans forfatterskap i manges øyne er devaluert. Boken belyser den nasjonale tragedien på mikroplan, mordet gjentas i det uendelige, men gjennom språket, rikdommen og skjønnheten i prosaen, opprettholdes

samtidig et håp om forandring, eller i hvert fall om lykke, i dette livet, selv når biskopens ankomst og dødens tilstedeværelse kontinuerlig retter blikket mot det hinsidige.

– *Siden både det franske og det latinamerikanske henger som ekkoer i sine egne bøker, har du en fransk forfatter du gjerne anbefaler?*

– Marguerite Duras vokste opp i Indokina, i ytterste fattigdom, ble tvunget «hjem» til Frankrike, ble forfatter, deltok i motstandsbevegelsen, skrev stadig mer nakne og brutalt ærlige bøker. I Norge finnes bøkene hennes på en lang rekke forlag, mange av dem er svært korte. At de er forskjellige, virker ikke på noen måte planlagt, men som en indre nødvendighet. Av henne kan vi lære å skrive, og i tillegg, på et mer personlig plan, å forstå min belgiske svigermors ofte svært idiosynkratiske væremåte.

– *Hvorfor leser du, hva gjør lesing med deg, lærer deg, hvordan utvikler det deg både som menneske og forfatter å lese?*

– Jeg leser for å komme til bunns i hvorfor vi ikke forstår katastrofens omfang, selv når vi befinner oss midt i den.

– *Når din romanperson Lukas snakker om selvbiografier, nevner han Rousseau, Cellini, Augustin, Abelard. Er dette selvbiografier du leser, og hvorfor det?*

– Selvbiografien kan ha mange former, la meg derfor anbefale et selvbiografisk dikt, som finnes på norsk, nemlig «Askens poet» av Pier Paolo Pasolini. Boken er nydelig gjendiktet av Camilla Chams, gitt ut på Flamme Forlag og finnes på alle biblioteker – håper jeg da! ■

Gjennomtenkt. Leseplassene er senket ned. Lampene på bordene er spesialdesignet til biblioteket av Alvar Aalto.

Turister og de lokale elsker Aalto-biblioteket – de ansatte ønsker endringer

De ansatte på hovedbiblioteket i Rovaniemi setter stor pris på Alvar Aaltos design og eksklusive møbler. Arbeidsdagen preges likevel vel mye av at bygget er fra 1965.

TEKST: ANN-MARI GREGERSEN
FRILANSJOURNALIST

FOTO: ALF OVE HANSEN
FOTOGRAF

Er du helt nordfra, er Rovaniemi med sine 60.000 innbyggere et sted som besøkes hele året. Enten for å fikse på bilen, shoppe eller nyte finsk natur. Kommer du sørfra, enten det er fra Østlandet eller Asia, er det mest trolig at du kommer om vinteren. Da øker innbyggertallet dramatisk, med flere hundretusen turister. De kommer for å se nordlyset, sove i glassigloer, dra på skutersafari eller en tur med rein eller hunder i slede. Julenissen er også et stort

trekkplaster, og han har åpent hele året. Et sted som også har åpent store deler av året, er Aalto-biblioteket i sentrum.

Kommer bare for biblioteket

Det trekker også til seg mange turister. Noen av dem kommer faktisk også ens ærend for å se den verdensberømte arkitekturen.

Byens faste turistguider er her flere ganger i måneden. Dersom våre ansatte har tid, hender det at vi også viser

besøkende rundt. Mange har sett et bestemt bilde i en bok, og vil vite akkurat hvor det er.

Vikarierende biblioteksjef Pasi Rantanen har jobbet på biblioteket i Rovaniemi i mer enn tjue år. Alvar Aaltos design trekker hele tiden turister. De har derfor brosjyrer om arkitekturen hans i hele Finland, samt laget et eget hjørne i biblioteket der bøker og oppslagsverk ligger sammen med noen av hans møbelklassikere.

Arktisk lys 1. Alvar Aaltos bibliotek er spesielt utformet for å utnytte lyset fra den lavthengende sola i arktis, og har flere plan. Det er dekket med keramikkfliser på utsiden og inneholder i tillegg til boksamlingen et musikkbibliotek, et museum og et lite auditorium.

– De aller fleste av våre ansatte er interessert i Aalto og historien bak. Mange er vokst opp med den, og kjenner godt til den. Vi tvinger ingen til å vise besøkende rundt, sier Rantanen og brummer en godlynt latter.

Verdier på vegger og gulv

Designklassikerene de er omgitt med blir mer og mer verdifulle. Det skaper en og annen utfordring.

Vi har lamper her som kun er designet for dette biblioteket. Interiøret er selvsagt også unikt. Så har vi noen møbler som er verdenskjente, som Paimino-stolen. Den ble designet i 1932 til et lungesanatorium i Finland, og selges ennå. Vår er fra 1965, og en ekte klassiker. Dine lesere kan jo bare tenke seg hva den er verdt. Heldigvis visste ikke innbruddstyvene vi har hatt her, hvor store verdier vi har her.

Selve biblioteket ble grunnlagt i 1960, men den nåværende bygningen ble til i perioden 1961-1965. En sprek kommune ville ha et kulturelt og borgerlig senter i Rovaniemi og slo på stortromma. Bygget ligger midt mellom konserthuset og kongressentret, som også ble laget av Aalto.

Han ble valgt av kommunen i 1959, og kom raskt i gang. Utenfra ser det beskjedent ut, men ingenting er tegnet tilfeldig. Det er bygd for å slippe inn

indirekte, naturlig lys fra ulike steder og vinkler. Fra små, lanternelignende lamper på siden til store vinduer på taket. Lyset innenfra skifter og det skapes et flott lys, et prinsipp som Aalto er kjent for.

– Det lønner seg å se opp når en er i de ulike rommene, det er laget mange nydelige løsninger. Spesielt ses dette i Aalto-rommet, synes Rantanen.

Skranke til besvær

Spennende lys, fine linjer og nydelige møbelklassikere er fint, men i Finland som i Norge har låne- og brukermønsteret endret seg. Det påvirker også arbeidshverdagen for bibliotekarene. Da det ble åpnet i 1965, elsket alle bygget. Nå er en glad i det, men ordet upraktisk dukker stadig opp.

Aller mest upraktisk er nok vår gigantiske skranke. Den var fin i starten, da alt utlån og henvendelser foregikk her. Nå har vi stort sett én person på skrankevakt, og skal en ut av den må en gå en liten runde. Det er litt plagsomt, sier Pasi Rantanen.

I det øvre planet er lesesalene plassert lavere enn resten av biblioteket. I flere av de skjermene stedene sitter studenter og leser. Gratis nett trekker mange, og at det ikke er en «helt stille»-politikk. Lånetakere og turister går nærmest over dem. Bibliotekaren i skranken – den

upraktiske – har fra plassen sin utsyn over hele området, da rommet er laget som en vifte.

Strengte regler

– Årlig kommer 250.000 innom her, så vi er godt besøkt. Alle de ansatte trives jobbmessig, og liker kundebehandlingen. Men kontorene våre er i minste laget, det samme er personalkjøkkenet og toalettene – både for de besøkende og oss. For rullestolbrukere er det heller ikke optimalt, med for mange trapper.

Det er strenge regler for hva kommunen kan gjøre med biblioteket. Det er Alvar Aalto-stiftelsen som har satt disse. En kan endre, men ikke forandre noe. Den kombinasjonen er ikke lett. En tanke å tenke på for bibliotek som bygges i dag altså. Hvor mye av interiøret blir lett å erstatte, og skal det være likt?

Aalto-stiftelsen gir oss strenge retningslinjer. Det er ikke en krig, men nesten.....Vi har heldigvis et stort lager med lamper og stoler som vi kan hente deler fra. For vi kan bare bruke originale deler. Vi har vært nødt til å kjøpe inn nye Artek-stoler (red.anm. Aaltos møbelprodusentfirma), og det er ikke akkurat lavpris.

Egne håndverkere

Rovaniemi kommune har to andre store

Arktisk lys 2. Det lønner seg å se både opp og ned når en besøker biblioteket. Det er vakre, arkitektoniske løsninger som slipper lyset inn på flott vis.

og tre mindre bibliotek, i en by med 60.000 innbyggere. Det er totalt 50 ansatte, 30 på Aalto-biblioteket. Budsjettet er på 4 millioner euro i året. Mye går til lønn, men vedlikehold er også en stor post.

Det koster mye å holde bygget i stand. Snart må luftkondisjoneringsanlegget byttes. Vi har ellers jevnlig ting som må fikses. Vi har håndverkere som har blitt veldig flinke til å tenke løsninger, og kan reparere det vi ikke har deler til. Mye er jo laget spesielt til dette bygget. Hyllene er for eksempel håndlaget.

Vi tar turen ut av den store Aalto-salen og inn i det lille magasinrommet. Langs veggene står originale hyller til tidsskrifter. Biblioteket abonnerer på 75 aviser og 800 magasiner, og to eldre herrer studerer hvert sitt.

I dette rommet er absolutt alt originalt og fra 1965, fra 3-beinskrakken til pulter og leselampene som trolig er laget av Aaltos kone. Jeg tror dette rommet også er her om 60 år, men brukes nok til noe annet, tror Pasi Rantanen.

Biblioteket er for øvrig også regionbibliotek for hele Lappland. De har blant annet 8000 bøker på samisk og om samiske forhold på nordiske språk. Her er ikke innredningen av Aalto, men møbler og lamper finnes også her. Et veldig populært rom ligger en etasje ned. I musikkbiblioteket lånes det ut heavy-CDer over en lav sko, alltid en hit

i Finland – men her er det bare hyllene som er originalt interiør.

54 år og like attraktiv

Jeg er veldig glad i arkitekturen og stolt over å jobbe her, men biblioteket og særlig denne avdelingen trenger en oppgradering. Det er lenge siden 1960-tallet. Jeg håper vi kan få et øvingsrom for piano her, og gjøre det mer moderne, sier musikkbibliotekar Tarja Niemi.

Kanskje kan dette en gang bli et eget

Alvar Aalto-bibliotekmuseum, med design- og arkitekturtema, festivaler og seminarer?

Det er en god idé, så kan vi bygge et helt nytt bibliotek. For dette bygget kan aldri forsvinne, mener Niemi.

Pasi Rantanen er iallfall klar på at dagens situasjon er todelt.

– 54 år etter åpningen er biblioteket fremdeles en stor attraksjon, og det betyr mye for byen. Men som en tidligere kollega av meg sa: Biblioteket er estetisk, men veldig upraktisk. ■

HUGO ALVAR HENRIK AALTO (1898-1976)

Hvem: Arkitekt, designer og byplanlegger. En av de mest kjente finske arkitekter gjennom historien, og banebrytende innen moderne arkitektur.

Stil: Kjent som funksjonalist som strever etter enkel, geometriske, vakre og samtidig funksjonelle bygg. Han var også kjent for å leke med lyset.

Kjente bygg: Finlandiahuset i Helsinki og et helt boligområde i Seinäjoki i Finland. Der inngikk både kirke, rådhus, bibliotek, teater og politistasjon.

Møbeldesigner: Han ble like kjent som møbeldesigner og sitt bruk av finsk bjørketre. Møblene ses både i private hjem og institusjoner, og er klassikere. Produseres under navnet Artek. Firmaet ble etablert i 1935 av Alvar Aalto og hans kone Aino Aalto, kunstagent Maire Gullichsen, og kunsthistoriker Nils-Gustav Hahl.

ROVANIEMI

Hvor: Lappland, nesten ved Polarsirkelen i Finland

Innbyggere: 60.000, øker dramatisk om vinteren.

Verdenskjent for: Julenissen og Alvar Aaltos arkitektur, både bolighus og offentlige bygg.

Bibliotek: 6 bibliotek, hvor 2 bare er åpen 1 dag i uka. 2 bokbusser. 50 ansatte.

Kan Robinson Crusoe reddes?

300-årsjubilanten Robinson Crusoe (1719) er en av verdens første realistiske romaner, og en fortelling som har satt mange spor – og oppnådd alt fra beundring til bitende kritikk.

AV HELGE RIDDERSTRØM
FØRSTEAMANUENSIS VED HØGSKOLEN
I OSLO OG AKSERSHUS

Daniel Defoes beretning om mannen som levde 28 år på en øde øy er løselig basert på en sann historie om den skotske matrosen Alexander Selkirk, som overlevde fire år på en slik øy. Defoe spant videre og diktet opp en ganske annerledes historie, som han i forordet erklærer er sann. Han lar Robinson fortelle sin livshistorie

fra han forlater foreldrenes hjem i et slags ungdomsopprør til han årtier senere kan vende tilbake til England. I fullstendige utgaver er romanen på over 250 sider, men mye er kuttet bort i de adaptasjonene de fleste av oss husker. Robinson er nemlig både slavehandler og slave før han ender opp alene på en strand på en tropisk øy nær Trinidad.

I Defoes samtid ble *Robinson Crusoe* oppfattet som en fabel om flid, fromhet og Guds belønning for strev og utholdenhet. Med disse prisverdige egenskaper klarer Robinson å overleve alene. Riktignok har han uvurderlig nytte av våpen og verktøy fra vraket av skuta før det forsvinner i bølgene, men det er

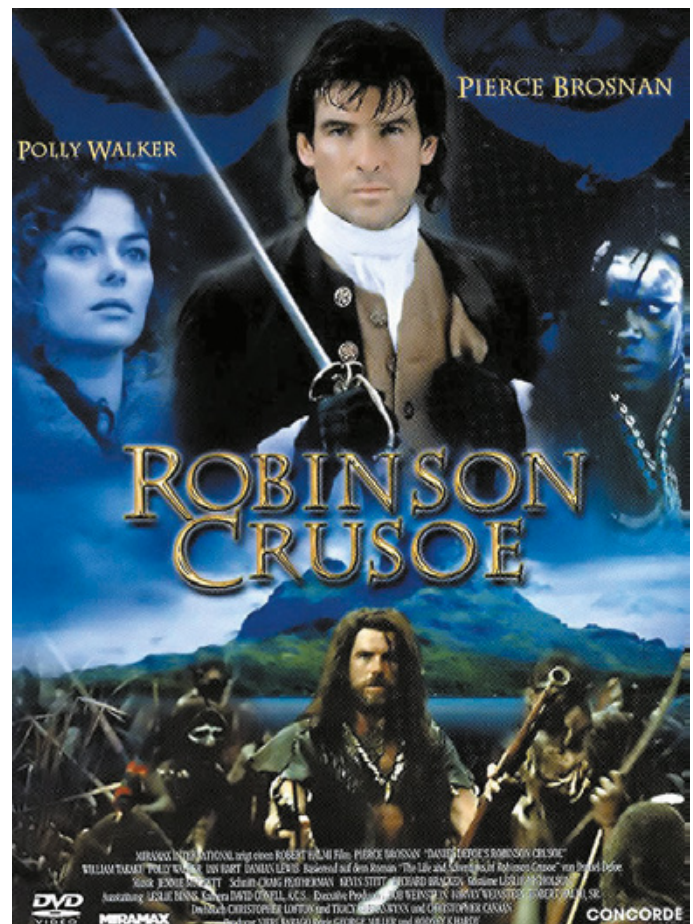
hans utholdenhet og tiltaksløst som er hans største ressurser. Her blir arbeid en kilde til stolthet, velstand og harmoni. Et forbilde for oss alle? I alle fall en illustrasjon på sosiologens Max Webers teori om sammenhengen mellom protestantisk arbeidsetikk og materiell gevinst. Gud hjelper visst den som hjelper seg selv. Jean-Jacques Rousseau anbefalte Robinson Crusoe som lesestoff for barn fordi boka handler om et autonomt individ som selvbevisst takler utfordringene det møter. Dessuten kunne beretningen ifølge Rousseau vise hvordan det er mulig å overleve og ha et godt liv utenfor det vestlige, overkultiverte samfunn.

Med sin eksotiske handling er det lett å forstå at *Robinson Crusoe* har vært inspirasjon for barn til fantasifull lek, med utforskning av for dem ukjente områder, fulle av imaginære fiender som kan plaffes ned. Det er et stykke på vei en «adventure novel» med oppslukende spenning og magisk stemning i møte med *terra incognita*. Den handler om en verden som ligger klar til både å oppdages, bebygges og høstes. Og det er Robinsons individualitet som holder de eventyrlige begivenhetene sammen. Det er karakteristisk for romantikerne på begynnelsen av 1800-tallet at de oppfattet Robinson som en helstøpt personlighet som finner sin styrke midt i ensomheten. For Arthur Rimbaud noen år senere hadde Robinson blitt et innbegrep av fantasiens vandringer. Den franske poeten oppfant verbet «robinsonnere» for dette.

Etter nesten 300 år med begeistring har *Robinson Crusoe* nå i flere tiår vært inne i en sterkt nedadgående beundringskurve, i det minste blant litteraturforskere og andre akademikere. Det skyldes det livet Robinson lever både før og etter at han havner som eneste overlevende på en ukjent strand. Det skyldes hovedpersonens mentalitet og moral, lest fra et postkolonialt perspektiv. Robinson har blitt stadig mindre av en eventyrhelt og mer av en representant for den europeiske «sivilisasjonens» utnyttelse av stadig nye landområder og undertrykkelse av folkegruppene der. Det er langt fra tilfeldig at Robinson i slutten av romanen kaller øya for sin «property» og «new colony». Robinson anser hele øya som sin private eiendom. Han inkarnerer, i disse lesningene,

imperialistens oppdagelsesiver, maktbruk og forretningsinstinkt. Hans historie er en slags allegori over moderniteten og Vestens erobring av verden, hans person er en miniversjon av det vestlige menneske med dets eroblingslyst og imperialistiske ideologi. Robinson ser på øya med et kalkulerende blikk, med det som Tonje Vold i sin nye bok *Å lese verden kaller «imperieblikket»*. Å overleve er ikke nok. Han blir raskt en entreprenør som skaper teknologiske gjennombrudd. Med sin intelligens og med hardt arbeid utnytter han både naturressursene og Fredag for å leve et mest mulig trygt og behagelig liv. Slik blir hans oppførsel et forvarsel og en parallell til Storbritannias «stolte», eller i det minste svært lukrative, kolonihistorie. Ukjente landområder, det som for europeerne var tomme regioner på verdenskartet, med naturen og folkeslagene der, er skatter klare til å plyndres.

Robinsons (og hans meningsfellers) unnskyldninger for å erobre og ekspandere er velkjente: Ingen eide jo dette landet fra før, det er bare villmenn der og de har ikke kunnskap eller kultur nok til å nyttiggjøre seg landet. Og hva bedre kan en kristen oppdager gjøre enn å skape en sivilisasjon ut av villmarken i ingenmannsland? Den britiske litteraturforskeren Ian Watt forklarte i studien *The Rise of the Novel* (1957) at Robinson er en *homo economicus*. Han har en rasjonell, økonomisk tankegang. Han skaper «framskritt» på øya gjennom å underlegge seg naturen, temme og tukte sine omgivelser, kort sagt kolonisere. En ekstragevinst for Robinson ved det slitsomme arbeidet som trengs, er at arbeidet fungerer som terapi. Slit og

Salgsplakat for den amerikanske Robinson Crusoe-filmen fra 1997, regissert av Rod Hardy og George T. Miller, med Pierce Brosnan i tittelrollen.

foretaksomhet har både i seg selv og gjennom sine resultater en spesiell verdi, nytte og verdighet. Ulykke og ensomhetsfølelse vendes til harmoni gjennom den daglige driftigheten, gjennom fliden og strevet. Robinson kjemper for sin overlevelse og håper at Gud vokter over han, så han minner seg selv på at han bør være ydmyk, men han klarer ikke å holde triumf-følelsen tilbake. For tropeøya blir hans eiendom der han er konge, «the prince and lord of the whole island [...] it was a merry reflection, which I frequently made, how like a king I looked».

En dag kommer et stort sjokk for eneboeren: Et menneskes fotspor i sanden blir en trussel om at hans rike kan bli erobret av andre, at han selv kan bli slave (igjen), eller kanskje spist av kannibaler. Alle som kommer til hans øy, er «wretches» ifølge Robinson. Etter hans mening har de innfødte «barbarous customs», og disse primitive skikkene er «a token indeed that God's having left them». Når han senere redder en innfødt fra å bli spist av kannibalene som noen ganger besøker øya, er det en selvfølge ►

Robinson Crusoe har kommet i utallige utgaver. Her en amerikansk utgave fra 1889.

for Robinson at han eier denne mannen. Den unge mannen blir til Fredag, og blir for så vidt et «medmenneske» gjennom å få det navnet som Robinson ønsker og ved å fungere som elev og samtalepartner. Robinson vil ikke engang vite hans egentlige navn. Heldigvis for sin herre er Fredag lydig og underdanig. Han er en av Robinsons erobringer, så å si skyggen fra Robinsons individualisme, en tuktet og lydig tjener. Selv om Robinson har en nedlatende vennlighet overfor Fredag, kan vi i undertrykkelsen av denne karibiske mannen se en versjon av imperialisten som setter foten på sin slaves hode, og etter hvert trenger inn i dette hodet for å gi det nye normer og idealer. Fredag må skifte navn, språk, religion og kulturell forankring. Og likevel forblir det alltid et «rasehierarki» mellom de to, der Robinson troner

øverst. Fra sin opphøyde posisjon kan den hvite helten finne gode sider ved sin nye tjener, ikke minst i hans takknemlighet og tjenestevillighet.

Kan Robinson redde? Ikke fra øya, men fra sitt rykte som kolonist og rasist? Vi vet at han til slutt blir reddet fra øya, men kan han redde fra den bitende kritikken som dagens akademia retter mot han og hans forfatter? En strategi er å forstå Robinson som et menneske av sin tid. Det er karakteristisk at han uttrykker redsel for «the lions and tigers of Africa». Han er bereist, men uvitende om det som venter bak horisonten. Og han har selvfølgelig fordommer og overbevisninger som kjennetegnet datidens britiske samfunn. Det er betydningsfullt at Robinson blir født i 1632, i en periode der puritanismen

preget England. For puritanerne styrer Guds hånd alt som skjer, alt må oppfattes i sammenheng med en guddommelig vilje som vi mennesker kan føye oss etter eller trosse. Robinson må faktisk kjempe mot sin egenrådighet. Han må på øya lære seg å lytte etter det Bibelen forteller at er den rette måten å forstå verden på. Han omvender seg selv, og tror deretter at han har fått Gud til å se i nåde til han. Når han lykkes med noe, er det fordi Gud vil ha det slik, enten det er å temme naturen eller skaffe seg en tjener. For europeerne på 1600-tallet var verden dessuten en gave fra guddommen og et gigantisk reservoar av ressurser som lå klare til å komme menneskene til nytte og glede. De kristnes Gud har gitt menneskene i oppgave å dyrke og legge under seg jorden. Hele verden burde siviliseres og kristnes, med en mulig, gunstig sideeffekt: stor velstand for de dristige *self-made men*.

Ingen vet i hvilken grad Robinson Crusoe fra Defoes side var tenkt som en moralsk tvetydig skikkelse. For hva er viktigst: rikdom eller religiøs fromhet? Robinson satser på rikdommen, og håper at fromhet vil bidra til at rikdommen øker. I Robinsons bevissthet var det en stor seier da han lyktes i å bli en rik plantasjeier i Brasil. At han dermed også ble slaveeier, bekymret ham ikke. Slaveriet er kun en økonomisk faktor, ikke en moralsk. (Daniel Defoe var selv medeier i selskaper som profiterte på slavehold.) Det er på vei til Afrika for å hente flere «negroes» at skipet forliser og Robinson blir den eneste som overlever. Dette forliset opplever han ikke som en straff for slavehandelen. I løpet av sine lange år og mange religiøse funderinger på øya får Robinson aldri en tanke om at handelen med slaver kunne ha vært en synd som Gud ville straffe. Det er ulydighet mot sine foreldre som plager Robinsons samvittighet. Ulydighet mot hans jordiske far kan ha blitt straffet av den himmelske far. Men Guds nåde er stor, for den hvite inntrengerens forråd og jordiske gods øker fra år til år. Han velsignes med et hjem der Fredag inngår. Noe av det beste for han er at den nye tilværelsen har mange likheter med den gamle, for sannelig blir han ikke en slags plantasjeier på øya si også.

For å oppnå sine suksesser trenger Robinson taktisk, instrumentell

tenkning, logikk og rasjonalitet. Og han lager en streng dagsrytme for seg selv. Han vil ikke sløse med tiden. Øyboeren påpeker selv sin måte å tenke på: «as reason is the substance and original of the mathematics, so by stating, and squaring every thing by reason, and by making the most rational judgment of things, every man may be, in time, master of every mechanic art». Litteraturkritikeren Roland Barthes har hevdet at Robinson helst skapte rektangler i form av vegger, stoler og bord, men holdt seg unna sirkler, «for rektangelet er maktens grunnform». I tidens fylde ville øyboeren og den lydige Fredag kanskje skapt en hel kvadratur... Den hvite, mannlige, vestlige borger vet hvordan naturen kan tuktes. Sirkler er vanlige i naturen, men ikke firkanter. Firkanter er symbol på menneskets makt, dets overtakelse av naturen.

Robinson Crusoe ble en stor salgssuksess, og det skapte misunnelse. De fleste angrepene på romanen i samtiden var drevet av misunnelse for romanens kommersielle framgang. Defoes landsmann Charles Gildon ga i romanens utgivelsesår ut den anonyme, satiriske pamfletten *The Life and Strange Surprising Adventures of Mr D—De F— of London*. Siste del av teksten er skrevet som en dialog mellom Robinson og Fredag. Disse to litterære skikkelsene oppsøker i en drøm Defoe med en rekke anklager. Robinson er irritert over hvordan hans religiøse tro blir framstilt, og at hans ungdomsopprør mot foreldrene blir belønnet – det gir jo leserne en dårlig moral. Fredag er rasende over å bli framstilt som en «Blockhead», og prøver å skyte forfatte-

ren. Men i datidens øye hadde ikke Fredag så mye å klage over. I romanen går han delvis inn i den europeiske oppfatningen av «den edle ville» («the noble savage»), en idé som ikke er rasistisk i tradisjonell forstand. Dette er riktignok en relativt nedlatende og arrogant holdning overfor «eksotiske» folkeslag, men kanskje mer preget av nysgjerrighet enn forakt.

Denne romanen har æren av å ha innstiftet en hel sjanger: robinsonaden. Eksempelene er mange, i en rekke medier. (Her finnes det dessuten forløpere, som romanen *Hayy ibn Yaqdhan* fra 1100-tallet av araberer Ibn Tufail. Lille Hayy vokser opp på en øde øy og blir matet av en antilope som gir han sin melk.) Mange av etterfølgerne til Defoes roman er redningsaksjoner i form av adaptasjoner og nyskrivninger med helt andre innfallsvinkler enn den fra 1719. Robinsons mange «etterkommere» har tilpasset seg skiftende tider og nye ideologiske klimaer. For eksempel byr franskmannen Michel Tourniers roman *Fredag, eller Gjenfødselen* (1967, på norsk 1984) på en radikal omsnuing: Fredag blir Robinsons læremester i de uvante omgivelsene og oppdrar øy-erobreren til et fritt liv. Kanskje er det bare slike måter Robinson kan reddes på, altså gjennom radikale nyskrivninger. Flere eksempler finnes i Lieve Spaas og Brian Stimpsons bok *Robinson Crusoe: Myths and Metamorphoses* (2016), som undersøker tolkningsmangfoldet og omdanninger av Robinson-fortellingen i forskjellige århundrer, medier og sjangrer. Ann Marie Fallon studerer i *Global Crusoe: Comparative Literature, Postcolonial Theory and Transnational Aesthetics* (2011) Robinson-inkarnasjo-

ner i det 20. århundre, enten han lever videre i romaner, dikt, noveller eller filmer.

Noen adaptasjoner tar utgangspunkt

i en eller annen detalj i Defoes roman, og den som leser nøye, vil finne mange hint som kan bli produktive. For eksempel kan leseren oppdage en viss forakt for jordisk gods og gull hos den lille imperiebyggeren. Robinson reflekterer slik: «I had enough to eat, and to supply my wants, and what was all the rest to me? [...] we enjoy just as much as we can use, and no more». Karl Marx bruker i *Kapitalen* Robinson som eksempel på at varer kan mangle bytteverdi. Robinson har jo ingen å bytte med, så hver ressurs må ha en direkte bruksverdi for han. Han ser på sine mynter og utbryter: «O drug! ... what art thou good for?». Ian Watt legger vekt på at romanen tar leserne med «back to nature», og det finnes faktisk spirer i teksten til en Robinson opptatt av naturens skjønnhet, ja en Robinson som forbilde for oss i dagens økologiske krise. Han er en mann som klarer seg med lite av hjelpemidler, raskt tilpasser seg et enklere liv, og håndterer utfordringene ved nye, ukjente betingelser. I det minste her er han vel beundringsverdig? Han beholder alt i alt sin likevekt under radikalt endrete forhold (mens Selkirk nesten ble gal i løpet av sine fire år alene). Han lever både i naturen og av naturen med en balansert oppfatning av hva som trengs for å ha et godt liv. Han bygger et småskala-imperium, men med ydmykhet overfor de naturkreftene som tross alt avgjør hans skjebne. Han kan streve og slite, men uten naturens nåde ville han ikke hatt en framtid. ■

BEYER HANDEL

Med en skriver fra Datamax-O'Neil og programvaren Bartender, kan du skrive dine egne RFID brikker. Beskytt RFID brikken med transparent etikett. Har du behov for en strekkodeskanner som leser like fint fra nettbrett og mobil som fra bøker, har vi håndholdte, for stativ eller nedfelt i skranke. Ønsker du å lese RFID og strekkoder på en enkel måte, anbefales en titt på våre nettsider.

På tide med vedlikehold? Vi har rensesproduktene til dine skrivere.

Vi tilbyr kvalitetsprodukter og personlig service.

Ring 33802185 eller send e-post til: post@beyerhandel.no

Vår erfaring | Din trygghet

Følg med på våre nettsider www.beyerhandel.no

Behov for fjernhjelp? Ta kontakt for pris.

datamax•o'neil
right by our customers.

Utebiblioteket gir økt leselyst hos barna

Leselyst. Det trengs verken fancy innredning eller mange bøker for å skape en hyggelig lesestund, mener Mia Lehmann og mamma Nadine Lehmann.

Sula kommune i Møre og Romsdal har for fjerde år på rad satt opp utebibliotek på de mest populære turområdene i kommunen, etter et samarbeid med Aasen-tunet. Barna mener selv at utebibliotekene som kombinerer gode bøker med natur, lek og moro gir økt leselyst.

AV LIZBETH OSNES
FRILANSJOURNALIST

– Det er skikkelig kult at vi kan sette oss ned med en bok midt i skogen!

Uttalelsen kommer fra Karoline Sætre på ti år. Hun og lillebroren Knut-Inge Sætre besøker et av kommu-

nens utebiblioteker for aller første gang, og glemmer nesten lekeområdet utenfor gapahuken som står full av bøker for enhver smak.

Ideen om et utebibliotek kom etter at

Sula kommune hadde et samarbeidsprosjekt kalt «LESEFRØ» med Nynorsksektoret i Volda og tre barnehager i Sula kommune. I mai i år ble det nokså spesielle biblioteket satt opp for fjerde år på rad:

– I dette lesefrø-prosjektet hadde vi fokus på bruk av nynorske barnebøker og å tenke litt utradisjonelt. Vi ville at nye barnebøker skulle være lett tilgjengelig for barnefamilier på tur, forteller biblioteksjef ved Sula bibliotek, Elisabeth Flåskjer Kjerstad.

Strategisk plassert på populære turområder

– Jeg hadde sett at Nynorsk kultursentrum, Aasen-tunet, hadde utebibliotek i noen andre kommuner og møtte positiv respons da jeg tok kontakt med dem. Vi

var nok litt kravstore og ønsket oss hele fire utebibliotek-kasser, men det fikk vi, forteller Kjerstad.

Kassene med bøker ble laget klar av Ivar Aasen-tunet og med god hjelp av velforeninger, idrettslag og skoler fikk biblioteket plassert ut de fire kassene:

– Vi måtte ha tillatelse fra ulike grunneiere, men det ordnet seg fint, alle var positive til dette tiltaket. Vi har forsøkt å spre de godt geografisk med et utebibliotek i hvert av de fire bygdelagene i kommunen vår, sier Kjerstad.

Ved alle utebibliotekene er det gode muligheter for å sette seg ned på en benk eller i en gapahuk for å lese bok, slappe av og ta en pause i de naturskjønne omgivelsene.

– Så langt det har latt seg gjøre er de knyttet opp mot turmålene i «Stikk-UT!»-appen, forteller Kjerstad.

Gode tilbakemeldinger

Det er ikke enkelt å holde en tallmessig oversikt over hvor populært utebiblioteket er, men ifølge opptelling av innskrevne gjestekommentarer i turbøkene du finner på de ulike bibliotekene, viser det seg at de er flittig brukt:

– Et år var det over 700 gjestekommentarer i turbøkene, så det tyder i alle fall på at tilbudet blir brukt. Ut ifra alle de positive tilbakemeldingene vi får ser vi også tydelig at folk setter pris på tilbudet, noe vi selvsagt gleder oss over. Jeg liker å kalle dette gode og fine «ikke-nedlastbare opplevelser», noe jeg tror vi trenger mer av i dagens samfunn, forteller Kjerstad.

«Jeg får lyst til å lese masse!»

Karoline Sætre (10) er ivrig når hun skal finne frem en bok å lese mens hun spiser nistepakken.

– Det er mye morsommere å lese her ute enn hjemme eller på biblioteket, nå kan jeg bytte på å leke, klatre i trær eller å slappe av med boken jeg har valgt meg ut. Jeg får skikkelig lyst til å lese når jeg er her, sier hun.

Også lillebror Knut-Inge (7) er fascinert over at det går an å ha et bibliotek utendørs:

– Jeg liker å lese og syns det er gøy uansett, men å lese ute er faktisk enda bedre. Da kan vi slappe av når vi skal lese, også kan vi løpe ut igjen for å klatre i trærne etterpå, sier han.

Har dere lyst til å komme tilbake hit for å lese mer en annen gang?

– Jaaa! roper barna samstemt.

Her finner du utebibliotekene i samarbeid med Ivar Aasen-tunet:

- Herøy: Herøy gard, turveien
- Ulstein: Gapahuken ved Osberget
- Hareid: Rotarystien
- Volda: Rasteplassen ved Midtfura ved
- Rotevatnet (strandsiden)
- Hornindal: Gapahuken ved Hornindal skole
- Sula: Gjøllevatnet på Fiskerstrand, turstien rundt Mausavatnet, ved gapahuken i
- Sundsmyra og ved grindløa i Kaffivika ved Vassetvatnet.
- Ørsta: Høgetua ovenfor Ivas Aasen-tunet, turmålet i Daleteigene ved Mossetreveien og Skogaløda på Sæbø

Kilde: Aasentunet.no

Flott tilbud for barna

Lena Danielsen, mor til Karoline og Knut-Inge, syns det er flott med et slikt tilbud for barna.

– Det å kombinere tur, friluft og godt lekemiljø med bøker og læring er en super ide. Det er et ordentlig godt tilbud som flere kommuner burde kaste seg på, sier hun.

Det er Karoline helt enig i:

– Om det hadde vært et slikt utebibliotek der vi bor hadde jeg mast om å få besøke det ofte! Nå får vi nøye oss med å besøke dette når vi skal på en litt lenger tur enn å rusle rundt i nabolaget. Hvis ikke biblioteket vårt bestemmer seg for å herme litt, da, sier hun.

Flittig lesehest

Mia Lehmann (6) er ikke ukjent med utebibliotekene. Hun er bosatt rett ved siden av biblioteket plassert ved Vassetvatnet i Langevåg, og har besøkt flere av utebibliotek-tilbudene i området.

– Det er fint å kunne bli lest til når vi tar en pause eller skal spise på tur, sier Mia.

Mamma Nadine Lehmann forteller at Mia er flink til å lese og klar for skolestarten som venter, noe hun var spent på da Mia var yngre:

– Mia snakker tysk hjemme ettersom vi er tyske, og norsk i barnehagen. I

Bok og mat. Karoline Sætre (10) er ivrig når hun skal finne frem en bok å lese mens hun spiser nistepakken.

tillegg har hun lært utrolig mye engelsk, så vi var litt spent på hvordan det ville bli med leselæringen. Det har vist seg at det ikke har vært noe å bekymre seg over, hun tar ting utrolig fort og er veldig interessert i bokstaver og lesing, forteller Nadine.

Familien tar ofte turen innom utebibliotekene, noe Mia trives godt med.

– Jeg er glad i å lese, men aller mest å bli lest til. Det syns jeg er skikkelig koselig, og det kan vi jo gjøre her ute og ikke bare inne! Sier hun entusiastisk.

Glad for å kunne bidra til økt leseglede hos barna

Utebiblioteket ble for første gang opprettet på Høgetua ovenfor Ivar Aasen-tunet som et enkelt tilbud av den tidligere formidleren Kjersti Markegård i 2009.

– Etter hvert ble det et utvidet tilbud som i dag omfatter til sammen 13 utebibliotek fordelt på regionen. Vi kunne hatt mange flere ute dersom kapasiteten hadde vært større, men dessverre har vi ikke det per i dag, forteller bibliotekar ved Ivar Aasen-tunet Siri Beate Gjerde.

Det er derimot mange som har blitt inspirert av ideen og laget sine egne varianter:

– Det er vi veldig glad for. Utebibliotekene betyr mye for oss gjennom de tilbakemeldingene vi får; de står ute fra 1. mai til over høstferien og hvert år får

vi spørsmål fra folk som lurte på når de kommer. Det at vi kan være med på å gi barn leseglede gjennom gode, kvalitets-sikrede bøker på nynorsk er motiverende for oss i det daglige arbeidet, forteller Gjerde. ■

7 gode tips til bedre leseropplevelser for barna:

- Les for og med barnet!
- Lytt til barnet, gi ros og oppmerksomhet rundt lesingen.
- Sett dere realistiske mål sammen, både når det kommer til eventuell leselæring, og hvor mye lesing som vil være realistisk for barnet å få til – enten sammen med deg eller for seg selv.
- Snakk konkret om de fremskrittene dere opplever med lesingen.
- Vis interesse for det barnet leser. Undre dere over teksten sammen eller gå på biblioteket sammen.
- Skap en god atmosfære rundt lesestunden og fortell at du gleder deg til neste lesestund. Engasjerte voksne som viser leseglede er gode fortellere.
- Det å komme seg ut på små og store turer sammen gir gode opplevelser, når dere da kan lese en bok sammen på tur skaper det en fin kontakt mellom barn og foreldre.

Kilde: Biblioteksjef ved Sula kommune Elisabeth Flåskjær Kjerstad og bibliotekar ved Ivar Aasen-tunet Siri Beate Gjerde.

«Overgrepet har kanskje gjort meg til en bedre forfatter»

Reisen fra et klasseløst Kjøllefjord via vestkantmiljø på Nøtterøy til sterke opplevelser i Paris, har formet Kathrine Nedrejord. Både som samisk, norsk og forfatter.

TEKST: ANN-MARI GREGERSEN
FRILANSJOURNALIST

FOTO: ALF OVE HANSEN
FOTOGRAF

Melding fra lærer i 1.klasse:

Kathrine sliter med lesing og skrivning, men er svært engasjert og setter gjerne i gang en diskusjon.

Det har 32-åringen fortsatt med. Ikke for diskusjonen sin del, men fordi hun tar opp emner som vekker engasjement. Enten det er for unge eller voksne lesere. I høst kommer Nedrejord med ungdomsboka «Det Sara skjulte».

Jeg husker veldig godt hvordan det var å være ung, og jeg vil ta ungdoms hverdag på alvor. Enten det gjelder sex, vennskap eller det å føle seg utenfor. Den første boka hadde en lykkelig slutt. Tilbakemeldingen fra målgruppen var at det ikke var troverdig, så der hadde jeg undervurdert leserne mine. I den neste ble det en mer åpen slutt, og årets ungdomsbok «Det Sara skjulte» følger i det samme sporet.

Taushetskulturen bryter

I den boka er vi tilbake i Karasjok. Den samiske bygda som vi også befinner oss i nå. Eller det vil si, vi er på ei gammel seter som Kathrines oldemor var på et

godt stykke utenfor sentrum. I barndommens paradisi finner hun roen, selv om det er funnet DNA fra 8 ulike bjørner rett utenfor. Sånn er det bare. Temaet for boka er overgrep. Et tema som har blitt satt mer og mer på dagsorden både i nasjonale og lokale medier.

Halvparten av samiske kvinner blir utsatt for seksuelle overgrep. Jeg ser at mange av de unge nå bryter med taushetskulturen som har rådet i samiske miljøer. Ingen har forandret noe med å tie igjen det vonde. Noen må snakke. Kanskje boka kan være med på å gjøre det lettere?

Boka ble skrevet etter voksenromanen «Forvandlinga» (2018). Kathrine Nedrejord fikk mange historier fra andre som hadde blitt voldtatt, slik hun selv ble en natt i Paris.

Jeg ble sjokkert over hvor sterke følelser det vakte hos pårørende. Derfor ønsket jeg å ta en venninnes perspektiv i boka. Det er ikke en selvhjelpsbok, men en roman. Jeg forklarer likevel at det er flere måter å reagere på, fra innesluttet til utagerende. Det handler om å se en

person som forandrer seg og at det er en vei ut, men det koster.

Hjernen jobbet mot henne

Nedrejord vet hva hun snakker om. I alle intervjuene etter «Forvandlinga» ville journalistene snakke om overgrepet, noen ønsket enda flere detaljer. Det fikk ikke foreldre og venner, så det fikk heller ikke media.

Jeg gjorde mange intervjuer, men dessverre ble det få anmeldelser. Jeg hadde jobbet masse med boka, som ble skrevet kort tid etter hendelsen og mens etterforskningen foregikk. Redaktøren min var faktisk nervøs for at det var for tidlig. Da jeg sendte fra meg første kapittel, var svaret: «Glem det jeg sa, dette er rett».

For Kathrine Nedrejord var det viktig at det skulle bli litterært, med refleksjoner. Rett og slett god litteratur. Det er ikke en selvbiografi, selv om den handler om livet hennes. Det er mer en emosjonell sannhet.

Jeg ville formidle hva som skjedde i hjernen min, hvor ubrukelig den var. Jeg klarte ikke å tenke. Å beskrive hva et

Kathrine Nedrejord har røtter i nord og sør, og bor nå i Paris. På familiehytta i Karasjok finner hun roen. Selv med bjørn rett i nærheten.

traume er og hvor sterkt det kan påvirke deg, var viktig for meg. Jeg var veldig nøye på hver eneste setning, da jeg ville at folk skulle forstå fortvilelsen. Når en ser på seg selv som ressurssterk, en som er vant til å tenke og formidle følelser, blir fallet stort.

Redaktøren hadde tidligere spurt om hun ikke kunne skrive mer om littera-

tur. Hvorfor hun skriver, tanker rundt det?

Under arbeidet med «Forvandlinga» fikk jeg en aha-opplevelse. Jeg holdt på å miste det jeg kunne best, å formidle tanker og følelser. Hjernen min jobbet mot meg. Det ble plutselig mye lettere å skrive om hva litteratur betydde for meg, nå som jeg midlertidig hadde vært

fratatt mine evner. Jeg fikk et reflektert forhold til hvorfor jeg skriver. Det er min måte å tolke verden på. Det høres kanskje merkelig ut, men jeg tror overgrepet har gjort meg til en bedre forfatter.

To kulturer i en tredje

For å lese, skrive dikt, lage teaterforestil-

– Jeg er lei av at folk skal fortelle meg hvordan jeg som to-kulturell skal være. Én gang skal jeg selv skrive om mine to kulturer!

linger har vært hennes liv så lenge hun kan huske. Først som samisk i kystbygda Kjøllefjord i Finnmark, et samfunn hun husker ikke likte samer – men som var klasseløst. Sjøkket ble stort da familien flyttet til Nøtterøy på 1990-tallet, der status og penger var viktig. Det betydde noe hvilket merke klærne dine hadde. Det var også flaut med samiske kofter

på terrassen under konfirmasjonen. Hun ville ikke skille seg ut, men passet heller ikke helt inn på beste vestkant. Hun fikk en kassert PC, og på floppydiskene ble en annen verden skapt.

Målet for voksenlivet var å bli skuespiller, fotballspiller eller forfatter. Det ble først litteraturstudier, så ventet verden med opphold i Asia og Sør-Ame-

rika. Hun har hatt alle typer jobber, fra å vaske gulv til å være nanny for rike barn i Paris, som visste å vise at hun var nederst på rangstigen.

På reiser, studier og stadig flere turer til Finnmark vokste det frem en forståelse av å være to-kulturell.

Jeg har aldri bodd i en majoritetsbygd, så det er på ferier jeg har fått lov å ►

være samisk. Særlig når jeg er i Karasjok. Jeg er veldig glad for at foreldrene mine alltid har vært stolte av å være samiske. Nå har også stemningen i Kjøllefjord snudd, og mange omfavner sine samiske røtter. For meg er det en gave å kunne gå mellom den norske og den samiske kulturen, med sine ulike sosiale koder.

Giftig og usaklig forfatterdebatt

Kathrine Nedrejord verken snakker eller skriver samisk. Hun er med i Samisk forfatterforening, men hadde hun søkt medlemskap i dag ville hun ikke blitt tatt opp. De samiske språkene er så truet, at foreningen har endret reglene. Kun de som skriver på samisk, får bli medlemmer.

– Jeg skjønner begge parter, så det er tøft for meg. VI kan ikke late som norsk og samisk er sidestilt, og vi må hjelpe det samiske språket opp. Foreningen ble laget som et møtepunkt, men nå er frontene harde. Jeg engasjerte meg i debatten i starten. Nå er den dessverre blitt giftig og usaklig. Den som tier, samtykker ikke – og er typisk for endel debatter i Sápmi. Jeg håper på gjenforening, men akkurat nå er alt bare trist.

Hun mener også at språk ikke er alfa og omega for å være «ekte» samisk.

Jeg er lei av at folk skal fortelle meg hvordan jeg som to-kulturell skal være. Jeg har 30 studiepoeng i swahili, det gjør meg ikke til en tanzanianer av den grunn. Selv om jeg ikke kan snakke samisk, er jeg likevel en del av kulturen. Med til hytta i Karasjok har jeg med Shazia Majids «Ute av skyggene», norsk minoritetshistorie om pakistanske mødre. Én gang skal jeg selv skrive om mine to kulturer!

Premiere i Oslo

I høst er hun også aktuell med et teaterstykke på Nationaltheatret, hvor hun er husdramatiker. «Human zoo» lages i samarbeid med det samiske nasjonalteatret Beaivváš, og skal vises tre ganger før det legger ut på turné. En menneskelig dyrehage ble i sin tid også kalt etnografisk karavane, negerlandsby, kongolandsby med mer. Det er gamle betegnelser på utstillinger av levende mennesker fra folkeslag og urbefolkningsgrupper som var fremmede for de fleste i Vesten.

Også samer ble sendt på turné i Europa og USA. I tradisjonelle klær, med lavvo og reinsdyr og utstilt i

dyrehager. I «Human Zoo» følger vi en samisk families reise fra åpne vidder til inngjerdete områder. Jeg leste boka «På ville veier» av Cathrine Baglo og tenkte med én gang: Dette kan bli et teaterstykke, og jeg vet hvor jeg vil starte.

Det foregår både i nåtid og fortid. Barna i familien har dagens syn. Alle i dag vet at det er forkastelig, så poenget for Nedrejord er ikke å tenke «stakkars samer» – men se på både rasisme og gjenkjennbare relasjonelle problemer. Det er mye som setter opp temperaturen på familiekonflikter, fra krig til å være på turné.

Når du skriver for teater, er det en egen rytme og musikalitet der hver replikk er viktig for den andre. Så da jeg først kom i gang, gikk det fort. Jeg skriver på norsk, men stykket blir oversatt og fremført på samisk. Kun den samiske familien har ordet på scenen. For nå gis ordet tilbake til samene selv. Nå er det forskerne og publikum som er «de andre».

Vil gi leserne håp

Hennes neste prosjekt er å skrive om en flyktningfamilie. Å ta det ut av mediefortellingen, vise en familie som har vært gjennom mye. Det er ofte tunge emner hun tar opp, men målet er å lette det litt opp.

– Jeg er selv en person som har behov for litt håp, så jeg vil bearbeide det som er ille og gi det et språk. Det handler om å ikke gi opp, selv om du er merket. Hele mitt prosjekt, selv om det høres kanskje pompøst ut – er å reise rundt i verden. Jeg vil forsøke å forstå mennesker, ikke se på de kulturelle forskjellene. At mine samiske kusiner legger på røret midt i en samtale, for det gjør de, er bare ytre ting og slik kulturen er. Det som er viktig, er om vi bryr oss om hverandre. Urettferdighet, rasisme og diskriminering berører meg dypt, og jeg ønsker å behandle det kunstnerisk.

For hver bok som kommer ut, tenker Kathrine Nedrejord at den neste blir enda bedre. Hun jobber ulikt hver gang, og trives med det. En setning har festet seg, den kom under en litteratursamtale med Salman Rushdie i Paris.

– Han ble spurt om hvordan en skriver en god roman. Han svarte: «*Det kan du aldri lære. Hver roman lærer deg å skrive den*». ■

KATHRINE NEDREJORD

Født: 1987

Oppvokst: Kjøllefjord og Nøtterøy

Bor: Paris

Utdanning: Litteraturvitenskap

Yrke: Forfatter, scenekunstner og dramatiker. Første kvinnelige husdramatiker på Nationaltheatret. En av åtte som får stipend og husdramatiker-status ved Dramatikens hus fra 2020.

Priser: Havmannprisen for «Forvandlinga».

Aktuell i høst: Ungdomsromanen «Det Sara skjulte».

Urpremiere på **Human Zoo for det** samiske nasjonalteatret Beaivváš og Nationaltheatret. Bibliotekturné i Troms og Finnmark. Deltar også på Kapittel-festivalen i Stavanger.

UTGIVELSER

Faen ta tyngdekrafta (2008)

Transitt (2010)

Trengsel (2014)

Hvem er jeg når du blir borte? (2016)

Slepp meg (2018)

Forvandlinga (2018)

Det Sara skjulte (2019)

TEATER

Brent jord (2015)

Internert (2017)

Human Zoo (2019)

Fattig student utsolgt før den kom i butikkhyllene

21 år gamle Karen Elene Thorsen startet i 2017 opp Instagram-kontoen «fattig student». Der publiserer hun tips til hvordan man kan lage gode og varierte matretter på et studentbudsjett. Tirsdag forrige uke kom hun med boka Fattig Student – 20

ukemenyer for under 250 kroner. Allerede dagen før den kom i butikkhyllene var førsteopplaget på 7000 bøker solgt ut. Nå er 10 000 nye bøker i trykken til andreopplaget. «Jeg har aldri skrevet bok før, så jeg vet ikke hva som er vanlige tall. Men de i forlaget er helt fra seg. Det er helt sykt, jeg er veldig fornøyd med salget», sier Thorsen til NRK. ■

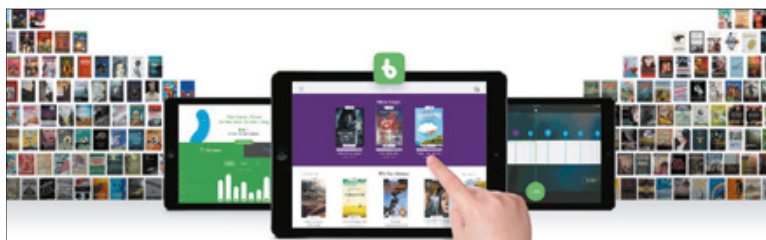
Cappelen Damm med første underskudd på 12 år

I fjor gikk Norges største forlag, Cappelen Damm, i underskudd for første gang siden 2007. Tapet var på minus 49 millioner kroner, ifølge e24.no. Fallet skyldes spesielt nedgang i salg av bøker i bokhandel, dagligvarehandelen og gjennom bokklubb, påpeker Cappelen Damm i regnskapet. Særlig Tanums butikker på Oslo Lufthavn har påført forlaget store tap. Forlaget har riktignok hatt vekst i lydboktjenesten Storytel, men omsetningen er ikke stor nok til å kompensere for nedgangen i bokens tradisjonelle hovedmarkeder.. ■

Fra eBokBib til BookBites

Innkjøpsavdelingen i Akershus fylkeskommune og Fylkesbiblioteket i Akershus har gjennomført en anbudsrunde for ny avtale om utlån av e-medier. Anbudsrunden er avsluttet og valget falt på BookBites, med Biblioteksentralen som leverandør. BookBites er en app som lar deg lese ebøker og høre e-lydbøker. Du logger på med lokalt eller nasjonalt lånenummer og pinkode. Lånetiden er på 21 dager og du kan ha opptil fem lån samtidig. BookBites kan lastes ned i App Store og Google Play. ■

Oslo elsker e-bøker

Oslofolk har en enorm appetitt for elektroniske bøker. Fra første halvår i fjor til første halvår i år hadde Deichman en økning på hele 142 prosent – fra 17 730 til 42 889 e-boklån. «Hovedgrunnen er helt klart at vi i fjor sommer kunne utvide repertoaret vårt med 6000 titler. Før det var tilbudet litt skralt, og publikum har tydeligvis satt pris på utvidelsen», sier senior kommunikasjonsrådgiver i Deichman, Lars Schwed Nygård, til VartOslo.no.. ■

			UNDER-GRUNNS-BANER	DEKA	PAVE-NAVN	KLES-PLAGG RUSSISK NYHETS-KANAL		
			PLANTE					
			EN CAP-RINO	BOK OG BIBLIOTEK ER DET	LOV-TALER	KJ. TEGN KALIUM	MAKTE, KLARE	DRIKK
KRING-KAST-INGS-SYSTEM	LØSE-MIDD-EL							
				HULLET, SPRUKKEN LAGER		STI		
EN KIM			FRANSK DEPAR-TEMENT					FOLKE-TRYCK-BEGREP
				PREPO-SISJON	EN-TALL (FORK.)	HÅN		SLÅ NED STOLPE
EN TYPE SKULP-TUR			HØY-TIDEN TRASS-IG				PLANTE	
				ASKE TANKE				
HAR BOK OG BIBLIOTEK					LITEN KULE	SOL-GUD	UT-ROF	
ROMER-TALL 100				DIKT BEAR-BEIDET FETT			INDI-ANER-TELT	ELV I AKERS-HUS
LITT-ERATUR-MØBEL	BØKER, RO-MANER							
	VENDE HØY		OLD-TIDSBY I KINA	DAL-SIDE	NED-BØR	KJØR KJELKE	PÅ EN-ØETS VEGNE VOKS	
					PRIMAT			ROMER-TALL 5
ELV (DANSK)								

Kryssordforfatter: Rolf Bangseid

Send løsningen (den markerte setningen) til kryssord@bokogbibliotek.no

Bli med i trekningen av et gratis årsabonnement på Bok og Bibliotek.

Lykke til!

Gratulerer til Ragnhild Eggen, Bodø, som vant kryssordkonkurransen i nr. 3.

Magnhild Johansen, biblioteket, Bodin vgs, Bodø
Line Nybakk Akerholt, UB, Universitetet i Oslo
Kristin Elisabeth Røijen, Læringssenteret, OsloMet.
Åse Kristine Tveit, OsloMet, avd ABI
Joep Aarts, Buskerud fylkesbibliotek (permisjon)

Lyd & lys

Vi hjelper dere

Procom Music AS er leverandør av lyd- og lysutstyr.
Vi skreddersyr systemer med brukertilpasset styring.
Dette gjør utstyret lett tilgjengelig for alle ansatte og tar bort
vanskelige tekniske hindringer, uten å redusere kvaliteten.
Velg det enkle - velg Procom Music AS

PROCOM MUSIC AS
www.procom.no